Handboek voor den soldaat (KMA Breda)

bron
Handboek voor den soldaat (KMA Breda). Koninklijke Militaire Academie, Breda 1937

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/_han002hand01_01/colofon.htm

Hoofdstuk I.

A. Koninklijk Huis.

Hare Majesteit WILHELMINA, Helena, Pauline, Maria, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, Hertogin van Mecklenburg, enz., enz., enz.;

geboortedag: 31 Augustus 1880;

ingehuldigd als Koningin der Nederlanden te Amsterdam op 6 September 1898;

Hare Koninklijke Hoogheid JULIANA, Louise, Emma, Marie, Wilhelmina, Prinses der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, Hertogin van Mecklenburg, Prinses van Lippe-Biesterfeld, enz., enz.;

geboortedag: 30 April 1909;

Zijne Koninklijke Hoogheid BERNHARD, Leopold, Frederik, Everhard, Julius, Coert, Karl, Godfried, Pieter, Prins der Nederlanden, Prins van Lippe-Biesterfeld;

Kapitein (ritmeester) à la suite van de Koninklijke Landmacht;

geboortedag: 29 Juni 1911.

B. Vlaggen.

1. *Vlag van H.M. de Koningin.*

Oranje vlag met blauw staand kruis; in het kruispunt een gekroonde leeuw, waaromheen het grootkruis der Militaire Willemsorde. In de vier hoeken het wapen van Oranje (hoorn).

2. *Vlag van H.K.H. Prinses Juliana.*

Oranje vlag met een hoek er uit en een blauw staand kruis; in het kruispunt een gekroonde leeuw, in den linkerbovenhoek het wapen van Oranje (hoorn) en in den linkeronderhoek een griffioen.

3. *Vlag van den Minister van Defensie.*

Samengesteld uit zeven horizontale banen en wel, van boven naar beneden: drie banen, achtereenvolgens rood, wit en blauw, elk metende 1/12 van de hoogte; een witte baan met roode staande leeuw, metende ½ van de hoogte; drie banen achtereenvolgens rood, wit en blauw, elk metende 1/12; van de hoogte.

C. Volksliederen.

Wilhelmus.

Wilhelmus van Nassouwe
ben ick, van duitschen bloet,
den vaderlant ghetrouwe
blijf ick tot in den doet;
een prince van Oraengien
ben ick vry onverveert,
den coninc van Hispaengien
heb ick altijt gheëert.

Mijn schilt ende betrouwen
sijt Ghy, o God mijn Heer,
op u so wil ick bouwen,
verlaet my nimmermeer,
dat ick doch vroom mach blijven,
uw dienaer t' aller stont,
die tyranny verdrijven,
die my mijn hert doorwont.

Oorlof mijn arme schapen,
die sijt in groten noot,
uw harder sal niet slapen,
al sijt ghy nu benout;
tot God wilt u begheven,
sijn heilsaem woort neemt aen,
als vrome christen leven,
't sal hier haest sijn ghedaen.

Wien Neerlandsch bloed.

1.

Wien Neerlandsch bloed in d'adren vloeit,
Van vreemde smetten vrij;
Wiens hart voor land en Koning gloeit
Verheff' den zang als wij,
Hij stell' met ons vereend van zin,
Met onbeklemde borst,
Het Godgevallig feestlied in }*tweemaal.*
Voor Vaderland en Vorst. }*tweemaal.*

2.

Bescherm, o God! bewaak den grond,
Waarop onze adem gaat;
De plek, waar onze wieg op stond,
Waar eens ons graf op staat.
Wij smeeken van Uw Vaderhand,
Met diepgeroerde borst,
Behoud voor 't lieve Vaderland, }*tweemaal.*
Voor Vaderland en Vorst. }*tweemaal.*

3.

Dring' luid van uit het feestgedruisch,
Die beê Uw' hemel in:
Bewaar den Vorst, bewaar zijn huis,
En ons zijn huisgezin,
Doe nog ons laatst, ons jongst gezang,
Dien eigen wensch gestand:
Bewaar, o God! den Koning lang, }*tweemaal.*
En t' lieve Vaderland. }*tweemaal.*

D. Eerbewijzen tijdens het ten gehoore brengen van volksliederen.

In uniform gekleede militairen moeten tijdens het bij officieele gelegenheden ten gehoore brengen van het '*Wilhelmus van Nassouwe*' of het '*Wien Neerlandsch Bloed*', de volgende regelen in acht nemen:

De niet in eenig militair verband aanwezige militairen nemen de houding aan; binnenshuis wordt het hoofd ontbloot, terwijl in de open lucht het hoofd gedekt wordt gehouden en de militaire groet wordt gebracht tot het lied ten einde is.

Tijdens het spelen van het '*Wilhelmus van Nassouwe*' of het '*Wien Neerlandsch Bloed*' bij niet officieele gelegenheden en tijdens het ten gehoore brengen van buitenlandsche volksliederen, behooren de daarbij aanwezige in uniform gekleede militairen zich, met inachtneming, voor zooveel toepasselijk, van het bepaalde in het eerste lid, te regelen naar de omstandigheden waaronder dit ten gehoore brengen plaats vindt, met dien verstande dat zij in hun eerbetoon in geen geval zullen achterblijven bij de aanwezige niet-militairen.

Het bepaalde in het eerste en tweede lid is van overeenkomstige toepassing ten aanzien van in burgerkleeding gekleede militairen.

Hoofdstuk II.

A. Rangen en onderscheidingsteekenen.

I. Landmacht.

	Rangen.	Aanspreken met:
-	Korporaal	Korporaal
Onderofficieren.	Sergeant	Sergeant
	Wachtmeester	Wachtmeester
	Fourier	Fourier
	Sergeant (wachtmeester, fourier) 1e klasse	Als voren
	Sergeant-majoor	Majoor
	Opperwachtmeester	Opper
	Adjudant-onderofficier	Adjudant
	Vaandrig	Vaandrig
	Kornet	Kornet
Subalterne officieren.	Tweede-luitenant	Luitenant
	Eerste-luitenant	Luitenant
	Kapitein	Kapitein
	Ritmeester	Ritmeester
Hoofdofficieren.	Majoor	Majoor
	Luitenant-kolonel	Overste
	Kolonel	Kolonel
Opperofficieren.	Generaal-majoor	} Generaal
	Luitenant-generaal	} Generaal

	Rangen.	Onderscheidingsteekenen op de veldjas, overjas en jekker.	Onderscheidingsteekenen aan weerszijden op den kraag van den mantel.
-	Korporaal	Gele (witte) chevrons op de benedenmouwen.	Gele (witte) lis
Onderofficieren.	Sergeant	Gouden (zilveren) chevrons op de benedenmouwen.	} Gouden (zilveren) lis.
	Wachtmeester	Gouden (zilveren) chevrons op de benedenmouwen.	} Gouden (zilveren) lis.
	Fourier	Gouden (zilveren) chevrons op de benedenmouwen; bovendien een gouden (zilveren) chevron op de linkerbovenmouw.	} Gouden (zilveren) lis.
	Sergeant (wachtmeester, fourier) 1e klasse	Als sergeant (wachtmeester, fourier) met een tres van hetzelfde metaal.	Als sergeant (wachtmeester, fourier) met een tres van hetzelfde metaal.
	Sergeant-majoor	} Dubbelen gouden (zilveren) chevrons op de benedenmouwen.	Dubbele gouden (zilveren) lis.
	Opperwachtmeester	} Dubbelen gouden (zilveren) chevrons op de benedenmouwen.	
	Adjudant-onderofficier	Officiersuniform; aan weerszijden van den kraag een gebombeerd knoopje.	Dubbele gouden (zilveren) lis, met een gebombeerd knoopje.
	Vaandrig	} Als voren.	} Als voren.
	Kornet	} Als voren.	} Als voren.

Subalterne officieren.	Tweede-luitenant	Aan weerszijden van den kraag 1 ster.	Aan weerszijden 1 ster.
	Eerste-luitenant	Aan weerszijden van den kraag 2 sterren.	Aan weerszijden 2 sterren.
	Kapitein	} Aan weerszijden van den kraag 3 sterren.	Aan weerszijden 3 sterren.
	Ritmeester	} Aan weerszijden van den kraag 3 sterren.	
Hoofdofficieren.	Majoor	Aan weerszijden van den kraag een gouden (zilveren) balk met 1 ster.	Gouden (zilveren) balk met 1 ster.
	Luitenant-kolonel	Aan weerszijden van den kraag een gouden (zilveren) balk met 2 sterren.	Gouden (zilveren) balk met 2 sterren.
	Kolonel	Aan weerszijden van den kraag een gouden (zilveren) balk met 3 sterren.	Gouden (zilveren) balk met 3 sterren.
Opperofficieren.	Generaal-majoor	} Kraag met goud-geschulpten rand, aan weerszijden 4 sterren.	} Geschulpte balk met 4 sterren.
	Luitenant-generaal	} Kraag met goud-geschulpten rand, aan weerszijden 4 sterren. (Gen.-maj. 2 gouden en 2 zilveren sterren. Luit.-gen. 4 zilveren sterren).	} Geschulpte balk met 4 sterren.

II. Zeemacht.

Officieren van de zeemacht zijn te herkennen aan een in goud geborduurd onderscheidingsteeken aan de voorzijde van de pet, bestaande uit een door een krans omgeven *anker* (zeeofficieren en officieren van het Korps mariniers), *flambouw* (officieren van de marinestoomvaartdienst), *luchtschroef met motor* (officieren-vlieger) of *esculaapstaf* (officieren van gezondheid), *waarboven een kroon*, en voorts aan één of meer galons van goud of zilver om de benedenmouwen.

Onderofficieren en korporaals van de zeemacht dragen in het algemeen dezelfde onderscheidingsteekenen als hun ranggenooten bij de landmacht (sommigen de zoogenaamde 'halve streep').

Onderscheidingsteekenen der Land- en Zeemacht.

Landmacht.

Subalterne officieren	Tweede-Luitenant.		
	Eerste-Luitenant.		
	Kapitein of Ritmeester		
Hoofd-officieren	Majoor		
	Luitenant-Kolonel (Aanspreken met „Overste")		
	Kolonel		
Opper-officieren	Generaal-Majoor en Luitenant-Generaal		

Zeemacht.

Vlag-officieren		Hoofd-officieren		Subalterne officieren		
Vice-Admiraal	Schout bij Nacht	Kapitein ter Zee	Kapitein-Luitenant ter Zee	Luitenant ter Zee der eerste klasse	Luitenant ter Zee der tweede klasse	Luitenant ter Zee der derde klasse

Voorzijde van de pet van zee-officieren en officieren der mariniers in goud; officieren van administratie in zilver.

Voorzijde van de pet van officieren van den marine stoomvaartdienst in goud.

Voorzijde van de pet van officieren-vlieger of -zeewaarnemer in goud.

Voorzijde van de pet van officieren van gezondheid in goud.

Mouw v/d Uniformjas.

Mouw v/d Overjas.

Kraag v/d Mantel.

Luitenant ter Zee der 2e klasse.

Bijzondere onderscheidingsteekenen.

(Voor soldaten van wol; voor onderofficieren van goud- of zilverdraad).

B. Eerbewijzen.

a. Beteekenis van den militairen groet.

De militaire groet is het zinnebeeld van de samenhoorigheid, welke bestaat tusschen allen, die deel uitmaken van de weermacht van ons land; hij wordt het eerst gebracht door den lager geplaatsten militair aan den in rang boven hem gestelden, ten einde de krijgstuchtelijke verhoudingen in de weermacht juist en naar behooren te doen uitkomen.

Tegenover buitenlandsche militairen is de militaire groet een verplichte beleefdheidsvorm.

b. Algemeene bepalingen.

Het verplichte eerbewijs van den in uniform gekleeden militair bestaat uit den *militairen groet* of *den militairen eeregroet*.

Alle militairen moeten, voor zoover zij in uniform zijn gekleed, den militairen groet brengen aan alle in uniform gekleede meerderen, ongeacht of deze behooren tot het leger hier te lande, de zeemacht, of het Nederlandsch-Indische leger.

Zijn een meerdere of een mindere, dan wel beiden in burgerkleeding, dan is de mindere verplicht het voorgeschreven eerbewijs te brengen, wanneer hij geacht kan worden den meerdere te kennen. In burgerkleeding brengt de militair den burgerlijken groet door het hoofddeksel af te nemen. Is de militair blootshoofds dan wordt volstaan met het aanzien van dengeen, wien de groet geldt. Het hiervoren bepaalde is ten aanzien van verlofsmilitairen slechts van toepassing, wanneer zij in werkelijken dienst zijn of geacht worden in werkelijken dienst te zijn.

Militairen brengen aan in uniform gekleede gewezen militairen, aan de predikanten en aalmoezeniers van leger en vloot, wanneer deze in dienstkleeding gekleed zijn, en aan de met een militairen rang gelijkgestelde leden van het Nederlandsche Roode Kruis, wanneer deze in uniform gekleed zijn, dezelfde eerbewijzen, welke zij verplicht zijn te brengen aan de militairen met den rang, waarvan bedoelde gewezen militairen de onderscheidingsteekenen dragen of waarmede deze predikanten, aalmoezeniers of leden van het Nederlandsche Roode Kruis zijn gelijkgesteld.

Voor buitenlandsche militairen worden dezelfde eerbewijzen verricht als voor Nederlandsche militairen van denzelfden rang.

Iedere meerdere is verplicht op de voorgeschreven wijze den hem door minderen gebrachten groet te beantwoorden.

Alle militairen, die aan boord van een oorlogsschip komen of uit het benedenschip aan dek, brengen den militairen groet aan de vlag.

Ridders der Militaire Willemsorde ontvangen, wanneer zij het modelkruis zichtbaar dragen, van den niet met gemeld kruis versierden ranggenoot of soldaat den militairen groet.

Door den ongewapenden militair wordt tot het brengen van den militairen groet, stilstaande, tijdig de houding aangenomen, nadat is front gemaakt naar den persoon, wien men den groet brengt. De groet eindigt, wanneer de meerdere den mindere is voorbijgegaan. Bij het brengen van den militairen groet aan personen worden deze, met opgeheven hoofd, aangezien. De vlakke rechterhand wordt met aaneengesloten vingers vlug omhoog tegen den rechteronderkant van het hoofddeksel, even achter het rechteroog, gebracht, de palm van de hand naar voren en de elleboog ongedwongen omlaag. Is de militair te voet, dan blijft de linkerarm gedurende den groet als in de houding. Bij het eindigen van den groet wordt de rechterarm vlug omlaag gestrekt en weder rechtuit gezien.

In geval de meerdere en de mindere elkander tegemoet komen, of indien eerstgenoemde stilstaat, groet de mindere, na voor zooveel noodig te zijn uitgeweken, wanneer hij den meerdere tot zes passen in de bewegingsrichting is genaderd. Nadat de mindere den meerdere is voorbij gegaan, eindigt het eerbewijs.

De mindere, die door een meerdere wordt ingehaald en voorbijgegaan, of die een meerdere inhaalt en voorbijgaat, handelt overeenkomstig het bepaalde in het eerste lid, behoudens dat de groet eerst wordt gebracht bij het voorbijgaan.

De militair, die rookt, of eenig voorwerp in de hand draagt, neemt, alvorens den groet te brengen of te beantwoorden, het rookgerei of het voorwerp in de linkerhand.

Laat de omvang of het aantal der voorwerpen, welke hij draagt, niet toe, de rechterhand vrij te maken, dan blijft bij het brengen van den groet de beweging met de rechterhand achterwege.

Als de mindere gezeten is, moet hij, alvorens te groeten, opstaan en de houding aannemen.

Wanneer een militair te voet of te paard, die een paard aan de hand geleidt, moet groeten, blijft de beweging met de rechterhand achterwege.

De mindere, die te paard in versnelden gang rijdt, doet vóór het brengen van den groet zijn paard in stap overgaan.

Komt een mindere, te paard gezeten, een bereden meerdere achterop, dan mag hij dezen niet voorbij rijden, zonder daartoe vergunning te hebben gevraagd en verkregen.

Is de mindere op een rijwiel gezeten, dan rijdt hij bij het brengen van den groet in gematigden gang.

Voert hij, gezeten op een rijwiel, een rijwiel aan de hand mede, dan laat hij bij het brengen van den groet de beweging met de rechterhand achterwege.

Wanneer een militair, terwijl hij blootshoofds is, moet groeten, blijft de beweging met de rechterhand achterwege, doch wordt deze als in de houding gebracht.

Wandelt de meerdere of de mindere heen en weer, dan wordt de groet denzelfden meerdere slechts eenmaal gebracht.

Van een troep wordt alleen de commandant en in voorkomend geval het vaandel of de standaard gegroet.

Bevindt een mindere zich, zonder bestuurder te zijn, in een automobiel of ander voertuig of op een motorrijwiel, dan gaat hij, gezeten zijnde, rechtop zitten en brengt voorbijgaande, den meerdere den militairen groet.

Bevindt zich in een automobiel of eenig ander voertuig een militair, die als geleider is aan te merken, dan groet alleen deze, terwijl de overige militairen rechtop gaan zitten.

Van den bok rijdende, wordt de groet gebracht, nadat, in voorkomend geval, de zweep tevoren in de linkerhand is overgenomen; indien dit laatste niet mogelijk is, blijft de beweging met de rechterhand achterwege.

De bestuurders van automobielen en motorrijwielen behoeven gedurende het rijden niet te groeten, behoudens in de gevallen, dat door omstandigheden hierna vermeld, voor het brengen van den eeregroet niet tijdig kan worden halt gehouden en langzaam wordt doorgereden.

Alle militairen brengen den militairen eeregroet;

1°. aan Hare Majesteit de Koningin en aan de leden van het Koninklijk Huis;

2°. aan de ontplooide, door of vanwege Hare Majesteit de Koningin uitgereikte of met Koninklijke toestemming gevoerde vaandels en standaarden; zijn de vaandels of standaarden met een foudraal omhuld, dan worden daarvoor geen eerbewijzen verricht;

3°. bij het voorbijgaan van het stoffelijk overschot van personen, die met militair eerbetoon worden ter aarde besteld en bij het in het graf neerlaten van dit stoffelijk overschot.

Ten opzichte van buitenlandsche Staatshoofden en Vorstelijke personen worden dezelfde vormen en eerbewijzen in acht genomen als aangegeven zijn voor Hare Majesteit de Koningin.

1. De militaire eeregroet is gelijk aan den militairen groet, behoudens dat voor het brengen van den militairen eeregroet op acht

passen afstand halt en front wordt gemaakt. De militaire eeregroet eindigt, wanneer de Vorstelijke personen, het vaandel, de standaard of het stoffelijk overschot, waaraan men den groet brengt, twee passen voorbij is.

2. Een militair, op een rijwiel of een motorrijwiel gezeten, stapt tot het brengen van den eeregroet tijdig af en houdt het rijwiel of het motorrijwiel - zoo noodig - met de linkerhand vast.

De eeregroet wordt vervangen door den militairen groet, wanneer:

1°. een militair, te paard of te voet, een paard aan de hand geleidt of op een rijwiel gezeten, bovendien een rijwiel aan de hand medevoert;

2°. een militair, Hare Majesteit de Koningin, een der leden van het Koninklijk Huis, een vaandel, een standaard of een stoffelijk overschot, hetwelk met militair eerbetoon wordt ter aarde besteld, achterop komende, bij hooge uitzondering in een bijzonder geval verplicht is voorbij te gaan;

3°. een militair te paard, op een rijwiel of een motorrijwiel gezeten, het verkeer in gevaar zou brengen, indien dit paard, het rijwiel of het motorrijwiel dwars op de verkeersrichting zou worden geplaatst. In dat geval wordt in de richting van het verkeer halt gehouden, van het rijwiel of van het motorrijwiel afgestapt en gegroet. In gevallen, waarin tijdig halt houden onmogelijk is of ongelukken zou kunnen veroorzaken, kan langzaam worden doorgereden, terwijl de militaire groet wordt gebracht;

4°. een militair, geen bestuurder zijnde, in (op) een automobiel, een motorrijwiel of eenig ander voertuig is gezeten; bevindt zich in (op) het voertuig een militair, die als geleider is aan te merken, dan groet alleen deze, terwijl de overige militairen rechtop gaan zitten.

Bij nadering van Hare Majesteit de Koningin, een der leden van het Koninklijk Huis, een vaandel, een standaard of een stoffelijk overschot, hetwelk met militair eerbetoon wordt ter aarde besteld, doen de bestuurders van automobielen of andere voertuigen op meer dan twee wielen, die voertuigen tijdig terzijde van den weg stilstaan en brengen den militairen groet.

In gevallen, waarin tijdig stoppen der voertuigen onmogelijk is of ongelukken zou kunnen veroorzaken, kan langzaam worden doorgereden, terwijl de militaire groet wordt gebracht.

De met het geweer of de karabijn gewapende militair, die het wapen op den rug draagt, alsmede de militair, die met de sabel (den klewang) is gewapend, het wapen heeft opgestoken, brengt den groet als de ongewapende militair.

De met het geweer of de karabijn gewapende militair, die het wapen aan den schouder draagt, brengt - in beweging zijnde -

den groet als de ongewapende militair, doch laat de beweging met de rechterhand achterwege.

Stilstaande, en te voet zijnde, wordt - indien het geweer (de karabijn) *niet* op den rug wordt gedragen - voor officieren het geweer of de karabijn in den arm genomen, voor onderofficieren en korporaals wordt het wapen bij den voet gezet of gehouden.

Militairen beneden den rang van tweede-luitenant, die de sabel of den klewang getrokken hebben, vervangen het groeten met de rechterhand door het dragen van het wapen als in de houding met getrokken wapen.

Tot het brengen van den eeregroet door den met het geweer (de karabijn) gewapenden militair, die dit wapen niet op den rug draagt, wordt het geweer (de karabijn) gepresenteerd.

Militairen beneden den rang van tweede-luitenant, die de sabel (den klewang) getrokken hebben, presenteeren in bedoeld geval het wapen.

De eeresignalen zijn:

1e. Het '*Wilhelmus van Nassouwe*'.
Dit wordt gespeeld door de muziekkorpsen en wel voor Hare Majesteit de Koningin, en voor de leden van het Koninklijk Huis, alsmede tot besluit van de parade ter gelegenheid van den verjaardag van Hare Majesteit de Koningin.
Is geen muziekkorps aanwezig, dan wordt, zoo tamboers en/of hoornblazers (trompetters) zijn ingedeeld, het signaal '*Wilhelmus*' geslagen en/of geblazen.

2e. *De vaandelmarsch*.
Deze wordt geslagen of geblazen bij het in- en uittreden van vaandels of standaarden. Is een muziekkorps aanwezig, dan speelt dit nà den vaandelmarsch de eerste reprise van het '*Wilhelmus van Nassouwe*'.

3e. *De ban*.
De ban wordt geopend bij het begin van een militaire plechtigheid, waarbij een mededeeling wordt gedaan of een handeling wordt verricht door, in naam van of op last van Hare Majesteit de Koningin. Wanneer bedoelde mededeeling is gedaan of handeling is verricht, wordt de ban weder gesloten.

In uniform gekleede militairen moeten tijdens het bij officieele gelegenheden ten gehoore brengen van het '*Wilhelmus van Nassouwe*' of het '*Wien Neerlandsch Bloed*', de volgende regelen in acht nemen: de niet in eenig militair verband aanwezige militairen nemen de houding aan; binnenshuis wordt het hoofd ontbloot, terwijl in de open lucht het hoofd gedekt wordt gehouden en de militaire groet wordt gebracht tot het lied ten einde is.

Tijdens het spelen van het '*Wilhelmus van Nassouwe*' of het '*Wien Neerlandsch Bloed*' bij niet officieele gelegenheden en tijdens het ten gehoore brengen van buitenlandsche volksliederen, behooren de daarbij aanwezige in uniform gekleede militairen zich, met inachtneming, voor zooveel toepasselijk, van het bepaalde in het eerste lid, te regelen naar de omstandigheden, waaronder dit ten gehoore brengen plaats vindt, met dien verstande, dat zij in hun eerbetoon in geen geval zullen achterblijven bij de aanwezige niet-militairen.

Het bepaalde in de voorgaande twee volzinnen is van overeenkomstige toepassing ten aanzien van in burgerkleeding gekleede militairen.

Bij een troep groet alleen de commandant, indien dit niet voorgeschreven is, dat ook de bij den troep ingedeelde officieren en verdere militairen aan het eerbewijs deelnemen. Te paard in versnelden gang marcheerende, doet de commandant bij het brengen van den groet aan meerderen zijn paard in stap overgaan.

Heeft een mindere zich tot een meerdere te wenden, of wordt hij door dezen geroepen of aangesproken, dan houdt hij op twee passen in front van den meerdere halt, neemt de houding aan, groet en noemt zijn rang of stand en naam. Vóór het weggaan groet hij nogmaals, maakt rechtsomkeert op de plaats en verwijdert zich.

Is de mindere gewapend met het geweer of de karabijn, dan wordt dit wapen - behalve als de karabijn op den rug wordt gedragen - aan den schouder genomen of gehouden.

Militairen, die een militair bureel binnentreden, nemen het hoofddeksel af, het geval dienende, nadat zij den militairen groet hebben gebracht voor de(n) aanwezige(n) meerdere(n); zij, die klompen dragen, laten deze achter, alvoren het bureel binnen te gaan.

Alle militairen spreken hun meerdere met diens rang aan, behoudens dat door hen worden aangesproken: de luitenant-generaal en de generaal-majoor met 'generaal', de luitenant-kolonel met 'overste', de eerste- en tweede-luitenant met 'luitenant', de adjudant-onderofficier met 'adjudant' en de sergeant-majoor (opperwachtmeester) met 'majoor (opper)'.

Bescheiden, rapporten, enz. worden door den mindere aan den meerdere overhandigd, na het brengen van den groet. Op een rijwiel gezeten, stapt de mindere bij het naderen van den meerdere daartoe tijdig af; in dit geval kan bij den groet de beweging met de rechterhand achterwege blijven.

Wanneer twee of meer militairen, zonder dat een hunner als geleider optreedt te zamen loopen of rijden, plaatst de laagst in rang zijnde zich ter linkerzijde van den ander of, indien het meer dan twee militairen betreft, die zich naast elkander voortbewegen, plaatsen

de lager in rang zijnden zich ter weerszijden van den hoogst in rang zijnden hunner.

De militair beneden den rang van tweede-luitenant, die in dienst, doch buiten troepenverband een officier vergezelt, wordt geacht onder geleide van dien officier te zijn.

Treedt een officier een voor den militairen dienst bestemd lokaal binnen, waarin zich uitsluitend militairen beneden den rang van tweede-luitenant bevinden, dan wordt '*in orde*' geroepen door dengene, die den officier het eerst ziet. Dit geschiedt niet, wanneer de officier binnentreedt, terwijl er gelegenheid wordt gegeven tot bidden of danken. De militairen nemen ter plaatse, waar zij zich bevinden, de houding aan, daarbij zoo mogelijk front makende naar den officier, totdat deze anders gelast. Gedurende het eten kunnen zij, aan tafel gezeten, met eten doorgaan, *doch moeten het stilzwijgen bewaren*; dit laatste is ook van toepassing voor militairen, die te bed liggen. De hoogste of oudste in rang der in het lokaal aanwezigen, of - wanneer alleen soldaten aanwezig zijn - de kamerwacht, meldt zich bij den officier.

In de cantines of ontspanningslokalen binnen het kazerne-complex wordt alleen 'in orde' geroepen voor den regiments- (detachements-) commandant en hoogere autoriteiten.

Bevinden zich militairen tot het ontvangen van onderwijs in eenig lokaal en komt een meerdere van den onderwijzer (de onderwijzers) binnen, of nadert die meerdere, wanneer het onderwijs buiten wordt gehouden, dan wordt de houding aangenomen op het commando '*geeft acht!*' van den onderwijzer of van den oudste der onderwijzers; deze laatste meldt zich bij den meerdere.

Binnen een kazernecomplex of in een legerplaats blijft de groet voor militairen beneden den rang van tweede-luitenant achterwege, tenzij deze zich, belast zijnde met de bewaking van een toegang tot de kazerne of de legerplaats, nabij de uitgangen ophouden, of, wanneer een mindere zich bij een meerdere meldt of door dezen wordt bedankt.

Ontmoet een militair beneden den rang van sergeant in een gang of op een trap van een tot militaire doeleinden bestemd gebouw, een officier, dan maakt hij halt en front.

Militairen, die te paard of te voet afzonderlijk opgesteld staan voor het afzetten van een ruimte, verrichten de voorgeschreven eerbewijzen, tenzij de goede vervulling van hun taak zulks niet toelaat.

Hoofdstuk III. Het vaandel (de standaard).

Elk regiment infanterie, het Regiment genietroepen, de Koninklijke militaire academie, de School voor reserve-officieren der infanterie, het Koninklijk Instituut der Marine, het korps Mariniers, de Koloniale Reserve en de in voorkomend geval uit de bijzondere vrijwilligers te vormen korpsen en verbanden bezitten een *vaandel*; het Regiment Wielrijders, elk Halfregiment Huzaren en het Wapen der Koninklijke Marechaussee bezitten een *standaard*. Deze vaandels en standaarden zijn alle uitgereikt door of in naam van H.M. de Koningin.

De oranje-kleur herinnert aan den band, welke bestaat tusschen het regiment en ons Vorstenhuis, het Huis van Oranje-Nassau, waaraan het land zóóveel is verplicht, dat men kan zeggen: de geschiedenis der Oranje's is sedert eeuwen tevens de geschiedenis van ons land.

Met en door Oranje is ons land meer dan één moeilijk tijdperk te boven gekomen:

het was het Huis van Oranje, dat leiding gaf bij den strijd om de vrijheid, vrijheid voor en aan allen op elk gebied;

het waren Oranjevorsten, die ons de richting aanwezen om te komen tot wat wij nu zijn: een vrij, welvarend volk, vooraanstaand in de rij van beschaafde naties;

het waren de telgen uit het Huis der Oranje's, die met ons geleden en gestreden hebben en het was ook in de jaren van 1914-1918 een vorstin van Oranje-Nassau, die ons in donkere en dreigende tijden een voorbeeld en steun was.

De opschriften op het vaandel herinneren aan de krijgsverrichtingen waarbij zij, die vóór ons tot het regiment behoorden, hebben uitgeblonken in daden van moed. beleid en trouw; door het vaandel zijn die daden onzer voorgangers geëerd en voor de herinnering bewaard. (Quatre Bras, 16 Juni 1815; Waterloo, 18 Juni 1815; Tiendaagsche Veldtocht, 1831; Citadel van Antwerpen, 1832.)

Onderscheidingsteekenen, ter zake van moedig gedrag aan het geheele korps verleend, worden aan het vaandel bevestigd. Zoo zijn de vaandels van enkele bataljons van het Nederlandsch-Indische leger en van het Korps marechaussee van Atjeh en Onderhoorigheden ver-

sierd met het Kruis der Militaire Willemsorde; het vaandel van het 8ste Regiment Infanterie met het Zilveren Kruis (1813-1815).

Het vaandel van het Regiment Grenadiers is met het door Koning Willem II gedragen Metalen Kruis (1830-1832) versierd; aan het vaandel van het 7de Regiment infanterie is de door Generaal Chassé gedragen Citadel-medaille (Antwerpen, 1832) gehecht (één der bataljons van dat regiment behoorde tot de dappere verdedigers der Citadel).

Het vaandel (de standaard) moet dan ook worden beschouwd als het zinnebeeld van onze trouw aan den dienst van Koningin en Vaderland en daarom brengen wij aan het ontplooide vaandel de hoogste eerbewijzen, waarbij wij ons voornemen, ons onder alle omstandigheden zóó te gedragen, dat aan dit embleem geen smet zal kleven.

Wanneer bij plechtige gelegenheden het vaandel onder de tonen van het Volkslied, het Oude Wilhelmus, in de gelederen plaats neemt, worden wij herinnerd aan de grondslagen van ons militair bestaan: kameraadschap, korpsgeest, gehoorzaamheid aan hen, die boven ons gesteld zijn, trouw en liefde voor Koningin en land.

Op datzelfde vaandel leggen de nieuw-aangestelde officieren, die bij het regiment intreden, den eed af van '*Trouw aan de Koningin, gehoorzaamheid aan de wetten, onderwerping aan de krijgstucht*'.

Wij vergeten ten slotte niet, dat het vaandel het eenigblijvende, de kern van het regiment is, in tegenstelling met den commandant, de officieren, onderofficieren, korporaals en soldaten, die in den loop der jaren allen komen en gaan, telkens aan hun opvolgers het vaandel nalatende en toevertrouwende.

Eenmaal den militairen dienst verlaten hebbende, stelle de oudmilitair er een eer in, ook als burger het militaire vaandel zijn groet te brengen.

Sta niet toe, dat door anderen op minachtende wijze over het vaandel wordt gesproken; aan hen, die de beteekenis van het vaandel niet mochten begrijpen, legge men die uit.

Hoofdstuk IV. Doel, beteekenis en noodzakelijkheid van de Nederlandsche weermacht.

Beteekenis van Nederland.

Nederland is een land van groote beteekenis. Slechts België heeft een even dichte bevolking. Het Rijk in Europa is wel is waar betrekkelijk klein, maar Nederland over zee is even groot als Duitschland, Engeland, Frankrijk, Spanje en Italië te zamen. Onze landbouw, veeteelt, tuinbouw, handel, industrie en scheepvaart zijn van groot belang. Wij genieten een vrijheid als slechts weinige landen kennen en mogen ons verheugen in een staatsregeling, welke vreemdelingen ons benijden. Geen wonder, dat het meerendeel van ons volk, dat dit alles begrijpt, het Vaderland lief heeft en dezen gelukkigen toestand wil bestendigen.

Ligging van Nederland.

De ligging van ons land is echter zoodanig, dat zijn bezit, vooral in tijd van oorlog, zeer voordeelig zou zijn voor andere Staten. Zij zouden dan immers onze havens kunnen gebruiken voor hunne oorlogsschepen, hunne legers kunnen laten landen op onze kusten of door ons land marcheeren, om hun vijand beter te kunnen aanvallen. Maar dan was het gedaan met onze onafhankelijkheid en speelden anderen hier den baas.

Doel der weermacht.

Het uiterste middel, om de zoo zeer gewenschte onafhankelijkheid te bewaren, bestaat in het inzetten onzer weermacht: Leger en Vloot. Zij dient om den aanval van een vijand af te slaan, doch zij heeft ook voorbehoedende werking. Immers, wanneer de weermacht sterk en goedgeoefend is, dan hebben de andere landen ontzag voor ons en zullen er niet licht toe overgaan, om ons aan te vallen. *Een flinke weermacht kan ons dus buiten den strijd houden*. Als ons leger in 1914 niet bestaan had, zouden de Duitschers vrij zeker door Limburg getrokken zijn, zooals ze eerst van plan waren.

Ook kan het gebeuren, dat er oorlog ontstaat, waarbij wij onzijdig

kunnen en dus willen blijven. Dan is een weermacht noodig, *om onze onzijdigheid te handhaven*, de strijdenden buiten ons land te houden of eventueel onmiddellijk te ontwapenen. In den grooten oorlog werden door ons zoowel Belgen als Duitschers, die ons land binnenkwamen, ontwapend.

De Regeering in ons land moet verder kunnen beschikken over middelen, om *onwettige aanslagen op het staatsbestel*, groote verstoringen der orde *te voorkomen en te verijdelen*. De gewone politiemacht is hiertoe niet altijd sterk genoeg. Ook revolutie in naburige landen moeten wij buiten onze grenzen kunnen houden. Hiertoe dient eveneens de weermacht.

Door sommigen wordt beweerd, dat juist de aanwezigheid van een weermacht oorzaak is van het ontstaan van oorlog. Zoolang de andere landen echter nog gewapend zijn, is weerloosheid onverantwoordelijk. Een land, dat weerloos is, wordt door geen enkel ander land ontzien en wordt onmiddellijk bezet, als daarmede voordeelen te behalen zijn. (Luxemburg van 1914-1918.)

Weer anderen beweren dat ons land niet in staat is, een legermacht te onderhouden, welke in staat is, het Vaderland behoorlijk te verdedigen. De gesteldheid van ons land is evenwel zoo, dat we in onze groote rivieren, onzen lagen bodem, die gemakkelijk onder water te zetten is, onze kusten en zeegaten, welke, zonder betonning en kustlichten, moeilijk te naderen zijn, hulpmiddelen vinden, die, naast de aangelegde kunstmatige versterkingen, ons in staat stellen, een vijand met succes tegen te houden, hetgeen meermalen in onze geschiedenis mogelijk bleek. (Mislukte landing der Russen en Engelschen in N.-Holland en Walcheren. Inval der Franschen in 1672. Beteekenis van de Vesting Holland).

De Volkenbond.

In 1918 werd tusschen de overwinnende landen de Volkenbond opgericht. Het doel was, het grondbezit van iederen aangesloten Staat te verzekeren, voor zoover gewijzigde omstandigheden geen aanleiding zouden geven, daarin wijziging te brengen door onderhandeling. Daartoe werd overeengekomen, dat ieder lid bijstand zou verleenen, als een der medeleden werd aangevallen. Het bleef echter een moeilijke taak, uit te maken, wie de aanvaller was. Bovendien waren niet alle Staten lid van den Volkenbond. Later sloten zich bij den Volkenbond aan andere Staten, die niet aan den oorlog hadden deelgenomen, nog later ook de vroegere vijanden, doch waar verschillende staten ook weer als lid uitgetreden zijn, zijn nog lang niet alle landen aangesloten. Reeds is een hooge rechtbank (Internationaal Gerechtshof)

ingesteld, die in verschillende belangrijke kwesties tusschen Staten uitspraak zal doen en zulks ook reeds verschillende malen tot voldoening der betrokkenen deed. Nog steeds beschikt de Volkenbond echter niet over de noodige middelen, om een onwilligen Staat te dwingen, aan de uitspraak te voldoen. Ofschoon de Volkenbond dus thans nog geen zekeren waarborg geeft, dat er geen oorlog meer zal komen, moeten we zijn streven met alle kracht steunen in het vertrouwen, dat eenmaal de tijd zal komen, dat hij in staat zal zijn, den vrede tusschen de Volkeren onder alle omstandigheden te handhaven.

De noodzakelijke sterkte en het gewenschte verdedigingsstelsel.

De ervaring uit den wereldoorlog heeft geleerd, dat, wat aangaat het leger, in verband met de sterkte van de weermacht van andere landen en gelet op de ligging en gesteldheid van ons land, een leger van 250.000 goed geoefende en goed bewapende soldaten in staat is, onze onafhankelijkheid zoo lang hardnekkig te verdedigen, totdat bondgenooten ons zoo noodig te hulp komen. Het deel van het leger, dat beweeglijk is en overal kan optreden, noemt men het *Veldleger*. Verder bestaat nog een stelsel van verdedigingsstellingen, waarop het Veldleger kan teruggaan, om opnieuw stand te houden. Dit gedeelte van ons land heet de *Vesting Holland*. Het omvat de provinciën Noord- en Zuid-Holland, benevens gedeelten van Utrecht.

De invloed van gebruik van vliegtuigen en strijdgassen op de verdedigbaarheid van ons land.

Er wordt door sommigen beweerd, dat door vliegtuig- en strijdgasaanvallen in geval van oorlog alle verdediging onmogelijk zal worden. Daarom wenschen zij afschaffing der weermacht. Iedereen begrijpt echter zeer goed, dat bij afschaffing der weermacht de uitwerking der vliegtuig- en gasaanvallen niet zal verminderen, terwijl we hiervoren zagen, dat weerloosheid juist een oorlogvoerende op ons af doet komen, omdat hij dan vrij spel heeft. Zijn tegenpartij zal daarin aanleiding vinden, vliegtuigaanvallen op ons land te verrichten. De omvang en de beteekenis van vliegtuig- en gasaanvallen wordt echter dikwijls overdreven. Tegen deze aanvallen zijn wel degelijke goede verdedigingsmaatregelen te nemen. Vliegtuigen zijn te bestrijden door onze eigen vliegers, die in bekwaamheid en durf voor geen enkelen vreemde onderdoen. Verder worden deze aanvallen belemmerd door luchtdoelartillerie en mitrailleurs. Tegen den verraderlijken invloed van gassen, gesteld dat deze inderdaad zouden worden gebezigd,

kunnen we ons voorts beschermen door afgesloten ruimten en zoo noodig beschermde onderkomens (bijv. kelders) en ten slotte eenvoudige gasmaskers.

Militairisme.

Onze weermacht beoogt uitsluitend de verdediging van ons Vaderland. Wie daaraan meewerkt, voldoet aan een voornamen burgerplicht, ons in de Grondwet opgelegd. Zucht naar uitbreiding van ons grondgebied is ons vreemd. Slechts noodgedwongen zullen wij naar de wapenen grijpen, om onze onafhankelijkheid te verdedigen.

Wanneer een land er een sterke militaire macht op na houdt, met het doel, om invloed te oefenen op de andere zwakkere Staten, wanneer de militairen zich afscheiden van de andere bevolking, als militairen meenen het recht te hebben, tegen niet-militairen ruw en ongepast op te treden, dan noemt men den geest, die dit alles beheerscht, *militairisme*. Dezen geest treft men in ons land niet aan. Onze wetten waarborgen de gelijkheid van alle burgers, en vertegenwoordigers van alle standen ontmoeten elkander in de weermacht, om in tijd van nood eensgezind samenwerkend de vrijheid en onafhankelijkheid te verzekeren.

Hoofdstuk V.

A. Vredessamenstelling van het Veldleger.

Hoofdkwartier van het Veldleger.

Lichte brigade.

Brigadestaf.

Regiment wielrijders.

Iste Regiment huzaren.

Staf van het regiment.

1ste Halfregiment.

4de Halfregiment.

IIde Regiment huzaren.

Staf van het regiment.

2de Halfregiment.

3de Halfregiment.

Het eskadron pantserwagens.

Korps rijdende artillerie.

Iste Divisie.[1]

Divisiestaf.

Brigade[2] *Grenadiers en Jagers.*

Iste Infanteriebrigade.

Brigadestaf.

Regiment Grenadiers.

Regiment Jagers.

4e Regiment infanterie.

IIde Infanteriebrigade.

Brigadestaf.

10de Regiment infanterie.

15de Regiment infanterie.

22ste Regiment infanterie.

Iste Artilleriebrigade.

Brigadestaf.

2de Regiment veldartillerie.

6de Regiment veldartillerie.

Treinafdeeling.

IIde Divisie.

Divisiestaf.

IIIde Infanteriebrigade.

Brigadestaf.

1ste Regiment infanterie.

9de Regiment infanterie.

12de Regiment infanterie.

IVde Infanteriebrigade.

Brigadestaf.

8ste Regiment infanterie.

11de Regiment infanterie.

19de Regiment infanterie.

IIde Artilleriebrigade.

Brigadestaf.

4de Regiment veldartillerie.

8ste Regiment veldartillerie.

IIIde Divisie.

Divisiestaf.

IVde Divisie.

Divisiestaf.

Inspectie der artillerie.

Regiment kustartillerie.

1) Een Divisie in de vredessamenstelling wordt een Divisiegroep in de oorlogssamenstelling van het veldleger.

2) Een Infanteriebrigade in de vredessamenstelling wordt een Divisie in de oorlogssamenstelling van het veldleger.

Vde Infanteriebrigade.	*VIIde Infanteriebrigade.*	*Korps luchtdoelartillerie.*
Brigadestaf.	Brigadestaf.	
2de Regiment infanterie.	7de Regiment infanterie.	**Inspectie der genie**.
13de Regiment infanterie.	18de Regiment infanterie.	
17de Regiment infanterie.	20ste Regiment infanterie.	*Regiment genietroepen*.
		Regimentsstaf.
VIde Infanteriebrigade.	*VIIIste Infanteriebrigade.*	Iste Bataljon *(pioniers en spoorwegtroepen)*.
Brigadestaf.	Brigadestaf.	
3de Regiment infanterie.	5de Regiment infanterie.	IIde Bataljon *(verbindingstroepen)*.
6de Regiment infanterie.	16de Regiment Infanterie.	
14de Regiment infanterie.	21ste Regiment infanterie.	IIIde Bataljon *(verlichtingstroepen)*.
IIIde Artilleriebrigade.	*IVde Artilleriebrigade.*	
Brigadestaf.	Brigadestaf.	*Korps pontonniers en torpedisten*.
3de Regiment veldartillerie.	1ste Regiment veldartillerie.	Korpsstaf.
7de Regiment veldartillerie.	5de Regiment veldartillerie.	Schoolcompagnie pontonniers.
	Regiment motor-artillerie.	Schoolcompagnie torpedisten.
	Treinafdeeling.	

Opleiding van dienstplichtigen tot onderofficier heeft plaats bij de regimenten en korpsen, met uitzondering van de onderofficieren-administrateur, die voor alle wapens gezamenlijk worden opgeleid aan de School voor dienstplichtige onderofficieren-administrateur.

Opleiding van dienst- en reserveplichtigen tot officier heeft, met uitzondering van de opleiding voor het Korps pontonniers en torpedisten, den motordienst en de Luchtvaartafdeeling, plaats aan de scholen voor reserve-officieren der infanterie, der cavalerie, der bereden en der onbereden artillerie, der genie, van den geneeskundigen dienst en der militaire administratie.

Onderdeelen niet behoorende tot het Veldleger.

Luchtvaartafdeeling.
Korps Motordienst.
Compagnie intendancetroepen.
1ste tot en met 4de Compagnie Geneeskundige Troepen.
Infanterieschietkamp.
Rijschool.
Remontedepot.
Hoefsmidschool.
Artilleriepaardendepot.
Artillerieschietkamp.
Militaire gasschool.
Vrijwillige landstorm.
Koninklijke marechaussee.
Korps politietroepen.
Hoogere krijgsschool.
Koninklijke militaire academie.
Scholen voor reserve-officieren.
School voor dienstplichtige onderofficieren-administrateur.
Artillerie-inrichtingen.
Commissie van proefneming.
Magazijnen der Artillerie en Algemeen Verdedigingspark.
Geniecommandementen.

B. Oorlogssamenstelling van het Veldleger.

Hoofdkwartier van het Veldleger.
Verbindingafdeeling.

Lichte Brigade.	**Iste Divisiegroep.**[1]	**IIde Divisiegroep.**
Stafkwartier.	Stafkwartier.	Stafkwartier.
Verbindingsafdeeling.	*Verbindingsafdeeling.*	*Verbindingsafdeeling.*
Eskadron pantserwagens.	*1ste Verkenningsafdeeling.*	*IIde Verkenningsafdeeling.*
Regiment wielrijders.	Staf.	Staf.
	1ste Compagnie wielrijders.	2de Compagnie wielrijders.
Cavalerie.	5de Compagnie wielrijders.	6de Compagnie wielrijders.
Cavalerie commando.	1ste Mitrailleurpeloton.	2de Mitrailleurpeloton.
1ste Regiment huzaren.	1ste Res. eskadron huzaren.	2de Res. eskadron huzaren.
IIde Regiment huzaren.	1ste Sectie pantserwagens.	2de Sectie pantserwagens.
	1ste Sectie mortieren v. 8.	2de Sectie mortieren v. 8.
Korps rijdende artillerie.		
	10de Afdeeling artillerie.	*12de Afdeeling artillerie.*
Brigadetrein.		
Staf.	*1ste Compagnie politietroepen.*	*4de Compagnie politietroepen.*
Infanterie-munitietrein.		
Artillerie-munitietrein.	*Iste Divisie.*[1]	*IIIde Divisie.*
Verbandplaatsafdeeling.		
Ziekenstalafdeeling.	Stafkwartier.	Stafkwartier.
Pionier- en pontonafdeeling.	Verbindingsafdeeling.	Verbindingsafdeeling.
	Regiment Grenadiers.	1ste Regiment infanterie.
5de Compagnie aan- en afvoertroepen.	Regiment Jagers.	9de Regiment infanterie.

1) Zie noten 1) en 3) op blz. 26.
1) Zie noten 1) en 3) op blz. 26.

	4de Regiment infanterie.	12de Regiment infanterie.
Autocompagnie.	1ste Mitrailleurcompagnie.	3e Mitrailleurcompagnie.
	1ste Eskadron wielrijders.	3de eskadron wielrijders.
	2de Regiment artillerie.	4de Regiment artillerie.
	1ste Compagnie pioniers.	3de Compagnie pioniers.
	IIde Divisie.	*IVde Divisie*.
	Stafkwartier.	Stafkwartier.
	Verbindingsafdeeling.	Verbindingsafdeeling.
	10de Regiment infanterie.	8ste Regiment infanterie.
	15de Regiment infanterie.	11de Regiment infanterie.
	22ste Regiment infanterie.	19de Regiment infanterie.
	2de Mitrailleurcompagnie.	4de Mitrailleurcompagnie.
	2de Eskadron wielrijders.	4de Eskadron wielrijders.
	6de Regiment artillerie.	8ste Regiment artillerie.
	2de Compagnie pioniers.	4de Compagnie pioniers.
	Divisiegroepstrein.	*Divisiegroepstrein*.
	Staf.	Staf.
	Iste Verlichtingsafdeeling.	IIde Verlichtingsafdeeling.
	Iste Verbandplaatsafdeeling.	IIde Verbandplaatsafdeeling.
	Iste Ziekenstalafdeeling.	IIde Ziekenstalafdeeling
	Iste Pontonafdeeling.	IIde Pontonafdeeling.
	1ste Compagnie aan- en afvoertroepen.	*2de Compagnie aan- en afvoertroepen*.
	Iste Autobataljon.	IIde Autobataljon.

IIIde Divisiegroep.	**IVde Divisiegroep.**	**Legertroepen en treinen.**
Stafkwartier.	Stafkwartier.	*Artillerie.*
Verbindingsafdeeling.	*Verbindingsafdeeling.*	1ste Artillerie-meetcompagnie.
		2de Artillerie-meetcompagnie.
IIIde Verkenningsafdeeling.	*IVde Verkenningsafdeeling.*	13de Reg. artillerie (12 l. st.).
		14de Reg. artillerie (12 l. st.).
Staf.	Staf.	15de Reg. artillerie (15 hw. l. 15.).
3de Compagnie wielrijders.	4de Compagnie wielrijders.	
7de Compagnie wielrijders.	8ste Compagnie wielrijders.	16de Reg. artillerie (7 veld).
3de Mitrailleurpeloton.	4de Mitrailleurpeloton.	17de Reg. artillerie (7 veld).
3de Res. eskadron huzaren.	4de Res. eskadron huzaren.	
3de Sectie pantserwagens.	4de Sectie pantserwagens.	*Luchtdoelbestrijdingsmiddelen.*
3de Sectie mortieren v. 8.	4de Sectie mortieren v. 8.	
		Iste t/m Vde Afdeeling luchtdoelartillerie.
IIde Afdeeling artillerie.	*9de Afdeeling artillerie.*	
		Iste t/m 9de Compagnie luchtdoelmitrailleurs.
Brigadetrein.	*3de Compagnie politietroepen.*	*2de Compagnie politietroepen.*

Vde Divisie.	*VIIde Divisie.*	*Luchtstrijdkrachten.*
Stafkwartier.	Stafkwartier.	Worden door den O.L.Z. naar behoefte ingedeeld.
Verbindingsafdeeling.	Verbindingsafdeeling.	
2de Regiment infanterie.	7de Regiment infanterie.	
13de Regiment infanterie.	18de Regiment infanterie.	*Weerdienst.*
5de Compagnie aan- en afvoertroepen.	17de Regiment infanterie.	20ste Regiment infanterie.
5de Mitrailleurcompagnie.	7de Mitrailleurcompagnie.	Weerdienstafdeeling.
Autocompagnie.	5de Eskadron wielrijders.	7de Eskadron wielrijders.
3de Regiment artillerie.	1ste Regiment artillerie.	*Treinen.*
5de Compagnie pioniers.	7de Compagnie pioniers.	
		Pontonafdeeling van het H.K.V.
VIde Divisie.	*VIIIste Divisie.*	
		Autoregiment.
Stafkwartier.	Stafkwartier.	Staf.
Verbindingsafdeeling.	Verbindingsafdeeling.	Vde Autobataljon.
3de Regiment infanterie.	5de Regiment infanterie.	VIde Autobataljon.
6de Regiment infanterie.	16de Regiment infanterie.	Autosectie voor paardenvervoer.
14de Regiment infanterie.	21ste Regiment infanterie.	
6de Mitrailleurcompagnie.	8ste Mitrailleurcompagnie.	
6de Eskadron wielrijders.	8ste Eskadron wielrijders.	
7de Regiment artillerie.	5de Regiment artillerie.	

6de Compagnie pioniers.	8ste Compagnie pioniers.
Divisiegroepstrein.	*Divisiegroepstrein*.
Staf.	Staf.
IIIde Verlichtingsafdeeling.	IVde Verlichtingsafdeeling.
IIIde Verbandplaatsafdeeling.	IVde Verbandplaatsafdeeling.
IIIde Ziekenstalafdeeling.	IVde Ziekenstalafdeeling.
IIIde Pontonafdeeling.	IVde Pontonafdeeling.
3de Compagnie aan- en afvoertroepen.	*4de Compagnie aan- en afvoertroepen*.
IIIde Autobataljon.	IVde Autobataljon.

Hoofdstuk VI. Het Geweer (de karabijn).

Hoofddeelen:	**Onderdeelen van de hoofddeelen:**
1. bajonet.	kling; stootplaat; 2 grepen; knop.
2. ontlaadstok.	kop; schroefdraad.
3. grendel.	afsluiter met patroontrekker en uitwerper; geleider met knop, 2 steunnokken, 2 insnijdingen, rust en kanaal; haan met lip, tand, spanning en kanaal voor de slagpin; haanpal met steel, vleugel en veer; slagpin met punt en schroefeinde met merkstreep; slagpinmoer met merkstreep; slagveer.
4. beslag.	*Bij het geweer:* bovenband met bajonethaft en bandschroef; onderband met kordonbeugel en bandveer; magazijnschroef; kruisschroef *(de langste!)*; kordonplaat met kordonbeugel; kolfplaat. *Bij de karabijn:* band met bajonethaft en bandschroef; 2 kordonplaten met kordonbeugel; magazijnschroef; kruisschroef *(de langste!)*;

kolfplaat.

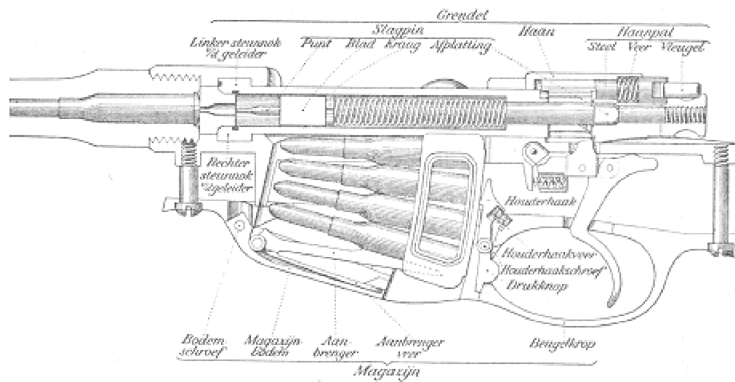
Hoofddeelen:	**Onderdeelen van de hoofddeelen:**
5. magazijn.	beugelkorp; doorgang voor patroonhouder; bodem; aanbrenger met veer; houderhaak met drukknop, veer en schroef.
6. lade.	2 groeven; greep; kolf met hiel.
7. handbeschermer.	
8. loop (kaliber 6½ mm).	ziel; monding; vier trekken en vier velden; kamer met kamerrand; vizierkorrel op haft; vizier met voetstuk en vizierklep (op de vleugels verdeelingen 400-2000 m).
9. staartstuk.	doorgang voor patroonhouder; trekkernok; trekker; stuitnok met drukknop; gaten voor trekkernok en stuitnok.
10. alleen bij de karabijn: bekleedingstuk.	

Toebehooren per geweer of karabijn:

monddeksel:
bajonetscheede met drager;
schroevedraaier (opbergen in kokertje van de patroontasch);
staartstukborstel;

vetkoker (opbergen in lederen taschje van den broodzak);
loopborstel (in vetkoker);
oliebusje (in vetkoker);
vetdoos (opbergen in den ransel);
vetlappen (opbergen in de vetdoos).

Het geweer.

Het geladen geweer in doorsnede (haan gespannen).

Uiteennemen van het wapen.

Steeds in deze volgorde:

1. grendel.
   (nu eerst de magazijnschroef *(de korte!)* en vervolgens de kruisschroef *(de lange!)* uitnemen.)
2. Magazijn *(bij de karabijn:* en bekleedingstuk.)
3. ontlaadstok.
   (nu den onderband opschuiven.)
   (bij de karabijn: den band afnemen.)
4. handbeschermer. (nu eerst den bovenband afnemen.)
5. lade met geweer- (karabijn-) riem.
6. loop met staartstuk.

Verder uiteennemen is verboden!

Ineenzetten geschiedt in omgekeerde volgorde.

Bij klemming der banden moet steeds gebruik worden gemaakt van een houten hamer met banddrijver.

Bij inbrengen van den grendel mag nimmer op den drukknop van de stuitnok worden gedrukt; dit om te voorkomen, dat de grendel zonder den afsluiter in het geweer zou worden gebracht, hetgeen bij het vuren levensgevaar oplevert voor den schutter en diens omgeving.

Onderhoudsmiddelen.

1. *katoenen of linnen lappen* om de onderdeelen schoon en droog te maken.
2. *vetlappen* voor invetten van gereinigde metalen deelen.
3. *vlaswerk* om de kamer schoon te maken (met behulp van wischstok).
4. *wapenolie* voor inoliën van het inwendige van den loop.
5. *geweervet* voor invetten van metalen deelen (met den vetlap).
6. *petroleum* voor verwijderen van losse roest of verdikt vet en voor spoelen van vuil geworden loopborstels.
7. *loopborstels*, om het inwendige van den loop te reinigen en in te oliën (met behulp van invetstok).
8. *invetstokken*, waarop men een loopborstel schroeft, ten einde den loop in te oliën (is geen invetstok voorhanden, dan worden 2 ontlaadstokken op elkander geschroefd).
9. *staartstukborstels*, om zand als anderszins, dat de gangbaarheid van den grendel of van het repeteermechanisme belemmert, uit de gleuven van het staartstuk of uit het magazijn te verwijderen.

10. *wischstokken* en puntige stukjes *zacht hout*, om, met een lap of met vlas omwikkeld, de kamer en plaatsen, waar men op andere wijze moeilijk bij kan, te reinigen en in te vetten.
11. *grauwpapier*, om de lade en den handbeschermer, zoo noodig van verdikt vet en vuil ontdaan, door middel van een met petroleum bevochtigden lap, goed schoon en droog te wrijven.

Onderhoud.

1. Ieder is persoonlijk verantwoordelijk voor het onderhoud van het hem in gebruik gegeven wapen, ook al moet het inoliën van den loop geschieden door anderen, die daartoe in het bijzonder zijn aangewezen.
2. Sluit *nimmer* den loop met een vetprop af; bij het vuren zou de loop uitzetten, of wel de loop kan springen en U en anderen ernstig letsel bezorgen.
3. Het wapen moet steeds worden opgeborgen met ontspannen slagveer en de vizierklep geheel omlaag *(nimmer* ruw omlaag *slaan;* gij zoudt de insnijdingen beschadigen).
4. Stoot of beschadig *nimmer* uw vizierkorrel; Uw wapen zou onzuiver worden en gij zoudt niet meer juist kunnen schieten.
5. De metalen deelen van het wapen moeten steeds zijn ingevet; loop en staartstuk worden ingevet in de lade gelegd.
6. Geblauwde metalen deelen mogen *nimmer* worden gewreven, maar moeten uitsluitend worden afgebet en ingesmeerd; door wrijven zou het metaal blank worden.
7. Telkenmale na gemaakt gebruik moet het wapen, indien noodig, worden ontdaan van zand, vuil of nat; zoo noodig wordt de grendel daarbij uitgenomen en het wapen geheel drooggemaakt en vervolgens opnieuw ingevet.
8. Houten deelen moeten droog worden gehouden, met uitzondering echter van de ligplaatsen van loop en magazijn in de lade en den handbeschermer; de lade en de handbeschermer worden daar ingevet.
9. Gij moogt *nimmer* meer dan 2 geweren dragen, welke elkander niet mogen raken; dit om beschadiging te voorkomen.
10. De loop moet steeds voldoende zijn ingeölied.
11. Zorg steeds, dat de vetkoker een in goeden staat zijnde loopborstel en een oliebuisje, gevuld met olie, bevat, en in het middenvak voor 2/3 gevuld is met geweervet.
12. In de vetdoos moet steeds de vetlap aanwezig zijn.

Munitie.

De munitie voor het geweer en de karabijn bestaat uit:

a. *scherpe patronen nr. 1*:
hardlooden kogel met stalen mantel, huls met slaghoedje en buskruitlading.
Verpakking: bij 5 stuks in een patroonhouder; per 2 houders in kartonnen doos.

De doos is *onbeplakt*.

b. *losse patronen no. 2*:
rood gekleurde houten kogel, huls met slaghoedje en buskruitlading.
Nimmer vuren binnen 40 m van de tegenpartij, opdat ge Uwe kameraden geen letsel toebrengt.
Verpakking: als voren.
De doos is met een roode strook beplakt.
Voor het verkrijgen van voldoende vaardigheid in de behandeling van het wapen wordt gebruik gemaakt van *exercitiepatronen* met zwarthouten kogel; in de huls is een ongevaarlijk slaghoedje en geen buskruitlading.

Hoofdstuk VII. De mitrailleur M. 20.

Hoofddeelen:	**Onderdeelen van de hoofddeelen:**
Loop (kaliber 6½ mm) met mondstuk en borgplaatje.	loop: gaskanaal. (overigens ingericht als de loop van het geweer.)
Afkoelinrichting:	
afkoeler.	
mantel met verbindingsstuk.	mantel: kordonbeugelband met kordonbeugel, steunring, draagband met handvat, affuitband, 2 steunen met grondplaten en veerende beugel. verbindingsstuk: met borgstift.
schoorsteen met schoorsteenklemband.	(zie ook onder: *Richtmiddelen*.)
Inrichting tot overbrengen van den gasdruk:	
gaskanaalring.	
gaskamer.	
gasregelaar met regelaarsleutel.	
gasbuis.	
zuiger.	
Ligplaats van de slotdeelen:	
staartstuk met uitwerper, kolfbodem en veiligheidsschuif.	staartstuk: 2 doorboringen met sleuf voor de bovenste nok van het nokkenrad en hulzengat; trommeltap.

kolfbodem: haak met ligplaats voor den bodempal, oliereservoir; bodemschroef; kolfplaat; schoudersteun.

Hoofddeelen:	**Onderdeelen van de hoofddeelen:**
Slot:	
afsluiter met nokkenrad, 2 patroontrekkers en slagpinstang.	afsluiter: 4 nokken, schroefvormige groef, kanaal voor de slagpin, sleuf tot doorlating van den uitwerper.
	nokkenrad: met 4 nokken.
	slagpinstang: gat voor de spangreep, stootdop, tanden, uitholling met schroefdraad voor den zuiger.
Aanbrenginrichting:	
lader met aanbrenger en aanbrengveer.	lader: gat voor den trommeltap, aanbrenger, laderarm.
deksel met patroongeleider, onderste en bovenste stoppal.	patroongeleider: met veer en stift.
	stoppallen: met stoppallenveer.
Afvuurinrichting:	
beugelkrop met afvuurinrichting.	beugelkrop: bodempal.
	afvuurinrichting: trekker, trekkernok, koker tot trekkerveer.
Sluitveerinrichting:	
huis met rondselpal en veer.	
rondsel met doos, sluitveer en spil.	
spanas met spanasring en spanasveer.	
Richtmiddelen:	
viziervoetstuk met vizierschuif.	

vizierkorrel. op korrelhaft, welke zich op den mantel bevindt.

(vizier van 300 tot 1000 m)

Hulpmiddelen tegen luchtdoelen:

kringkorrel.

oogdop.

Hoofddeelen: | **Onderdeelen van de hoofddeelen:**

Patroontrommel:

spil met bovenplaat, trommelpal met veer en klink, hengsel, bak met ring, 25 geleidsleuven, 25 steunen en 25 geleidpennen.

Met het wapen kan worden gevuurd:
1°. geplaatst op de steunen;
2°. opgelegd op zandzakken e.d.;
3°. op den luchtdoelsteun geplaatst;
4°. in beweging.

Uiteennemen en ineenzetten van het wapen.

Het uiteennemen geschiedt in deze volgorde:
1. kolfbodem.
2. deksel.
3. beugelkrop.
4. spangreep.
5. slagpinstang en afsluiter.
6. lader.
7. aanbrenger met veer.
8. huis.
9. rondsel met spanas en spanasveer.
10. doos met spil en veer.
11. regelaarsleutel.
12. gasregelaar.
13. schoorsteen met schoorsteenklemband.

Andere deelen mogen niet worden afgenomen!

Het ineenzetten geschiedt in omgekeerde volgorde.
Voor uiteennemen en ineenzetten wordt, waar noodig, gebruik gemaakt van een *gereedschapspatroon*.
Toebehooren per mitrailleur:
I. 1 monddeksel;[1)]
1 volledige afsluiter (afsluiter, nokkenrad en 2 patroontrekkers);

1) Opbergen in gereedschapstasch.

1 volledig rondsel, bestaande uit rondsel, doos, sluitveer, rondselspil, spanas met spanasring en spanasveer;
1 uitwerper;
1 zuiger met slagpinstang en met slagpin.
1 opzetstuk.

II. a. *Hulpmiddelen voor het dragen (medevoeren) van den mitrailleur en zijn munitie:* draagkussen, draagsingel, foedraal, koker tot zuiger met slagpinstang tot mitr. 20 met slagpin (aan den draagriem van de gereedschapstasch);
12 patroontrommeltasschen;
12 passanten tot patroontrommeltasschen;
2 schaafkussens.

b. *Munitie:* 12 patroontrommels, elk met 97 scherpe patronen.

c. *Toebehooren per mitrailleur voor onmiddellijk gebruik:*
1 géreedschapstasch, inhoudende:
afsluiter (compleet), rondsel (zonder spanas met spanasring in spanasveer, welke in de doos tot reservedeelen worden geborgen), uitwerper, gasbuisborstel, 2 gereedschapspatronen, hulzentang, hulzentrekker, 2 loopborstels, monddeksel, mondstuksleutel, oliespuit, patroonlosser, patroontrekkeruitnemer, regelaarsleutel, schroevedraaier, veerbalans en een busje tot onderdeelen, t.w.: aanbrenger, borgstift, patroongeleider met veer, 2 patroontrekkers, spanasveer, spangreep, een stift tot patroongeleider, bovenste en onderste stoppal, stoppallenveer, stuitingsschroef tot vizierschuif, vizierschuifveer. De tasch wordt opgevuld met eenig poetskatoen.
2 mitrailleurboekjes;
1 invetstok;
1 wischstok tot mitr. M. 20.
1 kist toebehooren No. 1.

Onderhoudsmiddelen.

Katoenen of linnen lappen (voor droogwrijven);
werk;

poetskatoen;
invetstok met loopborstels (voor inoliën van den loop);
wischstok en puntige stukjes zacht hout (om, met vlas omwikkeld, inwendige deelen te reinigen);
wischkoord (alleen ten behoeve van den mitrailleur voor losse schoten);
loopborstel;

gasbuisborstels;
staartstukborstel;
puntige stukjes zacht hout;
petroleum;
wapenolie;
mitrailleurolie (de onderdeelen worden des winters hiermede ingeolied);
geweervet.

Onderhoud.

Alle deelen moeten met wapenolie zijn ingesmeerd; de olie in het oliereservoir van den kolfbodem dient voor smering, indien noodig, tijdens het vuur.

Loop, gaskamer, gasregelaar en gasbuis moeten steeds inwendig zijn ingeolied met wapenolie.

Ingevreten roest moet door herhaaldelijke behandeling met wapenolie worden verwijderd.

Patroontrommels moeten op de plaats, waar de bovenplaat grijpt over den bodem van den bak, steeds goed zijn ingeolied, zoodat de bak gemakkelijk draait, wanneer de pal buiten werking wordt gesteld.

Lederwerk wrijve men droog af met een wollen lap, of borstele men schoon met een stijven borstel; om het lederwerk buigzaam te houden, wordt dit nu en dan met een dunne laag ledervet ingesmeerd, hetwelk vervolgens met een wollen lap wordt uitgewreven.

Nat lederwerk wordt buiten de zon gedroogd en, droog geworden, met ledervet ingewreven.

Het onderhoud kan overigens als volgt worden samengevat:

1°. er is met het wapen *niet geschoten:*

a. niet uiteengenomen geweest:
uitwendig reinigen en met wapenolie licht insmeren;

b. uiteengenomen geweest:
het wapen en alle uitgenomen deelen reinigen en licht insmeren met wapenolie; in elkander zetten en met wapenolie licht insmeren.

2°. met het wapen is *geschoten:*
na het schieten op het schietterrein loop en gasbuis met wapenolie inoliën (gedurende de vuurpauzen af en toe den loop); de loop moet daartoe te voren voldoende zijn afgekoeld (anders verbranden de borstels!);
den schoorsteen inwendig met een met wapenolie gevet stuk poetskatoen uitvegen;
zuiger met wapenolie insmeren;
nog denzelfden of uiterlijk den volgenden dag moet de mitrailleur

worden uiteengenomen en het wapen, alsmede de uitgenomen deelen met petroleum worden gereinigd, vervolgens goed drooggewreven en de deelen licht met wapenolie worden ingesmeerd;
de loop moet mèt de kamer behoorlijk worden ingeolied met wapenolie;
de gasbuis moet met behulp van den gasbuisborstel inwendig met petroleum worden gereinigd, waarna zij met een drogen gasbuisborstel wordt uitgeveegd, totdat deze er schoon uitkomt en ten slotte met wapenolie worden ingeolied;
het wapen wordt weder ineengezet en uitwendig licht met wapenolie ingesmeerd;
de sluitveer wordt ontspannen.

Exercitiemitrailleurs.

Bij het onderricht (onderdeelen leeren, uiteennemen, ineenzetten, storingen bespreken, enz.) worden *exercitiemitrailleurs* gebruikt, samengesteld uit onbekwame deelen en waarmede dus *nimmer mag worden geschoten*.

Deze mitrailleurs mogen geheel worden uiteengenomen.

Ter onderscheiding is op den mantel in de lengterichting een messingen plaat geklonken, waarop het woord ‘Exercitie’ is aangebracht.

Mitrailleurs voor losse schoten.

Voor het schieten met ‘losse patronen’ worden daartoe opzettelijk gewijzigde mitrailleurs gebruikt; ter onderkenning is om den mantel een messingen band aangebracht, waarop vermeld: ‘*Gevaarlijk voor scherpe patronen*’.

Deze mitrailleurs hebben een gewijzigd, inwendig vernauwd, mondstuk, alsmede een lader, waarvan de doorgang voor de patronen verkort is; deze lader is ter herkenning verkoperd. Hij mag nimmer met wapenolie doch moet steeds met geweervet behandeld worden.

Werking van den mitrailleur.

Bij het afvuren wordt door den druk van de buskruitgassen de kogel door den loop gedreven; zoodra de kogel het gaskanaal voorbij is, oefent de gasdruk door gaskamer en gasregelaar heen een stoot uit op den zuiger, waardoor:

de slagpinstang achteruit wordt geduwd en de afsluiter mede wordt achteruit genomen;

de patroontrekkers met hun haken om den rand van de huls draaien;

de sluitveer wordt gespannen, doordat de slagpinstang het rondsel doet draaien en de sluitveer opwindt.

Bij het achteruitgaan van den afsluiter wordt:

de huls uit de kamer getrokken en vervolgens uitgeworpen;

de lader naar links bewogen; deze neemt met den aanbrenger den bak mede naar links.

Blijft men op den trekker drukken, dan gaat de afsluiter door de werking van de sluitveer weder naar voren, waarbij:

de lader het vooreinde van de eerstvolgende patroon in den bak, schuin naar onder in de richting van de kamer drukt.

Bij het verder naar voren gaan van den afsluiter glijdt de patroon met het kogeleinde in de kamer;

de patroontrekkers loopen met hun haak tegen den rand van de huls en springen daarvoor;

de afsluiter is met zijn nokken in de rondgaande groef van het staartstuk gekomen en draait een achtsten slag naar rechts (de patroontrekkers draaien mede) en de kamer wordt gegrendeld.

Deze bewegingen herhalen zich zoolang op den trekker wordt gedrukt en patronen in den trommel zijn.

Bij loslaten van den trekker gaat de trekkernok omhoog, waardoor de slagpinstang met haar spanning over de trekkernok heen glijdt en bij haar teruggaande beweging wordt tegengehouden.

Vuursnelheid 450 à 500 schoten per minuut.

Vullen van patroontrommels.

Het vullen van patroontrommels geschiedt met behulp van den handtap, welke, in de spil gedrukt, het draaien van den bak om de spil mogelijk maakt.

Indien geen handtap beschikbaar is, wordt met behulp van het kogeleinde van een (gereedschaps-) patroon de haak van den trommelpal weggedrukt.

Storingen.

Storingen komen tengevolge van den eenvoud van constructie bij goede behandeling bij dit wapen weinig voor. Wanneer zij niet het gevolg zijn van gebroken onderdeelen of gebreken aan de munitie, kunnen zij in den regel door het achteruit trekken van de spangreep worden opgeheven.

In het belang van het wapen is het echter, dat alleen wordt geschoten met munitie, die voor dit wapen is aangewezen. Het schieten met andere munitie is daarom *verboden*.

De meest voorkomende storingen kunnen worden onderscheiden naar den stand van de spangreep en wel:

A. De spangreep staat in den voorsten stand.
B. De spangreep staat even vóór of ter hoogte van de nok van de veiligheidsschuif.
C. De spangreep staat even achter de nok van de veiligheidsschuif.

De oorzaken van en de wijze hoe men deze storingen moet opheffen zijn verzameld in onderstaande opgave. *Wanneer voor het opheffen van storingen het wapen gedeeltelijk uit elkaar moet worden genomen, moet het vóór alles worden ontladen.*

Verschijnsel en oorzaak:	***Men heffe de storingen op door de volgende maatregelen:***
A. De spangreep staat in haar voorsten stand.	
1e. Kan de trommel in den zin van de wijzers van een uurwerk worden gedraaid, dan is de trommel ledig of er ontbreken twee of meer naast elkaar liggende patronen in de trommel.	Gevulde trommel plaatsen of bak zoover doordraaien tot hij stuit; spangreep zoover mogelijk krachtig achteruit trekken.
2e. Kan de trommel niet worden gedraaid:	
a. Er ontbreekt een patroon uit de trommel.	Spangreep zoover mogelijk krachtig achteruit trekken.
b. Aanbrengerveer is gebroken of aanbrenger is niet geplaatst, bovenste stoppal is gebroken of is niet geplaatst.	Reserve aanbrengerveer of aanbrenger plaatsen, bovenste stoppal of zijn reserve plaatsen.
c. Een patroon heeft geweigerd.	Spangreep zoover mogelijk krachtig achteruit trekken; hierbij overtuige men zich, dat met de huls ook de kogel mede komt; is dit niet het geval, dan met den invetstok den kogel uit den loop stooten.
Herhaalt zich dit, dan kan:	
1. De sluitveer te weinig voorspanning hebben.	De sluitveer meer voorspanning geven.

2. De kamer, de ligplaats voor den afsluiter of de doorboring voor de slagpin beroest, verontreinigd of beschadigd zijn.	Kamer, staartstuk, afsluiter schoonmaken of reserve afsluiter plaatsen.
3. De slagpin beschadigd of afgebroken zijn.	Reserve slagpinstang aanbrengen.
4. Het gat van den gasregelaar verstopt zijn.	Gasregelaar uitnemen, schoonmaken of reserve gasregelaar plaatsen.
d. Kan men de spangreep niet met de hand achteruit trekken, dan is de trommel zóó beschadigd, dat zij niet kan draaien.	Nieuwe trommel plaatsen.
e. Kan de spangreep niet met de hand achteruit worden gebracht, dan zit de huls vast in de kamer.	Het handvat van den mondstuksleutel in de spangreep plaatsen, de spangreep zoover mogelijk krachtig achteruit trekken; bij herhaling van de storing, de kamer nazien, zoo noodig schoonmaken.
f. De gasregelaar is niet geplaatst.	Gasregelaar plaatsen.
g. Gaskanaal of gaskanaalring zijn verstopt.	Gasregelaar uitnemen, één schot doen en gasregelaar weder plaatsen.
B. De spangreep staat ter hoogte van of even vóór de nok van de veiligheidsschuif.	
1e. De huls is niet uitgeworpen en bij het vooruitgaan van den afsluiter beklemd geraakt tusschen loop of hulzengat en afsluiter.	De spangreep iets achteruit trekken, met de hulzentang de huls verwijderen en de spangreep zoover mogelijk krachtig achteruit trekken.
a. Het slot is onvoldoende geopend door onvoldoende smering of reiniging van gasbuis, zuiger, slagpinstang, afsluiter, nokkenrad of lader.	Deze deelen schoonmaken en licht invetten.

b. Het slot is onvoldoende geopend, doordat de sluitveer te veel voorspanning heeft.	De voorspanning van de sluitveer verminderen.
c. Het breken van een of het beschadigen van beide haken der patroontrekkers.	Den reserve afsluiter plaatsen of de patroontrekkers vervangen door nieuwe.
2e. De aangevoerde patroon kan niet geheel in de kamer worden gebracht, doordat een stuk huls in de kamer is blijven zitten.	De spangreep krachtig achteruit trekken, waarbij in den regel de patroon het stuk huls zal medenemen, zoodat dit met de patroon wordt uitgeworpen; blijft het stuk huls zitten, dan moet de trommel worden afgenomen, de hulzentrekker worden ingebracht en de spangreep krachtig achteruit worden getrokken.
C. De spangreep staat achter de nok van de veiligheidsschuif.	
1e. Het slot is onvoldoende geopend door oorzaken:	
a. A. 2g., of B. 1, a. of b.	Zie boven; wanneer deze middelen deze storing niet opheffen, moet de oorzaak worden gezocht in gebreken van de munitie, zooals lage gasdruk tengevolge van ongunstige oplegging, klemmende hulzen, enz. De gasregelaar met het groote gat in verbinding brengen met de gasbuis.
b. De afsluiter is niet zoover achteruit gekomen, dat zijn voorvlak achter den hulsbodem kon komen, terwijl de patroon toch op haar plaats is gebracht, doordat de bak door zijn traagheid is doorgedraaid, totdat hij is gestuit door den onder-	In den regel kan door eenvoudig achteruit trekken van de spangreep de storing worden opgeheven, gewoonlijk is het gebruik van het handvat van den mondstuksleutel hierbij noodzakelijk. Is de patroon sterk beschadigd, dan is het, tot voorkoming van andere storingen,

sten stoppal. De afsluiter is met zijn bovenliggenden patroontrekker onder tegen de huls vastgeloopen en klemt dientengevolge de patroon tusschen patroongeleider en lader vast.	wenschelijk de beschadigde patroon uit te nemen; hiertoe neemt men de trommel af en handelt men als bij het ontladen is beschreven.
2e. De sluitveer is gebroken.	Reserve rondsel of reserve doos aanbrengen.
3e. De aangevoerde patroon kan niet in de kamer worden gebracht, doordat de huls in haar geheel in de kamer is blijven zitten; de haken der beide patroontrekkers zijn gebroken.	De trommel afnemen en de spangreep zoover mogelijk krachtig achteruit trekken, de aangevoerde patroon met de hand eenige cM. achteruit brengen, de huls met den invetstok uit de kamer stooten en met de hulzentang verwijderen; scheurt hierbij de bodem van de huls af, dan van den hulzentrekker gebruik maken. Reserve afsluiter plaatsen of patroontrekkers vernieuwen.
4e. De huls is niet uitgeworpen, de aangevoerde patroon ligt op de huls. Dit kan worden veroorzaakt door:	Trommel afnemen, de aangevoerde patroon met behulp van de hulzentang uitnemen, daarbij het vooreinde van de niet uitgeworpen huls b.v. met den patroonlosser naar links duwen en daarna met de hulzentang de huls verwijderen, waarbij men den afsluiter langzaam naar voren laat komen.
a. Slot onvoldoende achteruit gegaan.	Zie onder C 1e.
b. Bekken van de patroontrekkers gedeeltelijk afgebroken.	Reserve afsluiter plaatsen of patroontrekkers vernieuwen.
c. Uitwerper beschadigd of gebroken.	Reserve uitwerper plaatsen.
d. Een doorgeslagen slaghoedje, waarbij het metaal van het slaghoedje in het gat	Reserve afsluiter plaatsen.

van de slagpin is gedrongen. Het gat voor
de slagpin te wijd of beschadigd.

Munitie.

a. *Scherpe patronen nr. 1.*
Zijn gelijk aan de scherpe patronen nr. 1 voor geweer.
Verpakking: als de scherpe patronen nr. 1 voor geweer - ook worden deze patronen zonder houder verpakt in doozen van 12 stuks (per 21 doozen 1 van 10 stuks) -, doch zijn steeds van nieuwe hulzen voorzien.

b. *Losse patronen nr. 12.*
De houten kogel is groen gekleurd.
Verpakking: doozen, beplakt met groenen band, waarop vermeld: Nr. 12 L, het volgnummer der maand, het jaartal van aanmaak en het merk der hulzen, benevens: mitrailleur M 20.

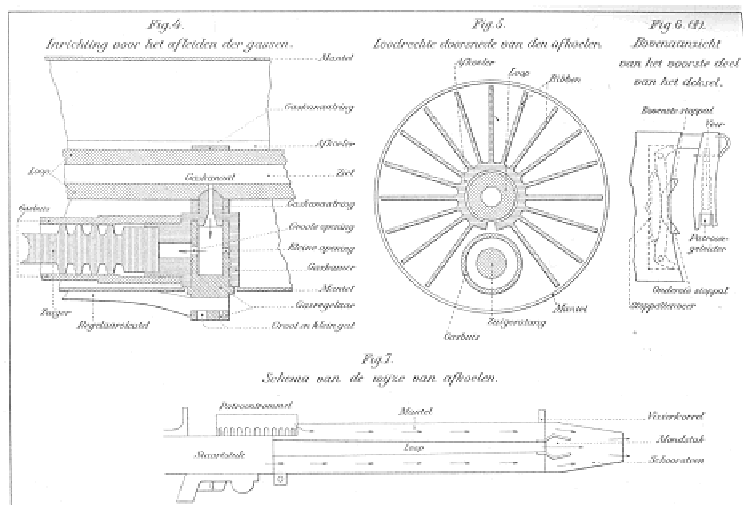
c. *Exercitiepatronen.*
Zijn uiterlijk ongeveer gelijk aan scherpe patronen nr. 1; de lading is echter onschadelijk, het slaghoedje verschoten.
Ter onderscheiding is de huls van twee rondgaande groeven voorzien.
Verpakking: in doozen met strook wit papier, waarop vermeld: Exercitiepatronen voor mitr. M. 08 en 20.

Figa 1-7 Mitrailleur M.20.

Fig. 1 (¼). Verticale doorsnede.

Fig. 2 (¼). Lader, van boven gezien.

Fig. 3 (¼). Staartstuk van boven gezien. (Gesloten wapen, patroontrommel en deksel afgenomen, lader gestippeld.)

Fig. 4.
Inrichting voor het afleiden der gassen.
Mantel
Afkoeler
Loop
Ziel
Gaskanaal
Groote opening
Kleine opening
Gaskamer
Mantel
Gasregelaar
Zuiger
Regelaarsleutel
Groot en klein gat
Fig. 5.
Loodrechte doorsnede van den afkoeler.
Afkoeler
Loop
Ribben
Mantel
Zuigerstang
Gasbuis
Fig. 6. (4).
Bovenaanzicht
van het voorste deel
van het deksel.
Onderste stygpal
Fig. 7.
Schema van de wijze van afkoelen.
Patroontrommel
Mantel
Loop
Staartstuk
Vizierkorrel
Mondstuk
Schoorsteen

Hoofdstuk VIII. Het pistool M. 25.

Hoofddeelen:	Onderdeelen van de hoofddeelen:
kast	greepbeugel waarin magazijn; beugelkrop; draagringbeugel met draagring;
linker en rechter halve greep.	met greepschroef.
houderhaak.	
slot.	afvuurinrichting: trekker, slagpin, slagveer en slagveerpin; greepveiligheidspal; houderveiligheidspal; rustpal.
loop. (kaliber 9 mm)	sluitveer; monding; kamer; loopstift.
slede met vizier.	patroontrekker; afsluiter; groeven; hulzengat; voorste en achterste rust voor den rustpal.
opsluitring.	vizierkorrel; sluitpal met veer.
patroonhouder.	aanbrenger met veer.

Toebehooren per pistool:
1 pompstok (tevens invetstok);
5 patroonhouders (1 in het pistool en 4 in reserve) elk voor 8 patronen;
1 vetkoker.

Het pistool met patroonhouder en pompstok worden gedragen in een pistooltasch; 2 reservepatroonhouders in een houdertasch.
N.B. De schutter bedenke steeds, dat, zoolang er nog patronen in het magazijn aanwezig zijn, het pistool na elk schot onmiddellijk weder is geladen en dat uitwendig aan het pistool niet te zien is, of zich een patroon in de kamer bevindt.

Exercitiepistool.
Bij het onderricht (onderdeelen leeren, uiteennemen, ineenzetten, storingen bespreken enz.) worden exercitiepistolen gebruikt, samengesteld uit onbekwame deelen en waarmede dus *nimmer mag worden geschoten*.
Deze pistolen mogen geheel worden uiteengenomen. Ter onderscheiding draagt de opsluitring aan de voorzijde een messingen ring.

Uiteennemen en ineenzetten.

Het pistool nimmer verder uit elkander nemen, dan voor het beoogde doel noodig is. Verwisselen van onderdeelen van verschillende pistolen zorgvuldig vermijden.
Zoowel het wapen als de onderdeelen nimmer op onreine of zandige plaatsen neerleggen.
a. Het scheiden van den loop met slede van de kast.
Het wapen *ontladen*, behoudens het omhoog brengen van den rustpal.
Den ledigen patroonhouder uitnemen.
De slede zoover terugdrukken, dat de tand van den rustpal tegenover de voorste rust van de slede komt.
Den rustpal omhoog drukken.
Den loop zoover mogelijk naar rechts draaien.
Den rustpal omlaag drukken, tegelijkertijd de slede met de hand tegenhouden.
De slede met loop naar voren van de kast schuiven.
De slagpin, slagveer en slagveerpin uit de ligplaats in de slede nemen en zorgvuldig bijeen houden.

b Het plaatsen van den loop met slede op de kast.
De slagpin, slagveer en slagveerpin in hun ligplaats in de slede schuiven.

De slede met loop van voren naar achter over de kast schuiven, zoodat de geleirichels van de kast in de groeve van de slede komen. De slede zoover naar achter drukken, dat de pal tegenover de voorste rust van de slede komt. Bij het naar achter schuiven er op letten, dat de slagveerpin in haar uitholling komt.
Den rustpal in de rust van de slede drukken.
Den loop zoover mogelijk naar links draaien; hiertoe deze, zoo noodig, eenigszins naar voren trekken.
De slede zoover naar achter drukken, dat de rustpal vrij komt van de voorste rust, dan den rustpal omlaag drukken en de slede, met de hand tegenhoudende, langzaam naar voren laten glijden; daarna den rustpal weder omhoog drukken.
Den patroonhouder inbrengen.

c. Het scheiden van den loop en de slede.

Den loop met slede scheiden van de kast.
Den loop naar links draaien, totdat hij terugschiet.
Den sluitpal naar voren drukken en den opsluitring een kwartslag naar rechts draaien; de sluitveer drukt dan dien ring naar buiten.
Loop met sluitveer uitnemen.
Indien *noodig*, de sluitveer, naar rechts draaiende, van den loop nemen. Er op letten, dat de sluitpal en de sluitpalveer niet zoekraken.

d. Het ineenzetten van den loop en de slede.

Indien *afgenomen*, de sluitveer draaiende om den loop brengen.
Den loop, met de kragen naar boven gekeerd, zoover in de met het vizier omlaag gehouden slede schuiven, dat de kragen komen te liggen tegenover de infreezing voor de kragen in de slede en den loop naar rechts draaien.
De slagpin, slagveer en slagveerpin in hun ligplaats schuiven.
Den aldus in elkaar gezetten loop met slede over de kast schuiven, totdat de tand van den rustpal in de voorste rust van de slede kan worden gebracht.
Den rustpal omhoog drukken.
Den loop naar links draaien, met de linkerhand de slede zoover naar achter drukken, totdat de rustpal vrijkomt van de voorste rust, dan den rustpal omlaag drukken en de slede, met de hand tegenhoudende, langzaam naar voren laten glijden.
Den rustpal in de achterste rust drukken.
Den opsluitring, met vizierkorrel naar rechts, op de sluitveer plaatsen, deze laatste indrukken, totdat de ring stuit tegen de slede, den ring een kwart slag draaien, zoodat de sluitpal in zijn infreezing in de slede springt.

Een ledigen patroonhouder in het magazijn brengen.

e. **Verder uiteennemen van het pistool, dan aangegeven in de punten a en c, is verboden**.

Onderhoudsmiddelen.

Gebruikt mogen worden:
Loopborstels.
Katoenen, linnen of flanellen lappen.
Pompstok met werk.
Wapenolie.
Vetlappen om de wapendeelen *licht* gevet te houden.
Puntige, zachte poetshoutjes, met werk of een lap omwikkeld, of een loopborstel, om plaatsen, welke anders moeilijk te bereiken zijn, te reinigen en in te vetten.

Het onderhoud.

De metalen deelen van het pistool moeten steeds *licht* zijn ingevet. De blanke deelen en de deelen, welke over elkaar wrijven, worden met wapenolie geolied;
hierbij moet in het oog worden gehouden, dat te veel olie kan schaden.
Het schuren of blank poetsen van gekleurde deelen is verboden.
Voor verwijdering van ingevreten roest moet het wapen in herstelling worden gegeven.
Behalve na het schieten, is het in den regel voldoende het pistool uitwendig met een drogen lap af te vegen en daarna de metalen deelen met een vetlap in te smeren.

Aan het onderhoud van den loop moet de grootste zorg worden besteed. Dit onderhoud bepaalt zich tot het steeds goed ingeolied houden van den loop.
Nadat het pistool is *ontladen*, geschiedt het inoliën met loopborstel, pompstok en wapenolie. Bij het inoliën mag zich geen patroonhouder in het magazijn bevinden, terwijl de slede achteruit moet worden gedrukt en in de voorste rust moet worden vastgezet, zoodat de borstel den geheelen loop kan raken. Het op- en neerhalen van den borstel mag vooral niet haastig geschieden, opdat de binnenwand van den loop overal van olie wordt voorzien. Men zorge er voor geen borstels te gebruiken, waarvan de haren te veel zijn afgesleten. Telkens als een pistool moet worden ingeolied, moet de borstel, door dezen met

lichten druk door de hand over een lap te halen, worden schoongemaakt.
Gebruikte of verontreinigde olie mag niet worden gebezigd.
Het inoliën der loopen heeft plaats:

a. bij schietoefeningen zoo spoedig mogelijk na het laatste schot;
b. na de schietoefeningen bij terugkomst in het kwartier en na andere oefeningen, wanneer het pistool nat is geworden. In het laatste geval moet de loop te voren worden drooggemaakt;
c. van pistolen, welke in gebruik zijn, regelmatig éénmaal in de week op een tijdstip door den C.C. (E.C., Bt. C.) te bepalen.

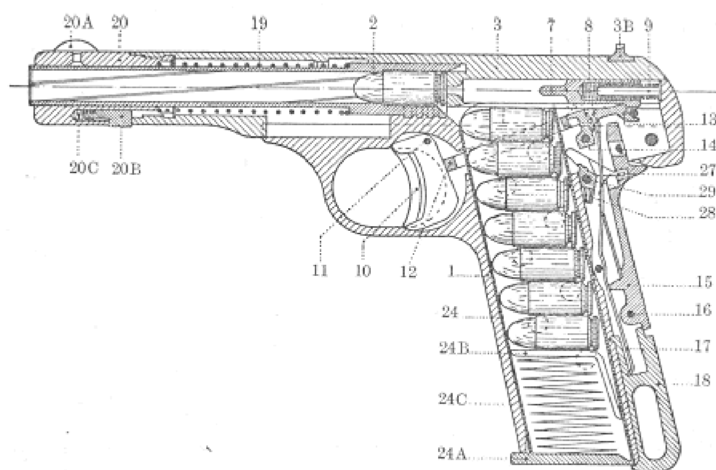
Indien de omstandigheden zulks mogelijk maken, wordt een goed resultaat van het onderhoud der pistoolloopen ook verkregen door deze onmiddellijk na het schieten minstens gedurende 4 uren in een plat bakje, gevuld met wapenolie, te laten liggen.
Naar de schietbaan moeten steeds de noodige reinigingsmiddelen worden medegenomen.
Na terugkeer van het schieten of wanneer het pistool nat is geworden, wordt het wapen uiteengenomen als aangegeven in punt *a* op blz. 53 en daarna gereinigd. Het uiteennemen volgens punt *c* op blz. 54 mag slechts bij grondig reinigen van het pistool geschieden en dan onder toezicht van een onderofficier.
Ieder pistooldragende is verantwoordelijk voor het in goeden staat houden van zijn pistool. Het magazijn moet, indien het pistool niet is geladen, steeds zijn gevuld met een ledigen patroonhouder. Het is verboden iets aan het pistool te veranderen; eigendunkelijk aangebrachte wijzigingen kunnen het wapen gevaarlijk maken.

Munitie.

Scherpe patronen nr. 21, bestaande uit:
messingen patroonhuls;
slaghoedje;
kogel (hard looden kern met stalen mantel);
lading (schietkatoenbuskruit).

De verpakking geschiedt bij 24 stuks in doozen met tusschenschot. Op de doozen zijn patroonsoort en gegevens betreffende den aanmaak vermeld.
Voorts is in gebruik een ‘Exercitiepatroon tot pistool M. 25’, welke ter herkenning uitwendig geheel is vernikkeld en waarvan de huls van een rondgaande groef is voorzien.

Het pistool M. 25.

1.	kast.	8.	slagveer.	18.	houderhaak.	20 C.	sluitpalveer.
2.	loop.	9.	slagpinveer.	19.	sluitveer.	24.	patroonhouder.
3.	slede.	10.	trekker.	20,	opsluitring.	24 B.	aanbrenger.
3 B.	vizier.	15.	greepveiligheidspal.	20 A.	vizierkorrel.	24 C.	aanbrengerveer.
7.	slagpin.			20 B.	sluitpal.	27.	houderveiligheidspal.

Hoofdstuk IX. Handgranaten.

De scherpe handgranaat dient:

a. voor bestrijding van levende doelen op korten afstand, ook wanneer deze verticaal zijn gedekt; zij kan nog met kans op goeden uitslag worden gebruikt, wanneer wegens gevaar voor eigen troepen geschutvuur of ander vuur moet worden gestaakt;
b. voor bestrijding van vecht- en pantserwagens;
c. voor het leggen van een klein mijnenveld.

De eisch, dat de handgranaten zoo min mogelijk gevaar mogen opleveren voor de werpers zelven, heeft er toe geleid, twee soorten samen te stellen, namelijk:

a. Aanvalshandgranaten.

De uitwerking op levende doelen berust op gasdruk en scherfwerking. De gasdruk is beperkt tot ongeveer 1 meter, de scherfwerking tot ongeveer 10 meter van het springpunt. De moreele werking van deze handgranaten is groot.

Door de beperkte werkingssfeer kunnen zij worden gebruikt, wanneer de werpers geen voldoende dekking tegen scherfwerking hebben, dus in het algemeen bij den *aanval*.

Tot deze soort behoort de scherpe eihandgranaat No. 3.

b. Verdedigingshandgranaten.

De uitwerking berust op scherfwerking tot op vrij grooten afstand van het springpunt en is verder van moreelen aard. Deze handgranaten worden gebruikt, wanneer de werpers voldoende dekking hebben, dus in het algemeen bij de *verdediging*.

Tot deze soort behoort de scherpe eihandgranaat No. 1.

De scherpe handgranaten bevatten:

een ontstekingsinrichting,
een beveiliging tegen ontijdige werking,
een slagpijpje en
een springlading.

Zoowel de scherpe eihandgranaat no. 1 als de No. 3 zijn z.g.n. *tijdhandgranaten*; zij worden ontstoken even vóór, dan wel op het oogenblik, waarop het projectiel de hand verlaat; zij branden door, totdat het vuur de springstof in het slagpijpje bereikt, waarna zij springen.

Beschrijving en werking van de handgranaten.

Eihandgranaten No. 1.

Scherpe Eihandgranaat No. 1.

Het uitwendig **zwart** geverfde, holle **granaatlichaam** is van gietijzer, eivormig, met kop, waarop aan den buitenkant een grove schroefdraad. Het is in den kop en aan de onderzijde open; het gat aan de onderzijde heeft inwendig schroefdraad en wordt afgesloten door een sluitschroef met looden ring.

De sluitschroef is voorzien van een vilten schijfje; dit schijfje dient om te voorkomen, dat trotyl in de messingen huls komt.

Voor het afsluiten van den kop wordt een blikken sluitdop gebruikt met schroefdraad gelijk aan dien om den kop.

De sluitdop doet tevens dienst als veiligheidsinrichting.

De luchtdichte afsluiting wordt hier verkregen door een ring van caoutchouc, welke op den kop van de granaat is vastgeplakt.

In den kop van de granaat is een messingen huls geplaatst, welke, onder den kop vernauwd, tot aan den sluitschroef reikt.

De **ontstekingsinrichting** bestaat uit:

a. Een houten klosje, waarin een koperen hoedje met wrijvingssas.[1)]
Door de sas loopt een trekker van ijzerdraad; deze is buiten de granaat tot een oog gebogen, waaraan een aftreklijn met looden knoop is bevestigd.
De onderzijde van den trekker is van hakkels voorzien.
Het houten klosje is geplaatst in het wijde gedeelte van de messingen huls.
Het oog van den trekker, de aftreklijn en de looden knoop zijn ondergebracht in den sluitdop.
b. Een **zundertje**, zijnde een koperen hulsje, volgeperst met buskruit, en geplaatst in de messingen huls onder het houten klosje.
c. Het **slagpijpje** No. 6, bestaande uit een koperen huls met bodem, van onderen naar boven gevuld met ± 0,5 gram tetryl, ± 1 gram slagkwik, een messingen binnenhulsje, gevuld met sasringenkruit en een weinig meelpulver als aanvuring.[1)]

De **springlading** bestaat uit ± 65 gram los trotyl.

Het gewicht van de gereed zijnde handgranaat is 0,7 kg.

De brandtijd van het zundertje en het slagpijpje is ± 3,4 sec. Dit is

1) De slagpijpjes No. 6 van vóór 1927 zijn niet voorzien van een messingen binnenhulsje met sasringenkruit, doch zijn boven het slagkwik volgeperst met meelpulver.

1) De slagpijpjes No. 6 van vóór 1927 zijn niet voorzien van een messingen binnenhulsje met sasringenkruit, doch zijn boven het slagkwik volgeperst met meelpulver.

de tijd, welke verloopt tusschen het uittrekken van den trekker en het springen van de handgranaat en dient tot vertraging van de ontsteking en daardoor tot het verkrijgen van de noodige veiligheid voor den werper.

Bij het voor gebruik gereedmaken van de handgranaat wordt zij, terwijl de kop naar beneden is gekeerd, met den wand - niet te hard - tegen een houten voorwerp gestooten, waardoor de springlading trotyl van den bodem wordt verwijderd en in elkaar wordt gewerkt. Dit dient om te voorkomen, dat, bij het uitdraaien van de sluitschroef, trotyl in de messingen huls komt.

Mocht toch - bij uitzondering - trotyl in de messingen huls komen, dan verwijdert men dit met behulp van een ontlaadschroef.

Deze schroef is een doorboorde sluitschroef van een scherpe eihandgranaat No. 1, voorzien van een buisje, dat juist past *om* de messingen huls.

Bij gebruik wordt de ontlaadschroef op de handgranaat gedraaid en deze daarna omgekeerd.

Op overeenkomstige wijze verwijdert men het slagpijpje uit de handgranaat.

Na het uitdraaien van de sluitschroef wordt het slagpijpje zoodanig ingebracht, dat zijn bodem ongeveer gelijk komt met het uiteinde van de messingen huls; daarna wordt de sluitschroef weder, met behulp van een schroevedraaier, zoo vast mogelijk ingedraaid.

Werking. Het uittrekken van den trekker veroorzaakt het ontbranden van de wrijvingssas, waarna de vulling van het zundertje en het sasringenkruit (c.q. meelpulver) in het slagpijpje, verbrandt.

Zoodra het vuur op het slagkwik is overgegaan, ontploffen het slagpijpje en de springlading, wat het springen van de granaat tengevolge heeft.

Halfscherpe Eihandgranaat No. 1.

Deze komt overeen met de scherpe eihandgranaat No. 1, doch bevat in de plaats van de springlading zand en zaagsel.

Ter herkenning is om het projectiel een *gele band* geverfd.

Zij dient om in de plaats van de scherpe eihandgranaat No. 1 te worden gebruikt, teneinde met de wijze van ontsteking en met de werking vertrouwd te geraken.

Het voor gebruik gereedmaken van de handgranaat en, zoo noodig, het verwijderen van het slagpijpje, geschiedt zooals voor de scherpe eihandgranaat No. 1 is aangegeven.

Op overeenkomstige wijze heeft het verwijderen van zand en zaagsel uit de messingen huls plaats.

Oefeningseihandgranaat No. 1A.

Deze komt, wat de uitwendige vorm betreft, overeen met de scherpe eihandgranaat No. 1; zij is *geheel rood* geverfd.

De aftrekinrichting bestaat uit een stalen splitveer met aftreklijn en looden knoop, aangebracht in een ijzeren afsluitstop, welke in de bovenopening der granaat met een bevestigingsschroefje is vastgezet.

De granaat is overigens ledig.

Het gewicht is 0,6-0,65 kg.

De granaat dient om bij oefeningen in het werpen tevens vaardigheid in het uittrekken van den trekker te verkrijgen.

Oefeningseihandgranaat No. 1B.

Deze heeft geen aftrekinrichting, is voorzien van een ijzeren bout met moer, en met ijzerdraaisel op gewicht gebracht; zij is geheel rood geverfd.

Eihandgranaten No. 3.

Scherpe Eihandgranaat No. 3.

Deze is gevernist in *goudgele* kleur (nieuwe aanmaak dof olijfgroene kleur). Zij komt, voor wat de algemeene inrichting betreft overeen met de scherpe eihandgranaat No. 1, het granaatlichaam en de sluitschroef zijn echter van blik, ter dikte van 0,3 mm.

De springlading bestaat uit ± 120 gram los trotyl.

Het gewicht van de gereed zijnde granaat is ± 0,215 kg.

Het voor gebruik gereedmaken van de handgranaat en zoo noodig, het verwijderen van het slagpijpje, geschiedt op gelijke wijze als voor de scherpe eihandgranaat No. 1 is aangegeven; zoo noodig maakt men hierbij gebruik van een ontlaadschroef, vervaardigd van een blikken sluitschroef van een scherpe eihandgranaat No. 3.

Werking. Het tot springen brengen geschiedt op dezelfde wijze als bij de scherpe eihandgranaat No. 1.

Halfscherpe Eihandgranaat No. 3.

Deze komt overeen met de scherpe eihandgranaat No. 3, doch bevat, in de plaats van de springlading zand en zaagsel.

Ter herkenning is om het projectiel een *zwarte band* geverfd.

Zij dient om in de plaats van de scherpe eihandgranaat No. 3 te worden gebruikt teneinde met de wijze van ontsteking en met de werking vertrouwd te geraken.

Het voor gebruik gereedmaken van de handgranaat en, zoo noodig,

het verwijderen van het slagpijpje, geschiedt zooals voor de scherpe eihandgranaat No. 3 is aangegeven.

Op overeenkomstige wijze heeft het verwijderen van zand en zaagsel uit de messingen huls plaats.

Oefeningseihandgranaat No. 3 A.

Deze is vervaardigd van hout en is *rood* geverfd. Zij komt, wat den uitwendigen vorm betreft, nagenoeg overeen met de scherpe eihandgranaat No. 3 en is door een looden kern op gewicht gebracht. De aftrekinrichting bestaat uit een stalen splitveer met aftreklijn en looden knoop aangebracht in een doorboord stukje messing, dat in de bovenzijde van de granaat is bevestigd.

De kop is bekleed met een blikken wand, voorzien van schroefdraad, waarop de blikken sluitdop kan worden geschroefd.

De granaat dient om bij oefeningen in het werpen tevens vaardigheid in het uittrekken van den trekker te verkrijgen.

Oefeningseihandgranaat No. 3 B.

Deze komt overeen met de oefenings-eihandgranaat No. 3 A., doch is niet voorzien van aftrekinrichting, schroefdraad en sluitdop.

Zij dient om de wijze van werpen te leeren.

Hoofdstuk X. Gasbescherming.

Algemeen.

In den oorlog 1914-1918 hebben de wederzijdsche oorlogvoerenden gebruik gemaakt van chemische strijdmiddelen (strijdgassen). Aangezien bij schending van de getroffen internationale overeenkomsten het gebruik dier strijdmiddelen in den oorlog mogelijk zal blijven, is het noodzakelijk, om maatregelen voor te bereiden, om de troepen te *beschermen* tegenover een toepassing dezer strijdmiddelen.

Onder *strijdgassen* verstaat men die chemische verbindingen of mengsels van chemische verbindingen, welke, hetzij als gas, damp, vloeistof of vaste stof, hetzij als wolken van uiterst kleine vloeistofdruppeltjes of vaste deeltjes (nevel, rook), reeds in zeer kleine hoeveelheden op het menschelijk organisme een schadelijke werking uitoefenen en die in aanmerking komen, om te worden gebruikt tot het buiten gevecht stellen van menschen en dieren.

Naar hun voornaamste inwerking op het lichaam verdeelt men de strijdgassen in:

vergiftige (blauwzuur), *verstikkende* (chloor), *prikkelende* (tranenverwekkend en niezenverwekkend) en *blaartrekkende* (mosterdgas) gassen.

De meeste strijdgassen onderscheiden zich door een bepaalden *geur*, van welke eigenschap men gebruik maakt om hun aanwezigheid op het gevechtsveld vast te stellen.

Tegenover niet of onvoldoend beschermde troepen of in geval van verrassingen is de moreele uitwerking van strijdgassen dikwijls zeer groot; belangrijke verliezen kunnen op deze wijze worden toegebracht, terwijl mede gewichtige tactische voordeelen kunnen worden bereikt.

Beschikken de troepen echter over behoorlijke *afweermiddelen*, is de verdere *bescherming tegen gasgevaar* goed georganiseerd, en staan zij onder strenge *gastucht*, dan kunnen de gevolgen van gasaanvallen in sterke mate worden beperkt.

De bataljons infanterie en wielrijders, de regimenten huzaren en de afdeelingen artillerie beschikken over een *gasofficier*, aan wien, zoo noodig, een onderofficier als *gasonderofficier* wordt toegevoegd.

Elke compagnie infanterie, elk eskadron en elke batterij beschikt over 2 à 3 *gasverkenners*.

Gasaanvallen.

Men onderscheidt:
1e. gasaanvallen, uitgevoerd door bom-, mijn- of granaatwerpers *(gasschieten);*
2e. gasaanvallen uit vliegtuigen, door het afwerpen van gasbommen *(gasbomwerpen)* of door het sproeien van gas *(gassproeien);*
3e. gasaanvallen, uitgevoerd door speciaal tot dat doel geconstrueerde vuurmonden, de z.g. gaswerpers *(gaswerpen)*;
4e. gasaanvallen met *gaswolken*, welke ontstaan door tot vloeistof verdichte gassen te spuiten uit stalen ketels, cylinders of flesschen dan wel door het gebruik van rook- (nevel) toestellen e.d., welke vergiftige, verstikkende of prikkelende stoffen (nevel) verwekken of waarbij aan de rook- (nevel-) stoffen strijdgassen zijn toegevoegd *(gasblazen);*
5e. *gasbesmettingen*. Behalve door gasschieten (zie 1e.) en door vliegeraanvallen (zie 2e.) kunnen deze worden verkregen:
   a. door met blaartrekkende strijdgassen gevulde flesschen met behulp van springmiddelen te verbrijzelen ter plaatse waar men besmetting beoogt;
   b. door deze strijdgassen met daartoe geschikte wagens of toestellen te sproeien.

6e. gasaanvallen op zeer kleine schaal, uitgevoerd door gebruik van *gashand- of gasgeweergranaten*.

Bescherming.

De *individueele* bescherming wordt verkregen door het gebruik van beschermingsmiddelen en de toepassing van beschermingsmaatregelen door ieder man voor zich.

Hiertoe behooren:
1e. gasmaskers,
2e. zuurstoftoestellen,
3e. beschermende overkleeding,
4e. een aantal voorzorgsmaatregelen, welke ieder man in acht moet nemen, wanneer hij in met blaartrekkende strijdgassen besmet terrein verblijf houdt, of dit moet doorschrijden.

Het *gasmasker* bestaat uit:

gelaatstuk	met twee van triplexglas vervaardigde *ogglazen*, een *mondstuk* en een *bandenstel;*

slang, bestaande uit boven- en onderslang; de bovenslang is met het boveneinde aan het mondstuk van het gelaatstuk verbonden, terwijl tusschen boven- en onderslang de *ventielkoker* is aangebracht, waarin zich het uitlaatventiel bevindt. De onderslang is met het benedeneinde aan het beugelkropstuk bevestigd, met behulp waarvan de slang aan de vullingbus wordt gekoppeld;

vullingbus; de buitenlucht treedt toe door een gat in den bodem van de vullingbus, wordt door den inhoud der bus gezuiverd en bereikt door de slang de binnenruimte van het gelaatstuk. Boven in de vullingbus bevindt zich het inlaatventiel; dit sluit zich bij het uitademen, zoodat de gebruikte lucht wordt gedwongen door het uitlaatventiel te ontwijken. De vullingbus beschermt tegen alle soorten strijdgas, rook en nevel;

draagzak voor *onberedenen* van waterdichte stof, is in twee afdeelingen verdeeld; in de eene afdeeling rust de vullingbus op een metalen voetstuk, zoodanig, dat voldoende lucht kan toetreden; in de andere afdeeling worden gelaatstuk en schoonmaaklap geborgen.
Aan elke zijde van den draagzak bevindt zich een taschje, waarin het toebehooren (blikken doos met tube brillenzalf, prikker, flanellen lapje, een busje chloorkalk, contrôlekaart, kartonnen doos met uitlaatventiel, beschermring, inlaatventielschijf, oogglas en rubberring voor beugelkoppelstuk).
De draagzak is gemerkt met een *O*.
De draagzak voor *wielrijders* is als die voor onberedenen; alleen de koppelband is korter; deze draagzak is gemerkt met een *W*.
De draagzak voor *beredenen* is als die voor onberedenen; alleen de koppelband is korter; bij dezen draagzak is aan den binnenkant een leeren passant

aangebracht, waardoor de koppel wordt gestoken; de draagband is iets korter, terwijl de knoop op den draagband en de beide leeren stooten ontbreken; deze draagzak is gemerkt met een *B*.

Het passen van gasmaskers.

Het is van het hoogste belang: dat aan den gebruiker een goed passend gasmasker wordt uitgereikt; het passen geschiedt zoo mogelijk door den gasofficier.

In het oorlogszakboekje moet de maat van het gasmasker worden aangeteekend.

Er bestaan 3 maten n.l. 3, 5 en 7. Het nummer staat op het gelaatstuk.

Het gasmasker mag eerst dan voor een gebruiker worden bestemd, indien in de gaskamer is gebleken, dat het inderdaad gasdicht afsluit.

Draagwijze van gasmaskers.

Het gasmasker wordt gedragen:

a. *in ruststelling*, wanneer men zich buiten bereik der vijandelijke artillerie bevindt.

Gelaatstuk, slang en vullingbus opgeborgen in draagzak; draagband over rechterschouder, draagzak hangt aan linkerzijde lichaam, klep gesloten en bij onberedenen en wielrijders met leeren stooten naar het lichaam gekeerd, bij beredenen naar buiten.

Bij de onberedenen en de wielrijders is - indien de koppel wordt gedragen - de veerende haak van den koppelband op den koppel gestoken en hangt de draagzak op de heup; de koppelband moet op zoodanige lengte worden gebracht, dat de draagzak voornamelijk hieraan hangt en niet aan den draagband. Bij de beredenen wordt de koppel door den passant gestoken en hangt de draagzak hooger onder den arm.

b. *in alarmstelling* buiten het bereik der vijandelijke artillerie nà het signaal (teeken, enz.) luchtalarm en steeds binnen het bereik der vijandelijke artillerie. Het gasmasker hangt als in ruststelling, met dit verschil, dat de leeren stooten zijn losgemaakt.

c. *in alarmstelling aan den haak*, in bijzondere omstandigheden, b.v. door posten, wachten, piketten, bij hevige koude, enz. Bij regen, sneeuw en hagel, alsmede bij kruipen is het dragen aan den haak niet geoorloofd. Het gasmasker hangt als in alarmstelling, het gelaatstuk is echter uit den draagzak genomen en met het bandenstel aan den zich op den draagband bevindenden haak gehangen.

d. *in beschermingsstelling*, wanneer men meent, gas te bespeuren en op het signaal (teeken, enz.) *gasalarm*.

Het gasmasker is opgezet; bij de onberedenen en de wielrijders is de draagzak hierbij vóór de borst gebracht, bij de beredenen blijft deze onder den arm.

Het op- en afzetten van het gasmasker.

Het *opzetten* geschiedt als volgt:

a. voor onberedenen en wielrijders:

1. men houdt den adem in en klemt het geweer (de karabijn) tusschen de beenen;
2. men schuift den helm in den nek (hiertoe verlengt men eerst den keelriem, door met de rechterhand de gesp naar rechts en omhoog en met de linkerhand den keelriem - onder de gesp - naar links omlaag te trekken);
3. met de linkerhand slaat men de klep van den draagzak open en brengt men den draagzak eenigszins omhoog en naar voren en met de rechterhand trekt men het gelaatstuk met één ruk uit den draagzak;
4. men vat de elastieken banden van het gelaatstuk met beide handen aan, de duimen op het verzamelstuk, de vingertoppen naar het lichaam gekeerd (middelste band vrij laten);
5. men steekt de kin vooruit (niet omhoog), haakt het gelaatstuk onder de kin en brengt de banden over het hoofd, waarbij er op gelet moet worden, dat de middelste band recht over het midden van het hoofd loopt (hierna kan men weer ademen; beginnen met een zoo krachtig mogelijke uitademing);
6. men zet den helm weer op en kort den keelriem in;
7. men steekt den linkerarm door den draagband en brengt den draagzak voor de borst, door met de rechterhand den draagband omlaag te trekken en met de linker den zak omhoog te brengen, waarna de stoot rechts boven aan den draagzak wordt vastgemaakt aan den knoop op den draagband en de stoot onder den draagzak aan een der knoopen van de veldjas; tenslotte brengt men het geweer (de karabijn) in de oorspronkelijke houding terug.

   Het opzetten uit de alarmstelling aan den haak geschiedt op overeenkomstige wijze, alleen de handelingen, genoemd onder 3, komen hierbij te vervallen.

b. voor beredenen:

1. men houdt den adem in en klemt z.n. de karabijn tusschen de beenen;
2. men schuift den helm in den nek (hiertoe verlengt men eerst den keelriem, door met de rechterhand de gesp naar rechts en omhoog en met de linkerhand den keelriem - onder de gesp - naar links omlaag te trekken);
3. met de linkerhand slaat men de klep van den draagzak open en met de rechterhand trekt men het gelaatstuk met één ruk uit den draagzak;
4. men vat de elastieken banden van het gelaatstuk met beide handen aan, de duimen op het verzamelstuk, de vingertoppen naar het lichaam gekeerd (middelste band vrij laten);

5. men steekt de kin vooruit (niet omhoog), haakt het gelaatstuk onder de kin en brengt de banden over het hoofd, waarbij er op gelet moet worden, dat de middelste band recht over het midden van het hoofd loopt (hierna kan men weer ademen; beginnen met een zoo krachtig mogelijke uitademing);
6. tenslotte zet men den helm weer op, kort den keelriem in en brengt z.n. de karabijn in de oorspronkelijke houding terug.
   Het *opzetten* uit de alarmstelling aan den haak geschiedt op overeenkomstige wijze; alleen de handelingen, genoemd onder 3, komen hierbij te vervallen.

Het afzetten heeft plaats als volgt:
1. men klemt het geweer (z.n. de karabijn) tusschen de beenen;
2. schuift den helm in den nek;
3. pakt het gelaatstuk bij het mondstuk vast en trekt het van het hoofd (beredenen hangen het aan den haak);
4. zet den helm weder op;
5. alleen voor onberedenen en wielrijders: men maakt de beide stooten los van den knoop van de veldjas en van den knoop op den draagband, waarna men den draagzak omlaag trekt.

Het onderhoud.

Gasmaskers moeten steeds met de grootst mogelijke omzichtigheid en zorg worden behandeld. Dit heeft vooral betrekking op ventielen en helderzichtplaatjes, omdat deze de teerste onderdeelen van het gasmasker zijn.

Daar de draagzak het gasmasker tegen regen, stof en vuil beschermt, moet dit alleen, wanneer het noodzakelijk is, uit den draagzak worden genomen.

Een ruwe behandeling van de vullingbus veroorzaakt verpoedering van de zich daarin bevindende vulstoffen, hetgeen bij het gebruik bezwaren ten gevolge zou kunnen hebben.

Vóór het opbergen van het gasmasker moeten de binnenkant van het gelaatstuk, het uitlaatventiel en de beschermhuls van den ventielkoker worden gereinigd.

Het reinigen van den binnenkant van het gelaatstuk kan zonder bezwaar met water geschieden (natte spons of doek), waartoe eventueel aangebrachte helderzichtplaatjes tevoren moeten worden verwijderd.

De geprepareerde zijde van helderzichtplaatjes mag nooit worden aangeraakt en moet zooveel mogelijk tegen vocht worden beschut.

Indien, in plaats van helderzichtplaatjes, brillenzalf wordt toegepast, worden de oogglazen na gebruik gereinigd en met een kleine hoeveelheid brillenzalf bestreken, welke daarna wordt uitgewreven met een schoon zacht zeemleeren of flanellen lapje.

Het uitlaatventiel moet voorzichtig worden schoongemaakt. Nimmer mag men zand of vuil uit het ventiel trachten te verwijderen, door de vingers of eenig voorwerp daarin te steken.

De beschermhuls van den ventielkoker moet - z.m. met water - goed gereinigd worden.

Het inwendige van den ventielkoker moet van tijd tot tijd met water worden schoongespoeld, waartoe men de vullingbus afkoppelt en water door het mondstuk en de slang laat stroomen. Voordat de vullingbus weer aangekoppeld wordt, laat men de slang goed uitdruipen.

Ten slotte wordt het gasmasker buiten de zon en bij voorkeur in den wind gedroogd.

Het opbergen.

Nadat het gasmasker is schoongemaakt, geschiedt het opbergen als volgt:

Men vouwt het gelaatstuk dicht, de banden er binnen in, de ventielkoker er aan de zijde van het lichaam tegenaan, pakt het met de rechterhand vast en brengt het met de oogglazen van de vullingbus afgekeerd en met het mondstuk omlaag, zoo diep mogelijk in den draagzak, welke met de linkerhand wordt vastgehouden. (Voor beredenen wordt het schoonmaken en opbergen vergemakkelijkt door den draagzak tijdelijk een weinig naar voren te brengen).

Alleen voor onberedenen en wielrijders:

Vervolgens steekt men den linkerarm weer door den draagband brengt den draagzak weer op de heup en steekt den veerenden haak van den koppelband weer op den koppel.

Tenslotte wordt het geweer (bij beredenen z.n. de karabijn) in de oorspronkelijke houding teruggebracht.

Na terugkeer in de kazerne (het kwartier) wordt de vullingbus uit den draagzak genomen met een kurk afgesloten en afzonderlijk opgeborgen. Het gelaatstuk en de slang blijven in den draagzak en wel zoodanig, dat zij zoo weinig mogelijk gevouwen zijn, waartoe de banden voor bevestiging van de vullingbus van de drukknoopen worden losgemaakt.

Wenken voor het geval, dat het gasmasker onder een gasaanval onklaar mocht worden.

Zoodra blijkt, dat het gasmasker gas doorlaat, houdt men den adem in, onderzoekt of het gasmasker soms verschoven is en brengt het - zoo zulks het geval is - weer op de juiste plaats. Blijft er dan nog gas binnendringen, dan is òf de vullingbus uitgewerkt òf een lek aanwezig.

Indien men mag aannemen, dat de vullingbus is uitgewerkt, neemt men een nieuwe, klemt deze onder den linkerarm en neemt de uitgewerkte vullingbus uit den draagzak en in de linkerhand.

Terwijl men den adem blijft inhouden, slaat men met de rechterhand den beugel van het beugelkoppelstuk omhoog, laat de uitgewerkte vullingbus op den grond vallen en plaatst het beugelkoppelstuk op de nieuwe vullingbus, waarna de beugel weer wordt neergeslagen.

Wanneer in de vullingbus een gat is gekomen, houdt men dat dicht door het opleggen van een vinger, ofwel men bindt er een samengevouwen zakdoek omheen. Met een eind touw, schoenveter. ranselriem e.d. kan de zakdoek op zijn plaats worden gehouden. Nadat de doek om de bus is gewikkeld, maakt men hem vochtig. Bij gebrek aan een zakdoek is een beenwindsel te gebruiken, alsook, indien beschikbaar, stopverf, klei of pek.

Is de slang lek geschoten, dan wordt het vernielde gedeelte ervan afgesneden en het onbeschadigde gedeelte gebruikt, om de verbinding weder tot stand te brengen; hierbij moet het afgesneden eind stevig op de correspondeerende aansluittulle worden gewurgd met behulp van een stuk touw. Is de slang over een zóó groot gedeelte van haar lengte vernield, dat vorenbedoelde herstelling niet meer mogelijk is, dan maakt men het beugelkoppelstuk los, verwijdert de inlaatventielschijf (omdat ook de uitgeademde lucht nu door de vullingbus moet ontwijken), brengt het beugelkoppelstuk weer aan en neemt het nog daaraan zittende stukje slang in den mond.[1)]

Het verwijderen van de inlaatventielschijf is bij gasmasker F niet noodig, indien de ventielkoker en de onderslang nog intact zijn; men neemt dan de uitmonding van den ventielkoker in den mond en ademt door het uitlaatventiel uit.

Is het gelaatstuk gescheurd of doorboord, dan drukt men de scheur of het gat vast tegen het gelaat. Kleine scheuren kan men met pleisters aan beide kanten beplakken, hetgeen natuurlijk alleen

1) Als in het geheel geen stukje slang meer aan het beugelkoppelstuk zit, zet men nà het verwijderen van het inlaatventielschijfje de vullingbus aan den mond.

mogelijk is, wanneer men het gasmasker tijdelijk kan afzetten. Is een oogglas zoodanig gebroken, dat het niet meer gasdicht afsluit, dan verwijdert men snel de resten en drukt een tot een prop gemaakten doek in de vensterruimte.

Bij het gasmasker F vervangt men daarna zoo spoedig doenlijk het oogglas door een nieuw, of - zoo dit tijdelijk niet beschikbaar is - door een zuiver rond geknipte dikke kartonnen schijf.

Om dichtvriezen van het uitlaatventiel te voorkomen, moet men het - bij vriezend weer - inwendig met enkele druppels glycerine bevochtigen. Is het ventiel desniettegenstaande toch bevroren, dan moet men door voorzichtig wrijven tusschen duim en wijsvinger trachten het weder gangbaar te maken. Bij de maskers F kan het bevriezen ook worden tegengegaan, door den ventielkoker onder den overslag van de overjas te knoopen.

Oefeningen met gasmaskers.

De man moet met het volgende rekening houden:

a. een baard en lange haren belemmeren een behoorlijke gasdichte afsluiting van het gasmasker;

b. het gasmasker moet onmiddellijk worden opgezet als men ook slechts het minste vermoeden heeft, dat gas aanwezig is;

c. bij opgezet gasmasker is het van groot belang in de onmiddellijke nabijheid van het springpunt van een gasprojectiel nà de ontploffing enkele seconden den adem in te houden. Hierna zal de concentratie reeds belangrijk verminderd zijn. Hoe langer men den adem kan inhouden, hoe minder gevaar daarna bij de inademing zal bestaan;

d. bij opgezet gasmasker moet alle onnoodige inspanning worden vermeden;

e. te heftige bewegingen kunnen aanleiding zijn, dat het gasmasker van stand verandert en derhalve de gasdichte afsluiting verloren gaat. Deze bewegingen moeten dus zooveel mogelijk worden vermeden;

f. een uitgewerkte vullingbus moet onverwijld worden vervangen door een nieuwe;

g. bij het telefoneeren met opgezet gasmasker moet de microfoon tegen of zoo dicht mogelijk vóór een der oogglazen worden gehouden, terwijl langzaam en duidelijk moet worden gesproken.

Beschermende overkleeding.

Voor afdoende beschutting van het lichaam tegen inwerking van blaartrekkende strijdgassen wordt door gasofficieren, gasonderofficieren, ontsmettingsploegen en personeel van den geneeskundigen dienst beschermende overkleeding gedragen, welke voor geruimen tijd ondoordringbaar is voor bedoelde gassen.

Wordt niet over beschermende kleeding of kleedingstukken beschikt, dan worden de zolen, alsmede het bovenleder en de naden van schoenen of laarzen met paraffine of stearine, houtteer of vet bestreken, om althans de voeten bij doorschrijding van besmet terrein zooveel mogelijk tegen besmetting te beschutten.

Voorzorgsmaatregelen bij het doorschrijden van met blaartrekkende gassen besmet terrein.

a. Zwakke mosterdlucht in met mosterdgas besmet geweest zijnde terreinen is nog gevaarlijk;
b. werking van mosterdgas blijkt soms pas na vele uren;
c. voorzichtigheid bij zonsopgang na nachtelijke beschieting en gedurende de warme uren van den dag;
d. in terreinen, welke aan beschieting met blaartrekkende strijdgassen zijn blootgesteld, beschermende kleeding dragen;
e. het loopen door granaattrechters, kuilen, plassen, begroeid terrein, hoog gras en hooge heide vermijden;
f. in besmet terrein niet zitten, liggen, kruipen of leunen, zelfs niet, wanneer men beschermende kleeding draagt;
g. geen voorwerpen aanraken, scherven van projectielen en buizen begraven;
h. materieel, dat met blaartrekkende strijdgassen is bespat, niet verbranden, indien begraven mogelijk is;
i. men mag zijn behoefte niet doen op een plaats, welke besmet kan zijn;
k. besmette huidplekken afdeppen, bestrooien met chloorkalk, daarna wasschen met warm water en zeep;
l. zoo mogelijk eenige malen per dag handen met zeep wasschen, ten minste eenmaal per dag oogen met zuiver water uitspoelen;
m. het gezicht niet onnoodig met handen aanraken en zich niet krabben;
n. levensmiddelen niet opeten en water niet drinken, indien kans bestaat, dat deze besmet zijn;

o. onmiddellijk bij zijn commandant melden, wanneer men weet, of vermoedt, dat men zelf dan wel kleeding met blaartrekkend strijdgas is besmet.

Maatregelen tijdens een gasaanval.

Tijdens een gasaanval mag het gasmasker niet worden afgezet, tenzij men zich bevindt in een gasvrije schuilplaats; in elk geval blijft het masker gedurende den aanval in alarmstelling.

Niemand mag een schuilplaats verlaten of binnengaan dan op last of met toestemming van den commandant van het onderdeel, dat zich in de schuilplaats bevindt.

Ook bij verwond raken, gasmasker ophouden.

Maatregelen nà een gasaanval.

Na een gasaanval met andere dan blaartrekkende strijdgassen worden de *wapenen* schoongemaakt en daarna opnieuw ingevet of (en) ingeolied.

Levensmiddelen en tabak, welke aan gas zijn blootgesteld geweest, moeten worden begraven of verbrand.

Water, dat met strijdgassen in aanraking is geweest, mag niet als drinkwater worden gebruikt.

Kleeding en dekens worden gelucht en geklopt.

Strijdgassen worden uit de loopgraven verdreven met behulp van schepzwaaiers of door het zwaaien met doeken.

Het ontsmetten van met blaartrekkende gassen besmet terrein geschiedt door ontsmettingsploegen.

Tijdens de onsmetting moet het gasmasker in beschermingsstelling worden gedragen.

Na de ontsmetting moeten de manschappen, die dit werk hebben verricht, de gebruikte gereedschappen en vervoermiddelen en vervolgens hun kleeding ontsmetten; ten slotte zich zelf wasschen met warm water en zeep.

Het ontsmetten van wapenen, munitie, instrumenten, metalen en houten voorwerpen, touwwerk, enz., geschiedt door de daarop waarneembare vuile vlekken met behulp van schraphoutjes of lappen te verwijderen; houtjes en lappen daarna begraven.

Vervolgens worden de besmette voorwerpen met chloorkalk bestreken, hetwelk nà twee uur wordt verwijderd.

Het gasmasker wordt gedurende 2 à 3 uur flink gelucht, waarbij het beschut moet zijn tegen zon en regen. Indien het masker door blaartrekkende strijdgassen in vloeibaren toestand is besmet, moet

dit zoo spoedig mogelijk ter ontsmetting achterwaarts worden gevoerd.

Besmette voertuigen, bruggen, enz. moeten met water worden afgespoeld, daarna met chloorkalk bestrooid.

Wanden van loopgraven worden afgestoken, of, indien zij bekleed zijn, herhaalde malen behandeld met chloorkalk.

Men wassche zich niet met water uit granaattrechters of kuilen.

Bescherming van dieren.

Paarden dragen een paardengasmasker; in de eerste plaats den neus beschermen. De oogen zijn weinig gevoelig voor tranenverwekkende, meer voor blaartrekkende strijdgassen.

Zijn geen paarden-gasmaskers voorhanden, dan gebruik maken van den *mondzak*, nadat deze ruim is gevuld met vochtig gemaakt hooi of gras, vooraf besprenkeld met creoline-oplossing.

Berichthonden. Daar honden reeds bij eenige inspanning den bek openen, is bescherming tegen strijdgassen uiterst moeilijk. Teneinde de onderbeenen te beschutten, moet gebruik worden gemaakt van beschermende schoenen, terwijl tegen bespatting van den buik een beschermende buikbekleeding moet worden toegepast.

Postduiven. Wanneer er voor postduiven gasgevaar bestaat, wordt gebruik gemaakt van een *gaskast*. Is deze niet aanwezig dan moet men de manden omwikkelen met vochtige doeken of dekens, gedrenkt in neutraliseerende stoffen.

Hoofdstuk XI. De algemeene teekens.

Alle teekens moeten, ten bewijze dat zij zijn begrepen, worden *herhaald* en voorts voor zooveel noodig worden doorgegeven.

De teekens kunnen worden voorafgegaan door een *waarschuwingssein* (2 stooten op signaalfluit of hoorntje) en gevolgd door een *uitvoeringssein* (1 stoot op signaalfluit of hoorntje).

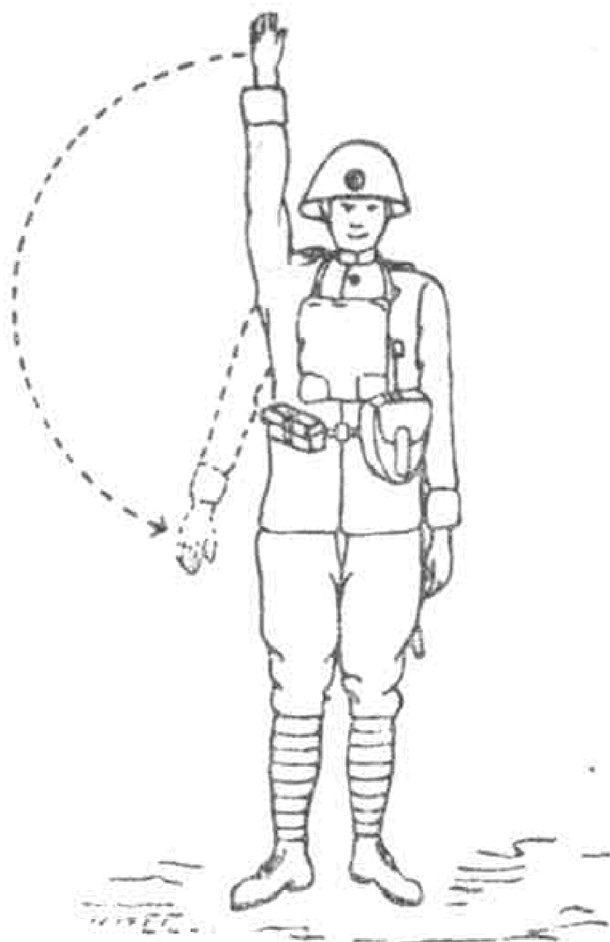
Ter verduidelijking kan bij het geven van teekens het hoofddeksel, de sabel, de klewang of een ander voorwerp in de hand worden gehouden.

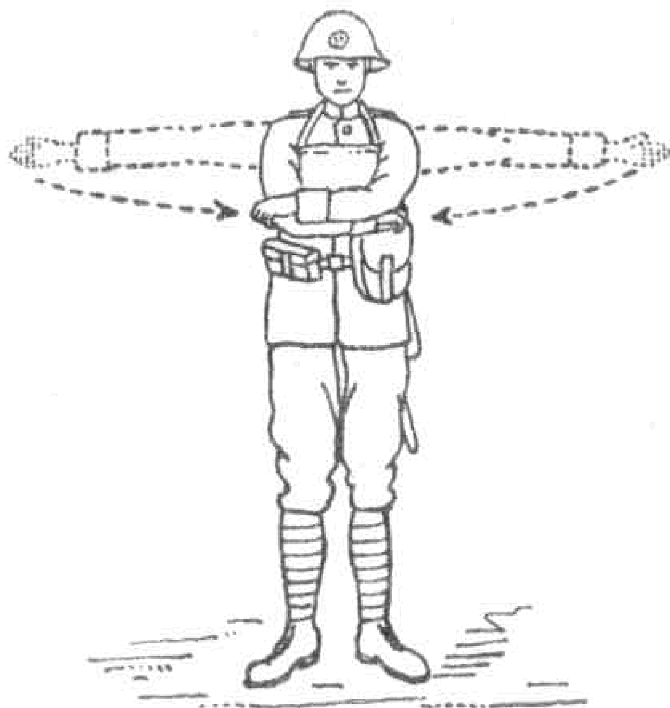
Aangeven van de marschrichting: een arm in de gewilde richting uitstrekken.

Aanmarcheeren of marschsnelheid vergrooten: één of meer armzwaaien naar voren.

Halt houden of marschsnelheid verminderen: den rechterarm omhoog strekken en onmiddelijk hierna, zonder overhaasting, gestrekt zijwaarts omlaag brengen.

Verzamelen: zijwaarts strekken, daarna over de borst kruisen van beide armen (te paard de overeenkomstige beweging alleen van den rechterarm).

Ontbieden van ondercommandanten: rechterhand op re. schouder, daarna herhaaldelijk re. arm omhoog strekken.

Terrein is vrij van vijand: beide armen herhaaldelijk voorwaarts strekken.

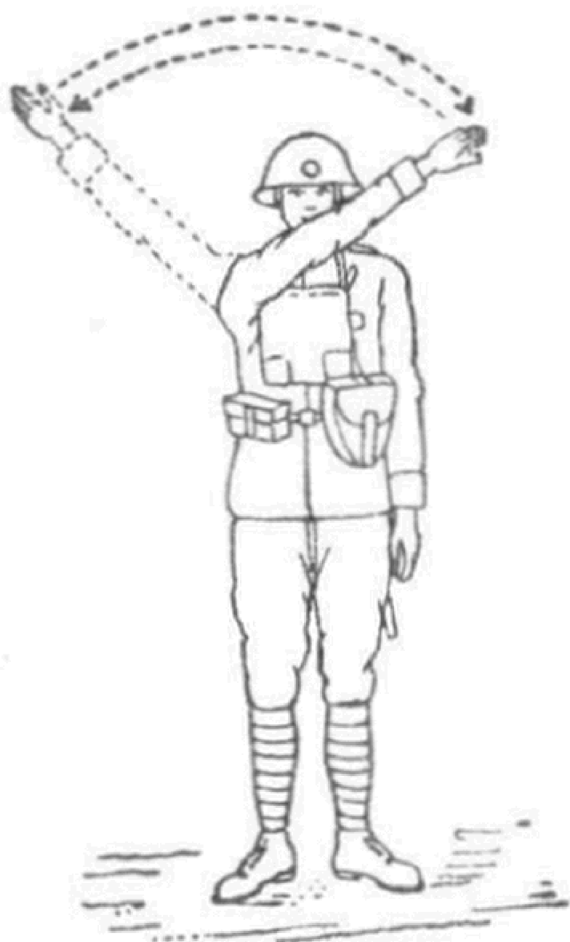
Vijand gezien: rondzwaaien met een arm boven het hoofd.

Dekken tegen vliegerwaarneming: herhaaldelijk naar de lucht en naar den grond wijzen.

Gasmaskers opzetten: zelf gasmasker opzetten of gezicht met beide handen bedekken.

Verliezen worden geleden door eigen vuur: re. arm omhoog strekken en heen en weer zwaaien.

Begrepen of klaar voor bevolen handeling: brengen van de rechterhand tegen rechterzijde van den helm (het hoofddeksel).

Hoofdstuk XII. Verpleging te velde; rechten en plichten bij inkwartiering.

Wanneer het leger is gemobiliseerd, wordt per man en per dag aan levensmiddelen verstrekt:

0,75 kg brood;
0,35 kg rundvleesch met been;
0,05 kg vet;
1,75 kg aardappelen;
0,05 kg rijst;
0,02 kg koffie;
0,05 kg kaas;
0,02 kg boter;

of andere levensmiddelen, welke in vervanging komen van één of meer der bovengenoemde. Voorts melk, suiker, zout, enz. naar behoefte.

In den keukenwagen of keukenauto bevinden zich de levensmiddelen *voor den loopenden dag*, zoomede 80 stuks van het 2e noodrantsoen gehakt.

De levensmiddelen *voor den volgenden dag* bevinden zich op den proviandauto.

Voorts bevat de proviandwagen of -auto *een reserve-voorraad* levensmiddelen voor één dag.

Ten slotte voert ieder militair zelf *één noodrantsoen* gehakt en beschuit in de broodzak mede. *Dit noodrantsoen mag slechts in geval van noodzakelijkheid worden gebruikt op bevel van den commandant ter plaatse*. Alle meerderen zullen met gestrengheid optreden tegen ongeoorloofd gebruik, verwaarloozing of verlies van het noodrantsoen.

Inkwartiering.

Indien de vooruitgezonden kwartiermakers inkwartieringsbiljetten hebben gereedgemaakt, verdeelen zij deze over de kwartiercommandanten; deze laatsten overhandigen het inkwartieringsbiljet aan hun *kwartiergever*, die dit biljet noodig heeft voor het verkrijgen van betaling bij den burgemeester.

Rechten en plichten van den ingekwartierden korporaal of soldaat.

De kwartiergever mag den ingekwartierde niet naar elders verwijzen.

De ingekwartierde mag op eigen gezag niet met een ander van kwartier verwisselen of zich bij een ander in kwartier begeven. Hij behoort zich in zijn kwartier ordelijk te gedragen.

Wanneer hem bij uitzondering bij aankomst aan het kwartier inkwartiering mocht worden geweigerd, dan heeft hij niet het recht, zich met geweld toegang te verschaffen; hij waarschuwt in dat geval zijn commandant.

Op dezelfde wijze handelt hij, wanneer hij verneemt, dat in zijn kwartier een besmettelijke ziekte heerscht, een kraamvrouw of een lijk aanwezig is; dan wel, wanneer vier of meer minderjarige kinderen en kleinkinderen, tot het gezin behoorend, inwonend zijn; in afwachting van nadere bevelen wordt dan van het kwartier geen gebruik gemaakt.

Inkwartiering kan geschieden zonder of met voeding.

Heeft *inkwartiering zonder voeding plaats* - hetgeen regel is - dan moet de kwartiergever verschaffen huisvesting en zindelijke nachtligging, gelegenheid om te wasschen en, voor zooveel noodig, vuur en licht of plaats bij vuur en licht.

Bij *inkwartiering met voeding* moet bovendien dagelijks worden verstrekt een voedzame maaltijd en 0.75 kg brood, tweemaal per dag, thee of koffie en drinkwater.

Meent een ingekwartierde, dat hij niet ontvangt, waarop hij recht heeft, dan maakt hij op gepaste wijze den kwartiergever hierop opmerkzaam. Bereikt hij daarmede zijn doel niet, dan mag hij niets eischen, maar roept hij de tusschenkomst in van zijn commandant.

In het kantonnement worden de eerbewijzen gebracht als in het garnizoen; niemand mag het kantonnement anders dan om dienstreden of met toestemming van den kantonnementscommandant verlaten, tusschen het avondappèl en de reveille moet een ieder zich in zijn kwartier bevinden.

Hoofdstuk XIII. Oorlogsregelen; krijgsgevangenschap; behandeling van zieken en gewonden.

A. Oorlogsregelen.

De oorlogvoerenden hebben geen onbegrensd recht ten aanzien van de keuze der middelen om den vijand te benadeelen.

Ingevolge het ‘Reglement betreffende de wetten en gebruiken van den oorlog te land’ is het o.m. verboden:

1. vergif te bezigen, in welken vorm ook;
2. personen, behoorende tot de vijandelijke strijdkrachten of de bevolking, *verraderlijk* te dooden of te verwonden;
3. een vijand te dooden of te verwonden die, de wapenen nedergelegd of geen middelen ter verdediging meer hebbende, zich op genade of ongenade heeft overgegeven;
4. te verklaren, dat geen kwartier zal worden verleend;
5. wapenen, projectielen of stoffen te bezigen, welke *noodelooze* smarten kunnen veroorzaken;
6. onrechtmatig gebruik te maken van de parlementaire vlag, de nationale vlag of de militaire onderscheidingsteekenen en de uniformen des vijands, alsmede van de onderscheidingsteekenen van het Roode Kruis;
7. op eigen gezag *vijandelijke eigendommen* te vernielen of in beslag te nemen *(plunderen);*
8. *onderdanen der tegenpartij* te dwingen deel te nemen aan de daadwerkelijke krijgsverrichtingen, gericht tegen hun land;
9. steden, dorpen, woningen of gebouwen, welke *niet verdedigd* worden, met welke middelen ook aan te vallen of te bombardeeren.

Het personeel van den militairen geneeskundigen dienst, dat van de erkende vereenigingen voor vrijwillige hulpverleening, alsmede de veldpredikers en aalmoezeniers, ontleenen een bijzondere positie aan het tusschen de meeste staten gesloten Verdrag van Genève (van 27 Juli 1929). Om daarop aanspraak te kunnen maken, moet een aan den linkerbovenarm bevestigde armband met rood kruis op wit veld, verstrekt door den Inspecteur van den geneeskundigen dienst der Koninklijke landmacht en van diens stempel voorzien, worden gedragen.

B. Krijgsgevangenschap.

Een militair, die in krijgsgevangenschap geraakt, is, indien hij daarnaar wordt ondervraagd, slechts verplicht aan de militairen van het vijandelijke leger, waarbij hij krijgsgevangen werd gemaakt, zijn waren *naam* en zijn waren *rang* op te geven. Indien hij inlichtingen over zijn eigen leger verstrekt, maakt hij zich schuldig aan verraad jegens zijn land en zijn kameraden. Hij weigert dus te antwoorden op de vraag hoe sterk het onderdeel is, waartoe hij behoort, hoe daarbij de geest is, kortom hij verstrekt geen enkele inlichting over den toestand bij zijn leger of zijn land.

De krijgsgevangene *mag* voorts antwoord geven op vragen omtrent zijn leeftijd, geboorteplaats en woonplaats, ook mag hij mededeelen den naam van het onderdeel, dat op zijn herkenningsplaatje (zie blz. 81) staat vermeld.

Geen enkele dwangmaatregel, welke ook, mag op krijgsgevangenen worden toegepast, ter verkrijging van andere inlichtingen dan die, welke zij, blijkens het bovenstaande, verplicht of bevoegd zijn te verstrekken.

Ontvluchte krijgsgevangenen, die, vóór zij het eigen leger hebben kunnen bereiken, weder worden gevat, kunnen daarvoor door de autoriteiten van het vijandelijke leger slechts krijgstuchtelijk worden gestraft *(arrest)*.

Krijgsgevangenen, die, nadat het hun gelukt is te ontvluchten, later opnieuw krijgsgevangen worden gemaakt, zijn wegens hun vroegere ontvluchting niet strafbaar.

C. Behandeling van gewonden en zieken.

De militairen en andere officieel aan de legers verbonden personen, die gewond of ziek zijn, moeten zonder onderscheid van volksaard gespaard en verzorgd worden door den oorlogvoerende, die hen in zijn macht heeft.

Behoudens de hiervoor aangegeven te verleenen zorgen zullen de gewonden en zieken van een leger, die in handen van den anderen oorlogvoerende zijn gevallen, krijgsgevangenen zijn, en zullen de algemeene regelen van het volkenrecht betreffende gevangenen op hen toepasselijk zijn.

Evenwel zullen de oorlogvoerenden vrij blijven, om onderling ten aanzien van de gewonde of zieke gevangenen zulke begunstigingsbepalingen te maken, als zij nuttig oordeelen, met name hebben zij de bevoegdheid overeen te komen:

elkander na een gevecht de op het slagveld achtergelaten gewonden uit te leveren;

de gewonden of zieken, die zij niet gevangen willen houden, naar hun land terug te zenden, na gezorgd te hebben, dat zij in staat zijn om te worden vervoerd, of na hun genezing;

aan een onzijdigen Staat, met diens goedvinden, gewonden of zieken van de tegenpartij uit te leveren, onder de op den onzijdigen Staat rustende verplichting, hen tot het einde der vijandelijkheden te interneeren.

Na elk gevecht worden door de partij, die meester is gebleven van het slagveld, maatregelen genomen om de gewonden op te zoeken en hen evenals de dooden, tegen plundering en slechte behandeling te beschermen.

Ieder oorlogvoerende zendt zoodra mogelijk aan de overheden van hun land of van hun leger de militaire identiteitsteekens of stukken, op de gesneuvelden gevonden, en de naamlijst der door hem opgenomen gewonden en zieken.

Het Nederlandsche Roode Kruis te *'s Gravenhage* brengt in tijd van oorlog een *informatiebureau* betreffende zieken en gewonden in werking. Dit dient om betrekkingen of nabestaanden van militairen, in geval van ziekte, verwonding, vermist worden of overlijden van deze laatsten, zoo spoedig mogelijk te kunnen inlichten.

Daartoe is ieder militair te velde in het bezit van twee berichtkaarten met doorboorden rand, welke zich in zijn *oorlogszakboekje* bevinden, alsmede van een op de bloote borst te dragen *herkenningsplaatje*, bestaande uit twee deelen, op elk waarvan de geslachtsnamen en voornamen, godsdienst en korps zijn vermeld, benevens plaats, datum en jaar van geboorte van den drager. Het oorlogszakboekje en het herkenningsplaatje worden bij mobilisatie aan iederen militair uitgereikt.

Hoofdstuk XIV. Spionnage.

Geheimhouding van militaire aangelegenheden vóór en gedurende den oorlog is van het grootste belang.

Aan een ieder, is het bij gespannen verhoudingen met een buitenlandsche mogendheid, verboden mededeelingen, betreffende militaire aangelegenheden, van welken aard ook, aan de drukpers te doen, tenzij daartoe uitdrukkelijk machtiging is verleend.

In gesprekken en brieven mogen geen mededeelingen worden gedaan over voorgenomen of in uitvoering zijnde militaire maatregelen, ondernemingen, opstellingen, verplaatsingen, geleden verliezen, besmettelijke ziekten, namen van bevelhebbers, intrekken van verloven, enz.

Men ontwijke iedere beantwoording van vragen, welke ten doel hebben, dergelijke mededeelingen te weten te komen.

De tot het leger behoorende personen zijn verantwoordelijk voor alle, ook zonder hun voorkennis, uit hun particuliere briefwisseling in de pers verschijnende berichten.

Ook bij gesprekken onderling in het bijzijn van onbekende personen onthoude men zich van mededeelingen als bovenbedoeld; de *vijandelijke spionnen zijn overal, waar men ze niet zou verwachten*.

Wat zijn spionnen?

Als spion kan beschouwd worden de persoon, die op heimelijke wijze en onder bedriegelijke voorwendsels in de plaatsen, welke door den vijand bezet zijn, inlichtingen inwint of tracht in te winnen, met het voornemen, die aan de tegenpartij mede te deelen.

Personen, die wegens spionnage gearresteerd worden, staan voor den krijgsraad terecht.

Hoe herkent men spionnen?

Vijandelijke spionnen kan men veelal herkennen aan hun bijzondere beleefdheid, hun streng nakomen van bevelen door overheid of politie gegeven, hun gekunstelde bescheidenheid en geheimzinnig verschijnen en verdwijnen, hun gewoonte om op alles acht te slaan, wat zij zien en hooren; verder hun tegenwoordigheid op plaatsen waar oploopen voorkomen, hun onverschilligen, soms onnoozelen blik, als zij iemand iets vragen, hun gevatheid en vindingrijkheid, als hun iets gevraagd wordt, het bezit van papieren, die hun woorden steeds bevestigen, ten slotte door hun schijnbaar opgewekten omgang en belangeloosheid in den handel, welke zij drijven, de vrijgevigheid, welke zij tegenover de soldaten ten toon spreiden, enz. Dikwijls ook door de groote geldsommen, waarover zij beschikken.

Hoofdstuk XV. Veldpost.

Het leger te velde beschikt over een eigen postdienst, de **veldpost**. De brieven, pakketten, postwissels enz. worden door militaire **facteurs** aan de geadresseerden uitgereikt.[1)]

Op het adres **mag niet** de plaats van bestemming, doch moet nauwkeurig het onderdeel, waarbij de geadresseerde dient, vermeld worden, tenzij zulks niet mogelijk is, bijv. in geval de betrokkene in een ziekeninrichting is opgenomen.

Dit is **noodzakelijk**, omdat de vijand, die op een of andere wijze in het bezit mocht raken van brieven, voorzien van den plaatsnaam, daaruit kan opmaken, hoe de opstelling onzer troepen is. Ook is dit noodzakelijk, omdat de veldpost voortdurend weet, waar de verschillende onderdeelen zich bevinden, en dus te allen tijde de brieven ten spoedigst kan uitreiken. Staat nu de plaatsnaam op zoo'n brief en is men uit die plaats vertrokken, dan krijgt men dien brief niet of in elk geval zeer vertraagd.

Voorbeelden.

Postzegel.
Aan den dienstplichtige J. VAN SPEYK.
3de Compagnie, Iste Bataljon, 5de Regiment infanterie.
VELDLEGER.

1) Het ligt in het voornemen om bij een eventueele algemeene mobilisatie maatregelen te treffen, opdat aan militairen van land- en zeemacht vrijdom van briefport zal worden verleend.

Postzegel.
Aan den korporaal CH. PULLMANN.
Stafkwartier Oostfront.
VESTING HOLLAND.

Postzegel.
Aan den dienstplichtige J. VAN SCHAFFELAAR.
Roode Kruis Ziekenhuis.
's-GRAVENHAGE.

Ieder militair drage zorg, dat zijn familieleden en in het algemeen allen, van wie hij brieven kan verwachten, op de hoogte zijn van het onderdeel, waartoe hij behoort.

Bij overplaatsing naar een ander onderdeel behoort hij zoo spoedig mogelijk allen, van wie hij brieven enz. kan verwachten, omtrent zijn nieuwe indeeling in te lichten.

Hoofdstuk XVI. Wenken voor het behoud der gezondheid te velde.

Volg de raadgevingen van troepencommandant en officier van gezondheid nauwkeurig op. Zij weten beter dan gij, wat gedaan moet worden om een goeden gezondheidstoestand bij den troep te houden.

In oorlogstijd sterven meer menschen aan besmettelijke ziekten dan door den vijand.

Vooral typhus en buikziekten dreigen dan.

De smetstof hiervan dringt door den mond naar binnen, gewoonlijk met besmette eet- en drinkwaren.

Wees dús voorzichtig met spijs en drank.

Drink slechts water uit goedgekeurde pompen of drink gekookt water (koffie of thee); gebruik geen ongekookte melk.

Eet geen ongekookte vleeschwaren of rauwe groenten.

Schil de vruchten, welke gij eet, wasch uw eetgerei met zuiver of gekookt water, nooit met slootwater.

Ontlasting en urine vormen haarden van smetstoffen; doe uw behoefte slechts op privaten of latrines en zorg, dat deze steeds in zeer zindelijken toestand blijven en dat in de latrines een en ander dadelijk met aarde wordt bedekt.

Smetstof kan door vliegen worden overgebracht.

Wasch uw handen dikwijls (vooral indien er besmettelijke ziekten in of nabij het kantonnement zijn), zoo mogelijk steeds, nadat gij uw behoefte hebt gedaan en vóór iederen maaltijd.

Houd uw nagels kort.

Smetstof kan door vliegen worden overgebracht.

Zorg, dat *alle* afval zoo spoedig mogelijk wordt verbrand of begraven, zoodat geen vliegen worden aangelokt, en bescherm eetwaren tegen vliegen.

Vooral het keukenpersoneel moet in ieder opzicht voor de grootst mogelijke zindelijkheid zorgen.

Zorg, dat ge de marschen goed kunt volhouden.

Slenter dus niet na afloop van uw dienst voortdurend door het kantonnement, zoodat gij den volgenden ochtend nog moe zijt.

Wasch uw voeten na afloop van een marsch en laat kleine ontvellingen, blaren en zweetvoeten, behandelen, zoodat zij den volgenden ochtend weer genezen zijn.

Gebruik ten volle de rust tijdens den marsch.

Indien ge bezweet zijt, zoek dan een droge beschutte plaats op en zorg, dat ge niet te plotseling afkoelt.

Indien ge last van uw voeten hebt, kijk ze dan na en laat ze zoo noodig verzorgen; verwijder plooien uit uw sokken; verwissel de sokken.

Indien uw sokken nat zijn, vraag dan om schoone te mogen aantrekken.

Zorg, dat uw lichaam geregeld gereinigd en tevens gehard wordt.

Indien er geen gelegenheid is voor baden, wrijf uw lichaam dan dikwijls met een uitgewrongen natten handdoek en droog het daarna goed af.

Wees zindelijk op uw kwartier.

Bevuil het ligstroo en de dekens niet met eetwaren, afval of vuile schoenen.

Spuw niet.

Laat de dekens zoo dikwijls mogelijk in de zon hangen.

Laat de kwartieren overdag zooveel mogelijk luchten.

Indien ge ongedierte hebt, meldt dit dan den officier van gezondheid, anders besmet ge uw kameraden en uw kwartier en dan is reiniging moeilijk meer mogelijk.

Laat u dus niet door valsche schaamte weerhouden.

Vermijd den omgang met niet te goeder naam bekend staande vrouwen; daarin dreigt voor u geestelijk en lichamelijk een groot gevaar.

Drink geen sterken drank.

Meer ontwikkelden! *Het is uw plicht, in dezen met woord en daad een voorbeeld te geven!*

Het verbandpakje.

Te velde voert ieder militair in het daarvoor bestemde zakje van de veldjas een verbandpakje mede, hetwelk twee verbanden bevat, die bij verwonding kunnen worden gebruikt.

Elk verband is afzonderlijk verpakt, eerst in een linnen omhulsel, en, nadat dit is verwijderd, nog in een papier.

Het verband kan in den regel door den gewonde zelf aangelegd worden; de gebruiksaanwijzing staat zoowel op het linnen als op het papieren omhulsel, en luidt:

‘Neem het verband uit het linnen omhulsel. Houd den zwachtel (kenbaar aan X X) naar boven. Trek het koordje los. Neem in elke hand een zwachtel, breng de handen (boven de wond) vlug van elkaar en leg het verband aan.’

Hoofdstuk XVII. Dienstplichtwet. Verplichtingen tijdens het groot verlof. Buitengewone oproeping. Ontslag. Vrijwillig verblijf in werkelijken dienst. Lees ook het hieromtrent gestelde in het zakboekje!

Werkelijke dienst.

De buitengewone dienstplichtigen zijn in het algemeen alleen verplicht tot het vervullen van werkelijken dienst in geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden.

De gewone dienstplichtigen zijn in het algemeen verplicht tot het vervullen van werkelijken dienst:

a. voor eerste oefening;
b. voor herhalingsoefeningen;
c. in geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden.

De duur der eerste oefening bedraagt voor de gewone dienstplichtigen van de landmacht:

a. ten hoogste *vijf en een halve maand* voor de onberedenen, behoudens het bepaalde onder *b* en *c*;
b. ten hoogste *zes maanden* voor de dienstplichtigen van de geneeskundige troepen, behoudens het bepaalde onder *c;*
c. ten hoogste *twaalf maanden* voor hen, die na hun inlijving in opleiding zijn genomen tot officier, voor de onberendenen, die na hun inlijving in opleiding zijn genomen tot onderofficier, voor de dienstplichtigen van den luchtvaartdienst en voor de beredenen der artillerie;
d. ten hoogste *vijftien maanden* voor de cavalerie, uitgezonderd zij, die na hun inlijving in opleiding zijn genomen tot officier.

De duur der *herhalingsoefeningen* bedraagt ten hoogste 40 dagen. Deze oefeningen kunnen over twee of meer tijdvakken worden verdeeld.

Voor zooveel noodig, duurt voor de onderofficieren elke herhalingsoefening zeven dagen langer dan voor de andere dienstplichtigen.

De dienstplichtigen van den luchtvaartdienst zijn vrij van herhalingsoefeningen.

De dienstplichtige wordt voor het vervullen van herhalingsoefeningen gerekend te behooren tot de lichting, met welke hij de eerste oefening heeft beëindigd.

Aan dienstplichtigen, die in werkelijken dienst wenschen te komen buiten den tijd, welken zij in werkelijken dienst moeten doorbrengen, kan dit door den Minister van Defensie worden vergund.

De dienstplichtige kan, als hij voor groot verlof in aanmerking komt, in werkelijken dienst worden gehouden:

a. zoolang hij den graad van geoefendheid, dien hij bij het einde van den oefeningstijd had moeten bezitten, niet heeft bereikt;
b. gedurende evenveel dagen als hij door het ondergaan van straf, door ongeoorloofde afwezigheid of door desertie niet aan den dagelijkschen dienst heeft deelgenomen;
c. zoolang dit noodig is tot het ondergaan van straf of voor het onderzoek omtrent een strafbaar feit of een krijgstuchtelijk vergrijp, waarvan hij verdacht of beklaagd wordt;
d. zoolang hij de geldelijke schuld, welke ingevolge administratieve bepalingen op hem rust ter zake van zijn aansprakelijkheid voor militaire goederen, niet heeft aangezuiverd;
e. zoolang hij ziek is, voor zoover hij zelf verlangt in werkelijken dienst te blijven en zijn toestand dit wenschelijk maakt;
f. zoolang het vertrek met groot verlof gevaar zou opleveren voor verspreiding van in de kazerne heerschende of geheerscht hebbende besmettelijke ziekte.

De dienstplichtige, die niet in werkelijken dienst is, kan ter zake van de onder *c* omschreven reden in werkelijken dienst worden *geroepen*.

Groot verlof.

Zoodra voor een dienstplichtige een tijdvak aanbreekt, waarin hij niet in werkelijken dienst is, noch in werkelijken dienst behoeft te zijn, treedt hij in het genot van groot verlof.

Alle tot mobilisatiekleeding en -uitrusting behoorende voorwerpen, welke bij vertrek met groot verlof door den dienstplichtige worden medegenomen, worden in den daartoe bestemden staat in het zakboekje aangeteekend. Deze aanteekeningen worden door den dienstplichtige voor *'gezien'* geteekend, nadat hij zich heeft overtuigd, dat hij inderdaad in het bezit is van de in het zakboekje aangeteekende goederen.

Aan dienstplichtigen, die na vertrek met groot verlof

a. zich zullen gaan vestigen buiten Nederland;
b. de buitenlandsche zeevaart uitoefenen (geen zeevisscherij), dan wel de binnenvaart op Duitschland, België en verder, zonder in Nederland een vast verblijf aan den wal te hebben;

c. tijdelijk of voorgoed van den dienstplicht worden vrijgesteld;
d. geheel vrijgesteld zijn van opkomst in geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden;
e. uit den dienst worden ontslagen;

kan, zoo zij zich tijdig van burgerkleeding kunnen voorzien, worden vergund, de militaire kleeding en uitrusting vóór het vertrek met groot verlof in te leveren en in burgerkleeding huiswaarts te vertrekken. Deze inlevering geschiedt eveneens, wanneer de dienstplichtige, na met groot verlof te zijn vertrokken, in een der genoemde omstandigheden komt te verkeeren.

Alvorens met groot verlof te vertrekken, dient de dienstplichtige bekend te zijn met zijn *mobilisatiebestemming* en de *plaats van aanmelding* in geval van mobilisatie. (Zie de lastgeving in het zakboekje).

In het zakboekje bevinden zich:
1°. een lastgeving voor opkomst met spoed;
2°. roode bons voor vervoer per tram, stoomboot, autobus, veerschuit of veerpont bij opkomst voor mobilisatie;
3°. een vervoerbewijs ten gebruike bij opkomst voor herhalingsoefeningen.

Het dragen van de van rijkswege verstrekte boven- en onderkleeding, schoeisel en uitrustingstukken is aan de dienstplichtigen tijdens het groot verlof *verboden*, behoudens:
a. bij vertrek met en terugkomst van groot verlof, gedurende de reis van het korps naar de woonplaats en van de woonplaats naar het korps, voor zoover die reis binnen de grenzen van het Rijk plaats heeft;
b. wanneer zij zich aan het jaarlijksch onderzoek moeten onderwerpen of arrest moeten ondergaan;
c. wanneer zij als '*bijzondere vrijwilligers*' deelnemen aan of aanwezig zijn bij voor deze verlofsmilitairen georganiseerde schietoefeningen, schietwedstrijden of landdagen, of als zoodanig voor andere doeleinden op een daartoe strekkend verzoek toestemming van den Minister van Defensie hebben verkregen tot het dragen van de uniform;
d. wanneer zij optreden als instructeur bij den Vrijwilligen landstorm;
e. wanneer zij ter audientie bij den Minister van Defensie verschijnen.

Zij, die met groot verlof naar het buitenland vertrekken, zijn verplicht om òf in burgerkleeding uit de kazerne te vertrekken, òf aan het grensstation in Nederland de militaire kleeding tegen burgerkleeding te verwisselen.

De groot-verlofganger doet binnen veertien dagen na den dag,

waarop hem na den aanvang der eerste oefening voor de eerste maal groot verlof is verleend, volledige opgaaf van zijn adres aan den burgemeester eener Nederlandsche gemeente.[1)]

De opgaaf geschiedt in de gemeente, waarin de verlofganger gevestigd is of zich vestigt. Indien hij niet in Nederland gevestigd is of zich vestigt, zoomede indien hij zich bij vertrek met groot verlof tijdelijk buiten Nederland begeeft, doet hij de opgaaf in de gemeente zijner keuze.

Hij, die zich dadelijk na vertrek met groot verlof naar het buitenland begeeft, handelt in zijn eigen belang door de opgaaf te doen reeds vóór hij Nederland verlaat, desgewenscht bij den burgemeester van de gemeente, waar hij laatstelijk in werkelijken dienst was.

De groot-verlofganger, die van adres verandert, doet binnen veertien dagen daarna volledige opgaaf van zijn nieuw adres aan den burgemeester der gemeente, waar hij laatstelijk als groot-verlofganger werd ingeschreven. Is deze gemeente hem niet bekend, dan doet hij de opgaaf aan den burgemeester der gemeente, waar hij voor den dienstplicht werd ingeschreven. Heeft hij zich in een andere gemeente in Nederland gevestigd, dan doet hij zoodanige opgaaf binnen veertien dagen na de vestiging tevens aan den burgemeester van laatstbedoelde gemeente.[1)]

De groot-verlofganger, die zich buitenslands begeeft ter zake van de uitoefening van de zeevaart, zorgt, dat de burgemeester der gemeente, waar hij woont, of, indien hij in deze gemeente niet in het register van dienstplichtigen staat ingeschreven, de burgemeester der gemeente, waar hij voor den dienstplicht is ingeschreven, vóór den aanvang van de reis hiermede in kennis wordt gesteld en voortdurend op de hoogte blijft van de verdere reizen, die hij doet.

Bij de kennisgeving doet de groot-verlofganger steeds opgaaf van de maatschappij, reederij of onderneming, in wier dienst hij de reis of reizen onderneemt, en zoo mogelijk van den datum van aanvang der reis.

Doet de groot-verlofganger twee of meer gelijke zeereizen binnen den tijd van zes maanden, dan behoeft hij de kennisgeving eerst te herhalen bij het aanvaarden van de reis, die het eerst volgt, nadat zes maanden sinds den aanvang van de eerste der bedoelde reizen zijn verstreken. De groot-verlofganger, die in dit geval verkeert, geeft aan den burgemeester van terugkomst in Nederland alleen kennis binnen 14 dagen na eindiging van de laatste der binnen het tijdvak van zes maanden gedane reizen.

1) De dienstplichtige die niet voldoet aan deze verplichting, kan voor een door den Minister van Defensie te bepalen tijd - ten hoogste twee maanden - in werkelijken dienst worden geroepen.

1) De dienstplichtige die niet voldoet aan deze verplichting, kan voor een door den Minister van Defensie te bepalen tijd - ten hoogste twee maanden - in werkelijken dienst worden geroepen.

Doet de groot-verlofganger een zeereis van langer dan zes maanden, dan geeft hij bovendien van zijn terugkeer aan bedoelden burgemeester kennis binnen 14 dagen nadat hij weder in Nederland is aangekomen.

De groot-verlofganger, die zich buitenslands begeeft ter zake van de uitoefening van de zeevisscherij, zorgt, dat de burgemeester vóór zijn vertrek naar zee in kennis wordt gesteld met den datum van dat vertrek, den vermoedelijken duur van den tijd, waarvoor hij zich ter uitoefening van die zeevisscherij verbonden heeft, en den naam van de maatschappij of reederij in wier dienst hij de visscherij uitoefent. Ook van zijn terugkeer geeft hij binnen 14 dagen na aankomst in Nederland aan dien burgemeester kennis.[1)]

De groot-verlofganger, wien een zakboekje is uitgereikt, legt dit over zoowel bij de eerste als bij elke latere opgaaf van adres. In geval van vestiging in een andere gemeente in Nederland geschiedt deze overlegging alleen in de gemeente, waarin de nieuwe woonplaats is gelegen. In geval van verandering van adres in het buitenland behoeft de overlegging niet plaats te hebben.

Voor de bovenbedoelde opgaven kan niet worden volstaan met een kennisgeving bij het bureau voor het bevolkingsregister ter gemeentesecretarie, doch moet de dienstplichtige zich wenden tot de afdeeling van die secretarie, bij welke de militaire zaken worden behandeld.

De groot-verlofganger is verplicht, de tot zijn uitrusting behoorende goederen, voor zoover deze hem zijn uitgereikt of door hem zelf zijn aangeschaft, naar behooren te bewaren en te onderhouden, zoomede te zorgen, dat zij niet worden gebruikt buiten de gevallen, door den minister aangewezen.[1)]

De groot-verlofganger is verplicht, om in de gevallen en naar de voorschriften, door den minister vast te stellen, goederen in ontvangst te nemen of in te leveren.[1)]

Voor zoover de minister het noodig acht, is de groot-verlofganger verplicht, zich elk jaar eenmaal te onderwerpen aan een onderzoek. Hij verschijnt daarbij in uniform gekleed en bovendien voorzien van de overige aan hem uitgereikte of door hem zelf aangeschafte militaire goederen.[1)]

Het onderzoek heeft zooveel mogelijk plaats in de maand Juni; de burgemeester brengt de regeling, voor zooveel zijn gemeente betreft, ter kennis van de daarbij betrokken verlofgangers, zoowel bij openbare als bij persoonlijke kennisgeving.

De groot-verlofganger, die de hiervoren omschreven verplichtingen

1) De dienstplichtige die niet voldoet aan deze verplichting, kan voor een door den Minister van Defensie te bepalen tijd - ten hoogste twee maanden - in werkelijken dienst worden geroepen.

1) De dienstplichtige die niet voldoet aan deze verplichting, kan voor een door den Minister van Defensie te bepalen tijd - ten hoogste twee maanden - in werkelijken dienst worden geroepen.

1) De dienstplichtige die niet voldoet aan deze verplichting, kan voor een door den Minister van Defensie te bepalen tijd - ten hoogste twee maanden - in werkelijken dienst worden geroepen.

1) De dienstplichtige die niet voldoet aan deze verplichting, kan voor een door den Minister van Defensie te bepalen tijd - ten hoogste twee maanden - in werkelijken dienst worden geroepen.

ten aanzien van het in ontvangst nemen of inleveren van goederen en het zich onderwerpen aan een onderzoek niet naleeft, of wiens goederen bij de inlevering of bij het onderzoek blijken niet in den vereischten staat te verkeeren, kan nogmaals worden verplicht tot gelijke handelingen, als in de desbetreffende bepalingen omschreven.[1)]

De groot-verlofganger staat bij het onderzoek en zoolang hij ter gelegenheid van het onderzoek in uniform gekleed is, alsmede zoolang hij aanwezig is bij de inlevering van goederen, onder de bevelen van de autoriteit, die het onderzoek houdt of met het in ontvangst nemen van goederen belast is.

Op den dienstplichtige rust de verplichting, om bij weder opkomst in werkelijken dienst in uniform gekleed te zijn en tevens voorzien te zijn van zijn zakboekje en van de verdere tot zijn verlofs-uitrusting behoorende goederen.

Hij is verplicht te zorgen, dat al deze goederen gedurende den verloftijd en bij weder-opkomst in werkelijken dienst verkeeren in denzelfden staat, waarin ze bij zijn vertrek met verlof verkeerden.

In geval van beschadiging, zoekraken of verloren gaan van aan een dienstplichtige toevertrouwde rijksgoederen is deze, onverminderd de overige daaraan verbonden gevolgen, verplicht de deswege ontstane schade aan het Rijk te vergoeden, tenzij hij aantoont of althans aannemelijk maakt, dat de schade niet aan zijn schuld is te wijten.

Indien kleeding- en uitrustingstukken, welke bij vertrek met groot verlof zijn medegenomen, door brand, desinfectie, als anderszins zijn verloren gegaan of onbruikbaar geworden, worden dergelijke voorwerpen eerst bij terugkeer in werkelijken dienst opnieuw verstrekt.

Buitengewone oproeping in geval van oorlog of oorlogsgevaar (mobilisatie).

De dienstplichtige wordt voor geval van buitengewone oproeping gerekend te behooren tot de lichting, met welke hij de eerste oefening heeft beëindigd.

De oproeping tot buitengewone opkomst in werkelijken dienst geschiedt door den burgemeester bij *'Openbare kennisgeving'*.

Hierbij worden onderscheiden o.a.:

a. in werkelijken dienst roepen van een gedeelte van de gewone dienstplichtigen, van het reservepersoneel en van de niet in werkelijken dienst zijnde vrijwilligers, met het doel o.m. voorberei-

1) De dienstplichtige die niet voldoet aan deze verplichting, kan voor een door den Minister van Defensie te bepalen tijd - ten hoogste twee maanden - in werkelijken dienst worden geroepen.

dende maatregelen te treffen voor een mogelijke daarop volgende algemeene of gedeeltelijke mobilisatie. *'Vóór-mobilisatie';*

b. in werkelijken dienst roepen van gewone dienstplichtigen, behoorende tot de in de 'openbare kennisgeving' genoemde lichtingen, van het reservepersoneel en van niet in werkelijken dienst zijnde vrijwilligers, met het doel de geheele weermacht op voet van oorlog te brengen: *'Algemeene mobilisatie';*

c. in werkelijken dienst roepen van gewone dienstplichtigen, van reservepersoneel en van niet in werkelijken dienst zijnde vrijwilligers, bestemd om een bepaald deel der weermacht op voet van oorlog te brengen: *'Gedeeltelijke mobilisatie'*.

Van de bovenbedoelde verlofgangers behoeven aan de buitengewone oproeping niet of althans tot nader order niet te voldoen:

a. zij, aan wie vrijstelling of voorloopige vrijstelling van opkomst voor geval van oorlog of oorlogsgevaar is verleend;

b. zij, die in het genot zijn van vrijstelling van den dienstplicht.

Personeel, hetwelk naar de aanvullingsreserve is overgegaan, is bestemd, voor zooveel zulks noodig mocht blijken, nà algemeene mobilisatie in werkelijken dienst te komen. In dat geval zal het bij afzonderlijke 'Openbare kennisgeving' worden opgeroepen.

In de 'Openbare kennisgevingen' betreffende de vóór-mobilisatie en de gedeeltelijke mobilisatie wordt de *opkomstdag*, in die betreffende de algemeene mobilisatie wordt de *eerste mobilisatiedag* vermeld.

De 'Openbare kennisgeving' geldt als bewijs, dat de oproeping behoorlijk is geschied en stelt derhalve den opgeroepene in verzuim, wanneer hij niet opkomt.

Ten einde te bevorderen, dat de oproeping zoo snel en zeker mogelijk ter kennis wordt gebracht van de ingezetenen, zullen door den burgemeester, waar deze zulks noodig acht, bijzondere maatregelen worden genomen.

Deze kunnen zijn: alarmeering door middel van klokgelui; alarmeering door middel van telefoon; oproeping; waarschuwing door boden.

Het personeel, aangewezen om bij vóór-mobilisatie *onmiddellijk* in werkelijken dienst te komen, ontvangt van den burgemeester van hun woonplaats te voren een geheime, persoonlijke, schriftelijke waarschuwing en, na ontvangst van het oproepingstelegram voor vóór-mobilisatie, bovendien nog een persoonlijke oproepingskaart. Zoodra de openbare kennisgeving voor vóór-mobilisatie is aangeplakt, of na ontvangst van de persoonlijke oproepingskaart, dan wel indien hun op andere wijze blijkt, dat tot vóór-mobilisatie is besloten, begeven bedoelde verlofgangers zich *onmiddellijk* naar de plaats van opkomst.

Voor elken verlofganger is o.m. op de in het zakboekje gehechte lastgeving vermeld:
de mobilisatiebestemming;
het tijdstip, waarop hij in werkelijken dienst moet komen, of waarop hij zijn mobilisatiebestemming moet volgen;
waar hij zich moet melden en, zoo noodig, hoe de reis naar de plaats van opkomst moet worden verricht.
Is omtrent den te volgen weg niets voorgeschreven, dan volgt hij dien, langs welken hij op de snelste wijze zijn bestemming kan bereiken.
Het vervoer geschiedt voor rijksrekening en naar de volgende regelen.
In geval van vóór-mobilisatie en van gedeeltelijke mobilisatie worden de verlofgangers, al of niet in uniform gekleed, vervoerd:
a. per spoor of tram, geëxploiteerd door de Nederlandsche Spoorwegen en per rijksveer, op vertoon van een lastgeving of van een marschorder;
b. per tram, boot, autobus, veerschuit of veerpont, tegen afgifte van een roode bon Model F[1)].

In geval van algemeene mobilisatie worden met de spoorwegen en trams, geëxploiteerd door de Nederlandsche Spoorwegen, vervoerd:
a. alle in uniform gekleede militairen;
b. het niet in uniform gekleede personeel, op vertoon van een marschorder of een lastgeving.

Het vervoer per tram, boot, autobus, veerschuit of veerpont heeft plaats tegen afgifte van een roode bon Model F[1)].
Belanghebbenden wordt geraden om bij opkomst in werkelijken dienst hun rentekaart mede te brengen.
De verlofganger houde er rekening mede, dat de aanplakking van de ‘Openbare kennisgeving’ waarschijnlijk eerst in den avond vóór den dag van opkomst zal kunnen geschieden en dat hij zich op den dag van opkomst zeer vroegtijdig op marsch moet begeven, zoodat hij slechts weinig tijd tot regeling van zijn zaken zal hebben.
De verlofganger moet de met groot verlof medegenomen kleedingen uitrustingstukken zoodanig bewaren, dat zij **terstond** kunnen worden medegevoerd. Het zakboekje mag niet onnoodig uit handen worden gegeven en behoort dus bij verzoekschriften in den regel niet te worden overgelegd.
Het is zeer gewenscht, dat de verlofganger tijdig vóór het vertrekuur der treinen aanwezig is, ten einde zoo mogelijk van vóórtreinen gebruik te maken.

1) In elk zakboekje bevinden zich 4 bons Model F.
1) In elk zakboekje bevinden zich 4 bons Model F.

In het algemeen blijft bij mobilisatie de **gewone dienstregeling** der spoorwegen **gehandhaafd**.

Bij de **algemeene mobilisatie** zullen echter alle treinen, welke slechts op bepaalde dagen rijden - b.v. markttreinen - vervallen en zullen, zoo de eerste mobilisatiedag op een Zon- of Feestdag valt, de treinen loopen als op een werkdag, terwijl bovendien op de meeste lijnen verschillende vóór- en volgtreinen loopen.

Ook de dienstregeling op de tramwegen blijft op den eersten dag zooveel doenlijk gehandhaafd. De verlofganger moet zich zoo mogelijk te voren er van vergewissen, of op den eersten mobilisatiedag extra-trams worden ingelegd.

De verlofganger is verplicht, zoowel in de spoortreinen, trams en autobussen, op de booten en veren, als aan de stations en aanlegplaatsen, de aanwijzingen der bevoegde beambten op te volgen.

De verlofganger, die - blijkens zijn lastgeving - *verplicht* is, van de tram gebruik te maken, heeft, bij plaatsgebrek, den voorrang boven degenen, aan wie die verplichting niet is opgelegd. Bij voldoende plaatsruimte is aan laatstgenoemden ook vergund van trams gebruik te maken, wanneer zulks de reis kan bespoedigen; trams, waarvan de dienst beperkt is tot een enkele gemeente, zijn hiervan uitgesloten.

De verlofganger moet genoegen nemen met de soort van wagen, waarin hem door den bevoegden beambte een plaats wordt aangewezen, ook al moet hij dientengevolge gedurende de reis staan.

Het kader, dat gelijktijdig met de overige verlofgangers opkomt, is verplicht om, zoowel in de spoortreinen, trams en autobussen, op de booten en veren, als aan de stations en aanlegplaatsen en op de marschwegen, de handhaving der orde te bevorderen en zorg te dragen, dat de aanwijzingen der bevoegde beambten worden opgevolgd.

De verlofgangers, die zich marcheerend naar een zelfde opkomstplaats moeten begeven, worden door het aanwezige kader - ook al behoort dit tot verschillende afdeelingen - tot detachementen vereenigd en langs den kortsten weg daarheen geleid.

Mocht de trein, de tram, de autobus, de boot of de postgelegenheid, waarmede de verlofganger zijn reis moet aanvangen, niet gaan of reeds vertrokken zijn, dan wende hij alle pogingen aan om zoo snel mogelijk de hem aangewezen plaats van opkomst te bereiken.

De verlofganger, die zijn reis niet op den dag van opkomst kan volbrengen, moet zich aan het station, waar hij verplicht is zijn reis gedurende den nacht te onderbreken, ter verkrijging van nachtkwartier, aanmelden bij den stationscommandant of, als aan het station geen stationscommandant aanwezig is:

a. als in de plaats garnizoen ligt of troepen aanwezig zijn, bij den garnizoenscommandant of troepencommandant;
b. als in de plaats geen garnizoen ligt, bij den burgemeester.

Bereikt de verlofganger de plaats van opkomst eerst, nadat deze reeds door zijn korps of korpsgedeelte is verlaten, dan meldt hij zich onverwijld bij den hoogsten militairen commandant, aldaar aanwezig. Is ter plaatse geen militaire commandant meer aanwezig, dan reist hij zoo spoedig mogelijk naar de standplaats van het depot van zijn regiment of korps.

De standplaats van het depot van het regiment of korps, waartoe de verlofganger behoort, is in het zakboekje aangegeven.

De verlofganger, die wegens ziekte, verblijf op zee of om andere redenen in de volstrekte onmogelijkheid verkeert, op den bepaalden dag in werkelijken dienst te komen, begeeft zich naar de plaats van bestemming, zoodra hij daartoe in staat is.

De verlofganger, die zich bij buitengewone oproeping voor geval van oorlog of oorlogsgevaar, buiten zijn vaste woonplaats bevindt en die niet tijdig meer die vaste woonplaats kan bereiken, om zich van daar uit op den dag van opkomst vroegtijdig op marsch te begeven, behoort op den dag van opkomst, zonder de in zijn vaste woonplaats achtergelaten kleeding- en uitrustingstukken **rechtstreeks** naar de hem aangegeven plaats van opkomst te reizen.

De verlofganger behoort van het oogenblik af, dat hem het besluit tot buitengewone oproeping bekend is, **met alle hem ten dienste staande middelen** mede te werken, om de opkomst ordelijk te doen plaats hebben.

In verband met de aan de stations heerschende drukte moet hij zich naar de stations niet doen vergezellen door echtgenoote, bloedverwanten of kennissen.

Een ieder behoort doordrongen te zijn van het besef, dat, bij buitengewone oproeping, de ernst der tijden minder dan ooit toelaat, dat hij zich luidruchtig gedraagt, **terwijl gebruik van sterken drank geheel behoort te worden nagelaten**.

Er wordt op gerekend, dat de bij mobilisatie in werkelijken dienst komende verlofgangers, naast de met groot verlof medegenomen kleeding- en uitrustingstukken, bovendien medebrengen een paar sterke, bruikbare, passende schoenen, een handdoek, een hemd, een onderbroek en een paar sokken; deze goederen moeten nieuw of zeer goed zijn en worden door het Rijk tegen vergoeding van de te schatten waarde overgenomen.

Buitengewone oproeping in geval van buitengewone omstandigheden anders dan oorlog en oorlogsgevaar.

In geval van buitengewone omstandigheden, anders dan oorlog of oorlogsgevaar, kunnen bepaalde groepen van dienstplichtigen en een gedeelte van het reservepersoneel buitengewoon in werkelijken dienst worden geroepen.

In de oproeping worden *niet* begrepen:

a. zij, die buiten Nederland zijn gevestigd;
b. zij, die in het genot zijn van vrijstelling van den dienstplicht, om het even of de vrijstelling al of niet geldt in geval van oorlog, oorlogsgevaar en andere buitengewone omstandigheden;
c. zij, die in het genot zijn van uitstel van eerste oefening, hieronder begrepen uitstel van een gedeelte van de eerste oefening;
d. zij, die vrijstelling of voorloopige vrijstelling genieten van opkomst, hetzij in geval van oorlog, oorlogsgevaar en andere buitengewone omstandigheden, hetzij uitsluitend in geval van buitengewone omstandigheden, anders dan oorlog of oorlogsgevaar.

Wel moeten aan de oproeping voldoen zij, die vrijstelling van opkomst genieten in geval van oorlog of oorlogsgevaar, doch niet in geval van andere buitengewone omstandigheden.

De oproeping tot opkomst in werkelijken dienst geschiedt ook in dit geval door den burgemeester bij ‘Openbare kennisgeving’.

Al de op te roepen dienstplichtigen en het op te roepen reservepersoneel ontvangen bovendien een *persoonlijke lastgeving*, vermeldende:

a. de bestemming;
b. het tijdstip, waarop en de plaats, waar de betrokkene zich moet melden en zoo noodig, hoe de reis naar de plaats van opkomst moet worden verricht.

De lastgevingen voor opkomst bij mobilisatie, welke zich in de zakboekjes bevinden, zijn voor deze buitengewone oproeping niet van toepassing.

De persoonlijke lastgevingen geven recht op vrij vervoer per spoor.

Voor vervoer per tram, autobus, boot, veerschuit of veerpont moet een roode bon Model F (waarvan zich 4 exemplaren in het zakboekje bevinden) worden afgegeven.

Overigens gelden in dit geval van buitengewone oproeping eveneens de hiervoren omschreven, gedragsregels voor het kader en de overige verlofgangers voor opkomst in geval van mobilisatie.

Ontslag.

De dienstplichtigen worden in het algemeen uit den dienst ontslagen:

a. voor zoover zij den rang van onderofficier of dien van officier niet bekleeden, met ingang van 1 October van het jaar, waarin zij 40 jaar oud worden;

b. voor zoover zij den rang van onderofficier of dien van officier bekleeden, met ingang van 1 October van het jaar, waarin zij 45 jaar oud worden;

een en ander behoudens in geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden.

De dienstplichtigen, die in opleiding zijn genomen tot officier, komen in het algemeen, van den dag, waarop hun eerste oefening is geëindigd, tot het reservepersoneel der landmacht te behooren voor den tijd, dien zij als dienstplichtige nog hebben te dienen.

Vrijwillig verblijf in werkelijken dienst.

De dienstplichtige van de landmacht, die in werkelijken dienst wenscht te blijven of te komen buiten den tijd, welken hij in werkelijken dienst moet doorbrengen, richt een schriftelijk verzoek om vergunning daartoe aan den Minister van Defensie.

Is de dienstplichtige minderjarig, dan legt hij bij het verzoek een bewijs van toestemming over van zijn wettelijken vertegenwoordiger.

De dienstplichtige dient het verzoek in door tusschenkomst van den commandant van de compagnie of het overeenkomstig onderdeel, waarbij hij dient, of, indien hij met groot verlof is, waartoe hij behoort. Zooveel mogelijk wordt het verzoek ingediend eenige weken voordat de dienstplichtige met groot verlof zou moeten vertrekken.

Het verleenen van vergunning tot vrijwillig verblijf in werkelijken dienst geschiedt slechts bij uitzondering en is in het bijzonder afhankelijk van de mate, waarin de belangen van den dienst er mede gebaat zouden zijn.

Aan den dienstplichtige, die zijn vrijwillig verblijf in werkelijken dienst tusschentijds wenscht af te breken, wordt dit door den Korpscommandant toegestaan, voor zoover de dienst dit gedoogt en de dienstplichtige niet in werkelijken dienst behoeft te worden gehouden om andere redenen.

De korpscommandant kan de vergunning onmiddellijk intrekken, wanneer het gedrag of de wijze van dienen van den dienstplichtige daartoe aanleiding geeft.

Hoofdstuk XVIII. Garnizoens- en kazernewacht.

In elk kazernecomplex zijn één of meer wachten, welke tot taak hebben het beveiligen van het complex tegen aanrandingen van buiten, belast zijn met het toezicht op het verlaten en binnentreden van het kazernecomplex en met het verzekeren van de orde en rust daarin.

Voorts kan in het garnizoen een garnizoenswacht worden bestemd voor het treffen van maatregelen van orde en rust. Voor deze taak kan ook een kazernewacht worden bestemd.

De wachtdienst vangt aan met de wachtparade, welke niet vóór 17.00 wordt gehouden en eindigt, na aflossing, na de wachtparade op den volgenden dag. De wachtcommandant, de onderofficieren en de korporaals kunnen éénmaal tusschentijds worden afgelost; indien de regimentscommandant deze wachtindeeling gelast, wordt de wachtparade te 19.00 gehouden en heeft de tusschentijdsche aflossing plaats den volgenden dag te 7.00.

Wachten, welke *uitsluitend voor oefening* worden betrokken, worden niet op Zon- en feestdagen, noch op andere dagen, waarop dienst wordt verricht als op Zondag, of op algemeene verlofdagen, bezet.

Indien echter het in den wachtdienst te oefenen personeel wordt ingedeeld bij wachten, welke doorloopend worden bezet, zoodat daardoor ander personeel wordt vrijgemaakt, kan eerstgenoemd personeel de wacht wèl op de in het eerste lid genoemde dagen betrekken.

De garnizoens- en de kazernewacht komen in het geweer en brengen den militairen eeregroet:

1°. wanneer Hare Majesteit de Koningin, een lid van het Koninklijk Huis, dan wel een door of vanwege Hare Majesteit de Koningin uitgereikt of met Koninklijke toestemming gevoerd ontplooid militair vaandel (standaard) het wachtverblijf nadert, of voorbijgaat;

2°. wanneer het stoffelijk overschot van een persoon, die met militair eerbetoon wordt ter aarde besteld, het wachtverblijf voorbijgaat;

3°. wanneer nabij het wachtverblijf voorlezing geschiedt van be-

sluiten of proclamaties, waarbij uit naam van H.M. de Koningin wordt gesproken;

4°. ten opzichte van buitenlandsche Staatshoofden en vorstelijke personen worden dezelfde vormen en eerbewijzen in acht genomen als aangegeven zijn voor H.M. de Koningin.

De wacht komt in het geweer en neemt de houding, met het geweer (de karabijn) in den arm, aan, voor:

(garnizoenswacht)	**(kazernewacht)**
1°. de Minister van Defensie, als zoodanig kenbaar of bekend; } als eerbewijs.	1°. de Minister van Defensie, als zoodanig kenbaar of bekend;
2°. een opper- of vlag-officier; } als eerbewijs.	2°. de regiments- (detachements) commandant of diens chefs;
3°. de bevelhebber in de betrokken militaire afdeeling; } als eerbewijs.	3°. de aflossing der wacht, wanneer deze het wacht-verblijf nadert.
4°. de garnizoenscommandant. } als eerbewijs.	

De wacht komt in het geweer en neemt de houding, met het geweer (de karabijn) aan den schouder, aan, wanneer:

(garnizoenswacht)	**(kazernewacht)**
1°. de aflossing der wacht het wachtverblijf nadert;	als hiernevens, voor zoover de handeling geschiedt op grond van den garnizoensdienst.
2°. de wachtcommandant dit tot het onderhouden van de waakzaamheid noodig oordeelt, ook op de uren van aflossing der schildwachten en voor zooveel noodig, op daartusschen gelegen tijdstippen;	(In alle andere gevallen wordt de houding met het geweer in den arm aangenomen).
3°. de officier van piket den last daartoe verstrekt.	

Wachten en tot de wachten behoorende schildwachten doen gedurende het aflossen en voorts van den aanvang tot het einde van den nachtdienst geen eerbewijzen, uitgezonderd voor Hare Majesteit de Koningin en voor de leden van het Koninklijk Huis.

Aan elken toegang tot het kazernecomplex wordt - indien en zoolang die toegang geopend is - een schildwacht of een met portiersdienst belaste militair geplaatst; indien deze zijn post moet verlaten, zonder te zijn afgelost, sluit hij tevoren den toegang tot het kazerneterrein af.

Schildwachten te voet brengen den militairen groet en den militairen eeregroet in al de gevallen, waarin dit door een afzonderlijken soldaat of door een wacht geschiedt. Geldt het eerbewijs den commandant van een gewapende troep, dan eindigt het eerbewijs eerst, wanneer die troep is voorbijgetrokken; binnen een kazernecomplex of in een legerplaats brengen zij den groet voor alle militairen boven den rang van korporaal. Aan ridders der militaire Willemsorde, die het modelkruis zichtbaar dragen, brengt de schildwacht den militairen groet als voor officieren is voorgeschreven.

De met het pistool (de revolver) bewapende schildwacht groet als de ongewápende militair. Voor korporaals verricht de schildwacht geen eerbewijzen.

De schildwacht stelt zich, tot het brengen van den militairen groet en van den militairen eeregroet, twee passen rechts van zijn schilderhuis op, tenzij dienaangaande in zijn bijzondere verplichtingen anders is bepaald, of wanneer hij zich op zoodanigen afstand van zijn schilderhuis bevindt, dat het eerbewijs niet tijdig zou kunnen worden gebracht. In het laatste geval wordt de groet gebracht ter plaatse, waar hij zich bevindt.

Dubbelposten stellen zich, behoudens het in den voorgaanden volzin vermelde voorbehoud, tusschen hun schilderhuizen en op twee passen zijwaarts daarvan op; zij brengen de eerbewijzen gelijktijdig.

Schildwachten te paard doen hun paarden stilstaan en blijven in de houding met de sabel in de houding van ‘draagt = sabel’; zij presenteeren de sabel in de gevallen, waarin voor den schildwacht te voet het presenteeren van het geweer (de karabijn) is voorgeschreven.

Ongeacht de bijzondere verplichtingen, welke voor den schildwacht in verband met het doel en de plaats van zijn post, worden vastgesteld, gelden voor alle schildwachten de volgende *algemeene gedragsregels:*

a. Niet in beweging zijnde schildwachten te voet staan, in de houding van *‘op de plaats-rust’*, met het geweer (de karabijn) bij den voet, twee passen rechts van hun schilderhuis, tenzij in de bijzondere verplichtingen dienaangaande anders is bepaald; dubbelposten plaatsen zich tusschen hun schilderhuizen.

b. In beweging zijnde schildwachten te voet loopen in de houding, met het geweer (de karabijn) aan den schouder, *in de tijdmaat van den gewonen pas* heen en weer, dubbelposten zoodanig, dat

zij elkander ongeveer midden tusschen de beide schilderhuizen ontmoeten.

c. Schildwachten te paard doen hun paarden stilstaan en blijven in de houding met de sabel in de houding van *'Draagt = sabel'*.

d. Alleen bij zeer ongunstig weer mogen de schildwachten in het schilderhuis schuilen; tot het doen van eerbewijzen en bij de nadering van aflossing, patrouilles en verdachte personen moeten zij dit tijdig verlaten.

e. Schildwachten, die de aflossing zien naderen, stellen zich op als onder a van dit artikel voor niet in beweging zijnde schildwachten is aangegeven en nemen de houding aan met het geweer (de karabijn) aan den schouder.

f. zij geven de van den wachtcommandant of van den korporaal van aflossing ontvangen bijzondere verplichtingen woordelijk over aan hun opvolger.

g. de schildwacht voor het geweer waakt in het bijzonder voor de veiligheid van de wacht; waneer de wacht in het geweer moet komen, roept hij *'in 't geweer'*.

h. indien iets bijzonders voorvalt, dat van dadelijk belang is voor de wacht, waarschuwen de schildwachten den wachtcommandant, door gebruik te maken van de aanwezige middelen (schel, telefoon), door toeroep aan den post voor het geweer of tusschenpost, of wel door tusschenkomst van een voorbijganger. Voorts waarschuwen zij bij onraad of brand zoo noodig en mogelijk de bewoners van nabijzijnde huizen, de politie en de brandweer. Bij een dubbelpost geschiedt de waarschuwing door één der schildwachten en blijft de andere op den post.

i. de schildwacht mag op zijn post niet zingen, noch fluiten, zitten, lezen of zonder noodzaak met iemand spreken; hij mag zich niet verder dan 30 passen van zijn schilderhuis verwijderen, tenzij de bijzondere verplichtingen daaromtrent andere bepalingen bevatten.

j. de schildwacht is verantwoordelijk voor de orde en reinheid op en nabij zijn post. Gedrukten of geschriften mogen op den post alleen op last van den wachtcommandant worden aangebracht en verwijderd.

k. de schildwacht behoort bedaard, doch zeer beslist op te treden. Hij bedenke, dat zoowel ruwheid en het overschrijden zijner bevoegdheid, als zwakheid in het nakomen zijner verplichtingen, strafbaar is.

l. de schildwacht moet - indien de omstandigheden dit gedoogen, na waarschuwing - desnoods met kracht van wapenen de hem opgelegde verplichtingen nakomen.

m. de schildwacht, die aangevallen wordt, maakt zoo noodig van zijn wapenen gebruik. Tegenover bedreiging met geweld geeft hij op beslisten toon de waarschuwing, dat hij, bij aanranding, tot gebruik van zijn wapenen zal overgaan.

De schildwachten staan op post met de bajonet op het geweer (de karabijn); zij hebben het magazijn gevuld (geweer in rust). De militairen, die, belast met den portiersdienst, een schildwacht vervangen, moeten van een geladen vuurwapen zijn voorzien.

Schildwachten en aflossingen te paard hebben de sabel getrokken.

De schildwachten zijn voorzien van een houder met scherpe patronen, c.q. pakje pistool (revolver) patronen.

De wachtdienst duurt in den regel 24 uur; aflossing der schildwachten heeft in den regel om de 2 uren plaats.

Hoofdstuk XIX. Militaire bijstand.

Militaire bijstand wordt verleend:
- *a.* tot handhaving of herstel van de openbare orde en rust;
- *b.* tot handhaving of ter uitvoering van wettelijke voorschriften en in het belang van politie en justitie;
- *c.* bij rampen en ongevallen of wanneer deze dreigen te ontstaan, voor reddings-, beschermings-, opruimings- en contrôle-maatregelen;
- *d.* tot het opheffen van storingen van verkeer of gemeenschap, waardoor het algemeen belang wordt bedreigd.

Ieder militair, belast met het verleenen van militairen bijstand, is gehouden te streven naar de meest vruchtdragende samenwerking, zoowel met de burgerlijke autoriteiten en ambtenaren als met de overige militairen van land- en zeemacht, die tot hetzelfde doel werkzaam zijn.

Maatregelen van geweld kunnen worden aangewend:
- *a.* op ambtelijk bevel, gegeven door het daartoe bevoegde gezag;
- *b.* tot noodzakelijke verdediging van eigen of eens anders lijf, eerbaarheid of goed, tegen oogenblikkelijke wederrechtelijke aanranding;
- *c.* tot het uiteendrijven van samenscholingen;
- *d.* door den schildwacht of den met eenigen wacht- of patrouilledienst belasten militair, tot handhaving van zijn consignes of orders, of ter verdediging in geval van aanranding.

Wanneer een samenscholing uiteengedreven moet worden en het noodig is, daartoe op zoodanige wijze van de wapenen gebruik te maken, dat daarvan verwonding of levensgevaar te duchten is, is de commandant verplicht, de samenscholing te voren hoorbaar op de volgende wijze te waarschuwen:

Gehoorzaamheid aan de wet!
Naar huis - of geweld zal worden gebruikt!

Indien noodig en mogelijk, wordt dit bevel daarna nog tweemaal herhaald. Zoo mogelijk wordt de waarschuwing voorafgegaan door

het eenige malen herhaald hoorn-, trom- of trompetsignaal *'Geeft acht!'* Staan geen middelen tot het geven van dit signaal ter beschikking, dan wordt getracht door gongslag, bel, fluit of ander hulpmiddel de aandacht te trekken. De waarschuwing moet met luide en duidelijke stem worden uitgesproken.

Zoodra intusschen een aanval op de militaire macht geschiedt en het wettige zelfverdediging geldt, is geen waarschuwing noodig. Naar gelang van de omstandigheden zal als een aanval kunnen worden beschouwd het gooien met steenen, enz. naar de militaire macht.

Wanneer van het geweer (de karabijn) als vuurwapen moet worden gebruik gemaakt, is het van belang, dat zuiver gericht wordt. Door slecht te richten worden veelal onschuldigen getroffen: 'nieuwsgierigen', die na sommatie in de voorste rijen blijven staan, kunnen niet meer 'onschuldig' worden genoemd.

Vuur nimmer in beweging zijnde!

Hoofdstuk XX. Indienen van verzoeken; ondergaan van krijgstuchtelijke straffen; indienen van beklag over een opgelegde krijgstuchtelijke straf, een order of bejegening.

Indienen van verzoeken.

Krachtens artikel 8 van de grondwet voor het Koninkrijk der Nederlanden heeft ieder (dus ook ieder militair) het recht om verzoeken, mits schriftelijk, aan de bevoegde macht in te dienen. Deze verzoeken moeten door den verzoeker zijn onderteekend; onderteekening uit naam van anderen kan alleen geschieden krachtens schriftelijke bij het verzoek overgelegde, volmacht.

Ieder militair mag, mede namens anderen, verzoeken, voorstellen, klachten of bezwaren, betrekking hebbende op de plaatselijke toestanden, rechtstreeks schriftelijk richten tot den commandant van de compagnie, waartoe hij behoort of tot een hoogeren militairen chef, in het laatste geval echter langs den militair-hiërarchieken weg. Daarbij kan worden verzocht, tot nadere toelichting een mondeling onderhoud te mogen hebben.

Tijdens het verblijf in werkelijken dienst worden eventueele tot den compagnies-(batterij- of eskadrons-)commandant te richten schriftelijke verzoeken ingediend op een door dezen commandant aan te geven wijze.

Sommige verzoeken kunnen mondeling aan den sergeant (wachtmeester) van de week worden opgegeven, die deze dan overbrengt aan den compagnies- (batterij of eskadrons-)commandant.

Tijdens het groot verlof verdient het gewoonlijk aanbeveling, om over in te dienen verzoeken eerst inlichtingen te vragen op het gemeentehuis van de woonplaats (Afdeeling Militaire Zaken).

Verzoeken aan den Minister van Defensie over dienstplicht zijn vrij van zegel.

Bij het indienen van verzoeken verdient het aanbeveling:

1e. de redenen zoo goed en volledig mogelijk te vermelden en duidelijk te zeggen, wat verlangd wordt;

2e. zoo mogelijk bewijzen over te leggen.

Onverminderd het vorenstaande, behoort de inhoud en de vorm van de door militairen in te dienen verzoeken, voorstellen, klachten of bezwaren, in overeenstemming te zijn met de eischen, welke daaraan uit krijgstuchtelijk oogpunt moeten worden gesteld.

Ondergaan van krijgstuchtelijke straffen.

Licht arrest wordt ondergaan:

a. door in de kazerne wonende korporaals en soldaten binnen het kazernecomplex, met uitzondering van de cantine;

b. door buiten de kazerne wonende korporaals en soldaten in hun woning.

Militairen, die vergunning hebben, buiten de kazerne te overnachten, ondergaan hun straf in de kazerne.

Verzwaard arrest wordt ondergaan:

door korporaals, al dan niet in de kazerne wonende, in de kazerne in de kamer waarin zij zijn of worden gehuisvest;

door soldaten in een daartoe bestemd vertrek, doch niet op de soldatenkamers; gedurende den nacht (avondappèl tot reveille) zooveel doenlijk in afzondering.

Streng arrest wordt ondergaan:

door korporaals en soldaten in afzondering in een daartoe bestemde cel. De militair, die streng arrest ondergaat, is uitgesloten van het verrichten van dienst buiten de lokaliteit, waarin hij de straf ondergaat. Ongehuwden worden, indien zij niet aan de menage deelnemen, gedurende hun straftijd daarin opgenomen; deze bepaling geldt niet voor Israëlieten, voor wie ritueel voedsel in de kazerne wordt gebracht.

Voorloopig arrest, opgelegd ingevolge Artikel 44 der wet op de krijgstucht wordt in den regel ondergaan op dezelfde wijze als licht arrest. Het kan echter, indien dit in het belang van het onderzoek of ter voorkoming van wanorde noodzakelijk wordt geacht, op soortgelijke wijze worden ondergaan als verzwaard of als streng arrest. De voorloopig gearresteerde is in den regel uitgesloten van het verrichten van dienst buiten de plaats, waar hij het voorloopig arrest ondergaat.

Voorloopig arrest opgelegd ingevolge art. 4 van de Regtspleging bij de Landmagt wordt in den regel op dezelfde wijze ondergaan als streng arrest en slechts in uitzonderingsgevallen als verzwaard of als licht arrest, terwijl de voorloopig gearresteerde uitgesloten is van het verrichten van dienst buiten de plaats, waar hij voorloopig arrest ondergaat.

In de strafkamers, waar het streng arrest der korporaals en het verzwaard en streng arrest der soldaten wordt ondergaan, moet tot ligging der gestraften aanwezig zijn een houten brits, voorts een bank, zoo mogelijk een tafel en gedurende den nacht het gewone nachtleger.

Indien voorloopig arrest in een strafkamer wordt ondergaan, moet

het meubilair in dat vertrek bestaan uit een tafel, een stoel en een bedkrib.

Korporaals en soldaten, die arrest in de strafkamers moeten ondergaan, worden daartoe door den sergeant (wachtmeester) van de week aan den wachtcommandant overgegeven.

De met streng arrest gestraften worden in arrest gesteld, nadat hun zoo noodig gelegenheid is gegeven, hun kleeding en wapenen in orde te brengen; de met verzwaard arrest gestraften een half uur na afloop van hun dienst.

In één strafkamer mogen niet twee arrestanten tegelijk zijn opgesloten.

De arrestanten zijn gekleed in de door den regimentscommandant, in verband met het jaargetijde, te bepalen kleeding. Zij mogen in de strafkamers medenemen militaire voorschriften, volgens het oordeel van den compagnies-(batterij- of eskadrons-)commandant passende lectuur, een zakdoek, een horloge en de sleutels van hun kist en kast. Voor arrestanten bestemde correspondentie mag hun worden uitgereikt onder voorbehoud, dat, indien de arrestanten zich in voorloopig arrest bevinden ingevolge Artikel 4 van de Regtspleging bij de Landmagt, de voor hen bestemde correspondentie slechts aan hen mag worden uitgereikt na kennisneming van den inhoud - zoolang bedoelde arrestanten nog niet naar den Krijgsraad zijn verwezen - door den garnizoens-commandant, of - na hun verwijzing naar den Krijgsraad - door den officier-commissaris, of bij diens afwezigheid door den secretaris van den officier-commissaris, daartoe gemachtigd door den Auditeur-militair.

De regimentscommandant kan aan arrestanten vergunnen om in de strafkamers schrijfgereedchap mede te nemen en correspondentie ter verzending aan den wachtcommandant ter hand te stellen. De kennisneming van den inhoud van correspondentie, welke door arrestanten, die zich in voorloopig arrest bevinden ingevolge Artikel 4 van de Regtspleging bij de Landmagt, ter verzending wordt aangeboden, geschiedt op overeenkomstige wijze als hiervoor is bepaald ten aanzien van de aan hen uit te reiken correspondentie.

Alvorens de gestraften in arrest te stellen, ontneemt de daarmede belaste meerdere, hun de voorwerpen, welke zij niet in de strafkamers mogen medenemen en geeft deze, na afgifte van een schriftelijk bewijs aan den arrestant, ter bewaring bij het betrokken onderdeel, over aan den sergeant (wachtmeester) van de week.

De arrestanten ontvangen door de zorg van den sergeant (wachtmeester) van de week gedurende het middageten een lepel en een vork. Onmiddellijk na het gebruik doet de wachtcommandant dit eetgerei weer innemen.

Aan de met streng of verzwaard arrest gestrafte militairen en aan voorloopige arrestanten kunnen door den compagnies-(batterij- of eskadrons-) commandant diensten worden opgedragen, welke zij in de strafkamers moeten verrichten.

Andere dan de hierboven aangegeven en de voor het verrichten van de hun opgedragen diensten benoodigde voorwerpen mogen niet in de strafkamers worden medegenomen.

De wachtcommandant zorgt, dat de strafkamers behoorlijk gelucht en goed gereinigd worden; hij kan de met streng of verzwaard arrest gestrafte soldaten, de met streng arrest gestrafte korporaals en de korporaals en soldaten die zich in voorloopig arrest bevinden, belasten met het schoonhouden van de strafkamers, waarin zij zijn geplaatst. Hij waakt er voor, dat aan de arrestanten geen andere spijzen of dranken worden verschaft dan die, welke van rijkswege worden verstrekt, met uitzondering van het eten, bestemd voor de buiten de kazerne wonende korporaals en soldaten en voor de overige militairen, die - ook tijdens hun straftijd - van deelneming aan de soldatenmenage zijn vrijgesteld.

Voor zooveel mogelijk moet overdag aan de arrestanten gelegenheid worden gegeven, gebruik te maken van de privaten en urinoirs en moeten gedurende dien tijd de privaattonnen uit de strafkamers worden verwijderd.

Met streng of verzwaard arrest gestraften, wier straf is geëindigd, worden met de reveille door den wachtcommandant ontslagen. Met verzwaard arrest gestraften, wier straf nog niet is geëindigd, worden op werkdagen op het uur der reveille uit het arrest ontslagen; op Zonen feestdagen, alsmede op andere dagen, waarop dienst wordt verricht als op Zondag, zoomede op algemeene verlofdagen, blijven zij, uitgezonderd gedurende den tijd, waarin zij een godsdienstoefening bijwonen of deel moeten nemen aan onvermijdelijke diensten op die dagen, in arrest.

De regimentscommandant stelt regelen vast nopens het zich wasschen en scheren en het doen luchten van de arrestanten. Militairen, die met arrest gedurende meer dan twee dagen zijn ingesloten, worden in den regel na den tweeden dag dagelijks onder toezicht eenigen tijd - ten hoogste een uur - in de gelegenheid gesteld, in de open lucht of in een ruim lokaal te vertoeven en beweging te nemen. De regimentscommandant kan bepalen, dat het luchten niet zal plaats vinden, wanneer er gegronde aanleiding bestaat, om te vermoeden, dat de gestrafte zal trachten te ontvluchten, of wanneer hij zich misdraagt.

De wachtcommandant overtuigt zich van tijd tot tijd, dat de met licht arrest gestrafte korporaals en soldaten het kazernecomplex niet

eigendunkelijk hebben verlaten. Op de daartoe door hem te bepalen tijdstippen, zoo mogelijk door een signaal aan te geven, melden vorenbedoelde militairen zich bij den wachtcommandant. De sergeant (wachtmeester) van de week verantwoordt degenen, die door dienst of om andere redenen niet aanwezig kunnen zijn.

Het bepaalde in het voorgaande lid is, gedurende den tijd, dien zij voor het avondappèl in de kazerne moeten blijven, mede van toepassing op de korporaals en soldaten, aan wie als straf de verplichting is opgelegd, om op een bepaalden tijd voor het avondappèl in de kazerne terug te zijn en aldaar te verblijven.

De met licht arrest gestrafte militairen mogen bezoeken ontvangen.

De met verzwaard en streng arrest gestrafte militairen zoomede militairen die zich in voorloopig arrest bevinden ingevolge artikel 44 der Wet op de Krijgstucht, mogen alleen bezoek ontvangen van personen, die met de geestelijke verzorging van militairen zijn belast. De regimentscommandant, of bij diens afwezigheid de eerste officier van de week is bevoegd, om in bijzondere gevallen te zijner beoordeeling, bezoeken van andere personen bij uitzondering toe te staan; bij laatst bedoelde bezoeken is de wachtcommandant tegenwoordig.

De militairen die zich in voorloopig arrest bevinden ingevolge artikel 4 van de Regtspleging bij de Landmagt mogen uitsluitend bezoeken ontvangen van personen, die met de geestelijke verzorging van militairen zijn belast. In zeer bijzondere gevallen is, zoolang deze militairen nog niet naar den Krijgsraad zijn verwezen, de garnizoenscommandant bevoegd, bezoeken van andere personen toe te staan, terwijl na de verwijzing naar den Krijgsraad de officier-commissaris of, bij diens afwezigheid, de secretaris van den officier-commissaris bedoelde vergunning kan verleenen.

De aan een militair opgelegde krijgstuchtelijke straf wordt hem met vermelding van de strafreden, medegedeeld door den strafoplegger, tenzij deze bepaalt, dat zulks zal geschieden door den commandant van het onderdeel, waartoe de gestrafte behoort, of, indien de administrateur van dat onderdeel hooger of ouder in rang is dan de gestrafte, door diens administrateur.

De aan soldaten opgelegde straffen kunnen bovendien, met de strafreden, worden bekend gemaakt op het publicatiebord of in de publicatiekast.

Een opgelegde straf wordt door opneming van den gestrafte in een ziekeninrichting of in een kwartierziekenverblijf, dan wel door andere maatregelen, door den militairen geneeskundigen dienst bevolen, niet onderbroken. Gedurende den straftijd wordt de met streng arrest gestrafte, wanneer zijn lichamelijke en geestesgesteldheid dit toelaat, ook in de ziekeninrichting afgezonderd. De opgelegde straf en de dag,

waarop de tenuitvoerlegging is aangevangen, worden door den compagnies-(batterij- of eskadrons-) administrateur op het ziekenbiljet vermeld.

Wanneer de met arrest gestrafte militair zich door ongeoorloofde verwijdering aan het ondergaan van de straf onttrekt *(verbreken van het arrest)*, wordt de straf, op de(n) dag(en) waarop zulks het geval is, gerekend niet te zijn ten uitvoer gelegd.

Indienen van beklag, over een opgelegde krijgstuchtelijke straf, een order of bejegening.

De krijgstuchtelijk gestrafte, die zich over de hem opgelegde straf en/of over de omschrijving van de strafreden bezwaard acht en gebruik wenscht te maken van de hem verleende bevoegdheid, om zijn beklag te doen bij den tot straffen bevoegden meerdere, onder wiens rechtstreeksch bevel de strafoplegger gesteld is, kan gedurende een termijn van vier dagen, aanvangende met den tweeden dag na dien, waarop de oplegging der straf te zijner kennis is gekomen, zijn verlangen daartoe schriftelijk kenbaar maken aan zijn compagnies-(batterij- of eskadrons-)commandant; in deze schriftelijke verklaring behoort hij op te geven, over welke straf of (c.q. en) strafreden hij zich bezwaard gevoelt, desgewenscht onder bijvoeging van een schriftelijke toelichting.

Is het beklag door den in het vorige lid bedoelden meerdere geheel of gedeeltelijk ongegrond bevonden, dan is de gestrafte bevoegd, daartegen binnen twee dagen, nadat de beslissing te zijner kennis is gekomen, de eindbeslissing van het Hoog Militair Gerechtshof in te roepen. Hij maakt zijn verlangen daartoe schriftelijk langs den hiërarchieken weg kenbaar aan den regimentscommandant, die op deze verklaring een aanteekening stelt nopens het tijdstip, waarop de gestrafte het verlangen heeft kenbaar gemaakt, om de eindbeslissing van het Hoog Militair Gerechtshof in te roepen.

De militair, die zich over eene hem gegeven order bezwaard acht, is bevoegd deswege mondeling of bij bezwaarschrift, in te dienen langs den hiërarchieken weg, zijn beklag te doen bij den tot straffen bevoegden meerdere, onder wiens rechtstreeksch bevel degene, die de order gaf, gesteld is.

De militair, die vermeent eene krenkende of onbillijke behandeling van zijn meerdere te hebben ondervonden, is bevoegd daarover mondeling of bij bezwaarschrift, in te dienen langs den hiërarchieken weg, op gepaste wijze zijn beklag te doen bij den tot straffen bevoegden meerdere, onder wiens rechtstreeksch bevel die meerdere staat.

Door het indienen van een onredelijk of oneerbiedig beklag stelt klager zich aan krijgstuchtelijke bestraffing bloot.

Hoofdstuk XXI.

A. Soldij.

De soldij per dag bedraagt:

Militairen behoorende tot het verlofspersoneel.	{ Soldaat	f 0.17
Militairen behoorende tot het verlofspersoneel.	{ Korporaal	f 0.30
Militairen behoorende tot het verlofspersoneel.	{ Tamboer (hoornblazer) of trompetter	f 0.25
Militairen behoorende tot het verlofspersoneel.	{ Soldaat-chauffeur	f 1.50
Militairen behoorende tot het verlofspersoneel.	{ Korporaal-chauffeur	f 1.70

Soldij-genietende militairen, dienstdoende als kok, genieten over de dagen, waarop zij als zoodanig in functie zijn, een soldij-verhooging ten bedrage van de vastgestelde vergoeding wegens gemis van levensmiddelen

Soldaten, die in de straf- of de tuchtklasse zijn geplaatst, ontvangen een soldij van f 0.09 per dag, waarvan hun f 0.04 als zakgeld wordt uitgekeerd.

De soldij wordt in den regel op den laatsten werkdag van elke week uitbetaald.

B. Inhoudingen.

Een soldij-genietend militair, die een kleeding- of uitrustingstuk of eenig ander rijksgoed door schuld, nalatigheid of gebrek aan zorg, vervreemdt, verliest, zoek of onbruikbaar maakt, verwaarloost of beschadigt, wordt aan een inhouding op de soldij onderworpen ten bedrage van de helft van zijn soldij.

De inhouding duurt voort totdat het bedrag, dat overeenkomstig de daarvoor vastgestelde regelen moet worden vergoed, geheel zal zijn aangezuiverd.

Schuld, nalatigheid of gebrek aan zorg wordt niet of niet geheel aanwezig geacht, wanneer de militair, aan wien de goederen in gebruik waren gegeven, aannemelijk maakt, dat de vermissing heeft plaats gevonden niettegenstaande hij bijzondere voorzorgen had genomen, of wanneer zich bijzondere omstandigheden hebben voorgedaan, waardoor zijn verantwoordelijkheid is verminderd.

Voor de vermissing van rijksgoederen, welke aan de bewoners van één kamer gezamenlijk in gebruik zijn gegeven, worden die bewoners gemeenschappelijk aansprakelijk gesteld, voor zoover zij niet kunnen aantoonen, dat zij aan de vermissing onschuldig zijn.

Inhouding tot de helft van de soldij wordt ook toegepast bij vergoeding van schade, toegebracht aan eigendommen van particuliere personen, en wel zoolang, totdat het bedrag der schade zal zijn aangezuiverd.

De inhoudingen worden gestaakt, ingeval belanghebbende het onaangezuiverde bedrag stort.

Wanneer een soldij-genietend militair zich aan dronkenschap schuldig maakt en inhouding op de soldij tot het tegengaan daarvan - en dus niet als bijkomende krijgstuchtelijke straf - wordt noodig geoordeeld, wordt eveneens de helft van zijn soldij ingehouden gedurende ten minste één maand en ten hoogste drie maanden na het einde der laatste straf voor dronkenschap.

De ingehouden bedragen wegens dronkenschap worden bij vertrek met groot verlof of bij ontslag uit den dienst aan belanghebbende tegen quitantie uitgekeerd.

Hoofdstuk XXII. Voeding.

Ten behoeve van de soldijgenietende miltairen wordt zooveel mogelijk een gezamenlijke menage gevoerd.

De regimentscommandant kan om gewichtige redenen vrijstelling van deelneming aan de menage, zonder toekenning van de vergoeding wegens gemis van levensmiddelen, verleenen.

De buiten de kazerne wonenden zijn buiten de menage. De regimentscommandant kan hun vergunnen, daaraan deel te nemen.

Ongehuwde korporaals en soldaten, vrijgesteld van deelneming aan de menage, die wegens straf de kazerne niet mogen verlaten, worden gedurende hun straftijd in de menage opgenomen. Israëlieten, voor wie ritueel voedsel in de kazerne kan worden gebracht, kunnen van deelneming aan de menage vrijgesteld blijven.

Vrijstelling van deelneming aan de menage, onder toekenning van de vergoeding wegens gemis aan levensmiddelen, kan worden verleend:

a. aan soldij-genietende beroepsmilitairen, die met verlof vertrekken en tijdig, vóór den inkoop, op de wijze door den commandant van de compagnie te bepalen, den wensch te kennen geven op den middag voorafgaande aan den dag, waarop het verlof ingaat, niet aan de menage deel te nemen;

b. aan soldij-genietende beroepsmilitairen, die met verlof vertrekken, gedurende dat verlof, alsmede op den dag van terugkeer, indien zij op dien dag het middagmaal niet nuttigen;

c. aan soldij- of zakgeld-genietende militairen, die door dienst niet in de gelegenheid zijn aan de menage deel te nemen, ook wanneer zij in het genot zijn van daggeld, respectievelijk van reis- en verblijfkosten;

d. aan soldij- of zakgeld-genietende verlofsmilitairen, als bedoeld in het eerste lid, punt d, van het artikel[1)], die op den dag van vertrek met groot verlof, met vrijstelling of met uitstel alleen daarom niet aan den middagmaaltijd deelnemen omdat zij anders hun woonplaats niet op denzelfden dag vóór 22 uur kunnen bereiken;

e. aan soldij-genietende militairen aan wie de titulaire rang van

1) Art. 37 R. v. A.

sergeant (wachtmeester) is verleend en die uit dien hoofde deelnemen aan een onderofficiersmenage of in de voeding van wie op andere wijze dan door deelneming aan een soldatenmenage wordt voorzien en

f. aan soldij- of zakgeld-genietende militairen, aan wie door den commandant van het korps vrijstelling van deelneming aan de menage is verleend, voor zoover deze vrijstelling is toegestaan:

1e. aan militairen, die op advies van den officier van gezondheid of van den als zoodanig dienstdoenden burgergeneesheer een bijzonder dieët moeten volgen;

2e. aan Israëlitische militairen, onder voorwaarde, dat de plaats waar en de tijd waarop zij hunne maaltijden nuttigen, door den commandant van het Korps zijn goedgekeurd;

3e. aan militairen, die aannemelijk maken, dat zij vegetariër zijn, onder voorwaarde, dat de plaats waar en de tijd waarop zij hun maaltijden nuttigen, door den commandant van het Korps zijn goedgekeurd en dat geen vrijstelling van dienst noodig is, en met dien verstande, dat deze vrijstelling in den regel slechts wordt verleend bij verblijf in de vaste standplaats; en

4e. in bijzondere gevallen, nadat op voordracht van den commandant van het Korps daartoe door den Minister vergunning is verleend.

Krachtens de machtiging verleend onder *e* hiervoor omschreven wordt aan de aldaar bedoelde militairen recht op vergoeding wegens gemis van levensmiddelen toegekend indien zij:

a. in den zin van het Burgerlijk Wetboek gehuwd zijn;

b. naar het oordeel van den commandant van het Korps als kostwinner zijn te beschouwen; en

c. verkeeren in een van de gevallen, waarin wegens punt *f* hiervoor omschreven vergoeding wegens gemis van levensmiddelen kan worden toegekend, met dien verstande evenwel, dat bedoeld recht alleen bestaat over dagen, waarover belanghebbenden, indien zij niet deelnemen aan de menage waren vrijgesteld, recht op levensmiddelen zouden hebben gehad.

De aardappelen worden geschild of geschrapt en de groenten schoongemaakt door de soldaten, deelnemers aan de menage.

De commandant van het regiment, waarbij de voeding wordt beheerd, kan toestaan, dat deze werkzaamheden, op kosten van alle deelnemers, worden uitbesteed of met behulp van machines geschieden.

De commandant van het regiment, waarbij de voeding wordt beheerd, wijst voor elke zelfstandige menage een voedingscommissie aan, bestaande uit een troepenofficier, een officier of adjudant-onderofficier der militaire administratie en drie vertegenwoordigers

van de deelnemers aan de menage. Bij de aanwijzing van de vertegenwoordigers houdt hij zoo mogelijk rekening met de wenschen van belanghebbenden.

Elke maand treedt één der vertegenwoordigers als commissielid af; een aftredend lid kan opnieuw worden aangewezen.

De commissie behartigt de belangen der deelnemers aan de menage met betrekking tot de goede hoedanigheid, de juiste bewaring en de smakelijke bereiding der levensmiddelen. Met inachtneming van de juiste krijgstuchtelijke verhoudingen heeft ieder lid der commissie de bevoegdheid, na te gaan, hetgeen hem voor een deugdelijke uitvoering van zijn taak als commissielid gewenscht voorkomt.

De commissie kan zich met voorstellen en opmerkingen over de voeding, schriftelijk rechtstreeks wenden tot genoemden regiments-commandant, en tot den officier van voeding, voor zooveel deze laatste niet reeds deel uitmaakt van de commissie. De leden der commissie kunnen zich tot dit doel mondeling richten tot den voorzitter en tot den officier van voeding, indien deze deel uitmaakt van de commissie.

De commissie vergadert zoo dikwijls dit door een der leden wordt verlangd.

De officier van voeding stelt de commissie volledig op de hoogte van al hetgeen op de voeding betrekking heeft; hij treft maatregelen, waardoor alle deelnemers aan de menage op de hoogte kunnen blijven van de hoeveelheden, welke het Rijk per deelnemer beschikbaar stelt.

Hoofdstuk XXIII.

A. Kleeding.

De soldij-genietende militairen worden van rijkswege gekleed. Aan hen, die den wensch te kennen geven, uitsluitend nieuwe kleeding en uitrusting te ontvangen, kan zulks worden toegestaan; zij zijn dan evenwel verplicht tot storting van een bedrag, gelijkstaande met het verschil van geldswaarde van deze goederen en de gebruikte, welke zij anders ontvangen zouden hebben.

De van rijkswege gekleede militairen mogen eigen ondergoed en schoeisel dragen, mits zij in het bezit zijn van de voorgeschreven aantallen, de goederen door den compagnies- (eskadrons- of batterij-) commandant geschikt zijn bevonden en door de zorg en voor rekening van den eigenaar worden onderhouden en gereinigd. Eigen ondergoed en schoeisel behoeven niet te voldoen aan een bepaald model; beide moeten degelijk zijn; de schoenen bovendien van zwart leder, met een schacht van tenminste 7 cm. hoogte boven het contrefort, en van zoodanigen vorm en confectie, dat zij als uitstekende marcheerschoenen kunnen worden aangemerkt.

De militairen zijn verantwoordelijk voor het onderhoud van de aan hen verstrekte kleeding- en uitrustingstukken en verrichten de daaraan voorkomende herstellingen, waarvoor geen bijzondere vaardigheid wordt vereischt, zelf.

Gebreken aan kleeding en schoeisel worden zoodra doenlijk hersteld. Indien de gebruikers verzuimen, van ontstane gebreken kennis te geven, geschieden de herstellingen, welke het gevolg van deze nalatigheid zijn, voor hun rekening.

Ten behoeve van iederen ongehuwden militair beneden den rang van sergeant kunnen wekelijks in de wasch worden gegeven: een hemd, een onderbroek, drie paar sokken, vier handdoeken, een werkbroek, een werkkiel en zoo noodig een borstrok.

De compagnies- (eskadrons- of batterij-) commandant kan vrijstelling van het in de wasch geven verleenen aan hen, die het verzoek bij hem indienen, zelf voor het wasschen te zorgen.

Alle voorwerpen van kleeding en uitrusting, welke den man in gebruik zijn gegeven, worden voorzien van de vastgestelde merken en nummers; de lakensche kleedingstukken en de lijf- en werkgoederen worden gemerkt met lintjes, waarop de merken en num-

mers met stempel- (merk-) inkt zijn aangebracht, en die door de zorg van de gebruikers op de goederen worden bevestigd.

Hetzelfde geldt ten aanzien van de voor eigen rekening aangeschafte voorwerpen, voor zoover deze mogen worden gebruikt ter vervanging van gelijksoortige voorwerpen, welke anders van rijkswege worden verstrekt.

B. Tenue.

De tenuen zijn:
- *a.* gekleede tenue;
- *b.* veldtenue;
- *c.* dagelijksche tenue;
- *d.* kazernetenue, tevens werktenue.

Militairen, die zelf in de aanschaffing en het onderhoud van de uniformkleeding, enz. moeten voorzien, moeten in het bezit zijn van de uniformkleeding en de militaire uitrustinggoederen, welke tot de voor hen voorgeschreven tenuen behooren.

Tijdens verblijf met verlof in het buitenland moet burgerkleeding worden gedragen; voor het dragen van de uniform in het buitenland is de toestemming van den Minister van Defensie vereischt.

De regimentscommandant kan aan militairen, niet gerechtigd zijnde tot het dragen van burgerkleeding, vergunning verleenen, om burgerkleeding of sportkleeding te dragen tijdens de beoefening van een tak van sport.

De overkleeding wordt in dienst gedragen, wanneer dit wordt gelast, buiten dienst (en bij kleine diensten, voor zoover dit niet anders wordt bevolen) naar verkiezing. De overjas en de jekker worden steeds dichtgeknoopt gedragen; buiten dienst mag de overkleeding desverkiezend over een der armen worden gedragen of kan de kraag, doch alleen, indien de weersomstandigheden zulks noodzakelijk doen zijn, worden opgezet. In dienst kan de overjas gerold op den ransel of - wanneer geen ransel wordt medegevoerd en door beredenen te voet - over den linkerschouder afhangende naar de rechterheup, worden gedragen.

De helm wordt medegevoerd:
- *a.* in veldtenue;
- *b.* bij diensten, waarvoor zulks door den betrokken commandant of door boven dezen gestelde autoriteiten is bevolen.

Indien bij oefeningen of andere diensten de troep van den helm is voorzien, wordt als tweede hoofddeksel de veldmuts medegevoerd.

Wanneer de helm wordt medegevoerd, wordt deze gedragen:

a. bij oefeningen, wanneer ook in de werkelijkheid de helm, tot dekking tegen vijandelijk vuur, zou worden opgezet;
b. bij parades (cavalerie en rijdende artillerie uitsluitend, indien afzonderlijk bevolen; indien zulks niet geschiedt, dragen deze den kolbak);
c. gedurende den marsch in het garnizoen binnen de grenzen, waarbinnen niet in rust mag worden gemarcheerd;
d. tijdens wachtdiensten, bij het verrichten van diensten buiten het wachtlokaal (cavalerie en rijdende artillerie uitsluitend, indien afzonderlijk bevolen; indien zulks niet geschiedt, dragen deze den kolbak);
e. gedurende andere diensten, wanneer zulks door den commandant, die deze diensten gelast of door boven hem gestelde autoriteiten is bevolen.

De kolbak wordt gedragen:
a. bij diensten, waarvoor zulks door den commandant, die deze diensten gelast, wordt bepaald;
b. bij parades en tijdens wachtdiensten.

Toegestaan is:
a. aan alle militairen het dragen van een wit boord, ten hoogste twee mm boven den kraag uitstekend, van (in ceremonieele en gekleede tenue witte) manchetten, van een bril of lorgnet en - behoudens gedurende den tijd, dat ingeval van overlijden van een lid van het regeerend Vorstenhuis door officieren in uniform gekleed rouw wordt gedragen - het dragen van een effen zwarten rouwband van krip of laken (zonder roset) ter breedte van 7½ cm om den linkerbovenmouw; buiten dienst het dragen van lederen of wollen handschoenen van bruine of witte kleur en - bij het wielrijden - het dragen van broekveeren en van waterdichte beenbeschermers;
b. aan militairen, die van rijkswege van kleeding en uitrusting worden voorzien, het voor eigen rekening dragen van eigen schoeisel, van eigen ondergoed en buiten dienst van eigen kleeding- en uitrustingstukken, tot hun tenue behoorende, mits van de voorgeschreven kleur, vorm en afmetingen; aan militairen voor wien het bezit van een kepi niet verplichtend is gesteld, het dragen buiten dienst van een grijze kepi;
c. tijdens het wielrijden en het motorrijden de sabel of den klewang aan het rijwiel te bevestigen;
d. aan militairen, die motorrijden of zich als bestuurder bij hun motorrijwiel bevinden, een zwart lederen jekker - eventueel voorzien van de voorgeschreven rangonderscheidingsteekenen - en pantalon te dragen, alsmede beenkappen, eveneens van

zwart leder, waarvan de sluiting geschiedt met behulp van een veer en een riempje met gesp;

e. aan alle militairen het dragen op de uniform van speldjes, kunstbloemen, vlaggetjes, enz. welke dienen als bewijs voor de bijdrage in een van Overheidswege toegestane collecte of inzameling, doch slechts op den dag, waarop deze collecte of inzameling wordt gehouden en voor zoover door den garnizoens-commandant het dragen van deze voorwerpen, ten opzichte van een bepaalde collecte niet wordt verboden.

Bij het in uniform deelnemen aan wedstrijden is het den deelnemer toegestaan, een nummer op den arm (de armen) of op den rug te dragen, dan wel, bij wedstrijden te paard, een nummerdekje te bezigen. Indien het noodig is, om te paard loodverzwaring mede te voeren, kan daartoe gebruik worden gemaakt van een lijfriem, dan wel van een looddek. Indien andere toevoegingen aan de uniform gewenscht worden geacht, om de wedstrijden tot hun recht te doen komen, zal de vereeniging, welke den wedstrijd uitschrijft, daartoe tevoren de machtiging moeten vragen aan den Minister van Defensie.

Verboden is:

a. het zichtbaar dragen van horlogekettingen, het dragen van andere niet voorgeschreven of niet toegestane toevoegingen aan de uniform, alsmede het in uniform gekleed gebruik maken van een parapluie of van een stok;

b. eigendunkelijk van de voorgeschreven tenuen en modellen van uitrusting en kleeding af te wijken. Aan de van rijkswege verstrekte wapenen, kleeding- en uitrustingstukken mag niets worden veranderd.

De kosten voor het herstel van de aangebrachte afwijkingen komen ten laste van dengene, die de wapenen, kleeding- of uitrustingstukken eigendunkelijk heeft veranderd of van hem, die de afwijking heeft bevolen, een en ander onverminderd de krijgstuchtelijke aansprakelijkheid van den betrokken militair, met betrekking tot de door hem begane overtreding.

C. Scheren en haarsnijden.

De soldij-genietende militairen worden van rijkswege in de gelegenheid gesteld, zich naar behoefte te doen scheren en haarsnijden.

Hoofdhaar, knevel en baard mogen naar verkiezing worden gedragen, mits daarbij - ter beoordeeling van den compagnies-(batterij- of eskadrons-)commandant - de zindelijkheid en het goede voorkomen niet uit het oog worden verloren.

D. Baden en zwemmen.

De soldij of zakgeld genietende militairen worden ten minste eenmaal per week in de gelegenheid gesteld, te baden of te zwemmen. Het baden geschiedt in de badlokalen. Het zwemmen geschiedt steeds onder toezicht; het dragen van een zwembroek of badkleeding is daarbij verplicht.

Militairen, die denzelfden of den voorafgaanden dag uit een ziekeninrichting zijn ontslagen, mogen niet baden of zwemmen, tenzij de officier van gezondheid het tegendeel heeft bepaald.

De regiments- (detachements-) commandanten zijn bevoegd, om ten aanzien van het zwemmen zonder toezicht voor militairen beneden den leeftijd van 21 jaar een verbodsbepaling vast te stellen.

Overigens staat het aan ieder militair vrij, om in zijn vrijen tijd te gaan baden of zwemmen; daaruit eventueel voortvloeiende nadeelige gevolgen blijven echter geheel voor zijn rekening.

Hoofdstuk XXIV. Geneeskundige verzorging.

Elken dag, na het morgenappèl, schrijft de sergeant van de week in het ziekenregister na den datum en de aanwezige sterkte volgens het dagelijksch rapport van den vorigen dag te hebben ingevuld, de namen en rangen van de korporaals en soldaten, die zich ziek hebben gemeld, en van hen, die om bijzondere redenen voor den officier van gezondheid moeten verschijnen. Militairen beneden den rang van tweede-luitenant, die buiten de kazerne wonen of aan wie vergunning is verleend buiten de kazerne te overnachten, en die in zoodanig geval verkeeren en in staat zijn op het ziekenrapport te verschijnen, melden zich, ter inschrijving in het ziekenregister, tijdig vóór den aanvang van het ziekenrapport, bij den sergeant van de week.

De regimentscommandant bepaalt, in overleg met den chef van den militairen geneeskundigen dienst in het garnizoen, het tijdstip, waarop het morgenziekenrapport zal plaats hebben; dit tijdstip wordt zoodanig gesteld, dat het ziekenrapport in den regel een kwartier vóór den aanvang der morgenoefening kan zijn afgeloopen. Het ziekenrapport wordt door den (de) daartoe door den chef van den militairen geneeskundigen dienst in het garnizoen aangewezen officier(en) van gezondheid in den regel in de kazerne gehouden. De sergeanten van de week of hun vervangers overhandigen de ziekenregisters aan den officier van gezondheid, die het ziekenrapport houdt. De daarin vermelde militairen worden ter plaatse onderzocht en - voor zoover zulks mogelijk is - behandeld.

Op het ziekenrapport moet een vrije gedachtenwisseling mogelijk zijn; personeel, niet behoorende tot den militairen geneeskundigen dienst, mag bij het onderzoek en de behandeling van ziek gemelde militairen niet aanwezig zijn. Zieke militairen, die niet in staat zijn, zich naar het voor het ziekenrapport aangewezen lokaal te begeven, worden door den officier van gezondheid bezocht.

Voor zooveel de regimentscommandant, na overleg met den chef van den militairen geneeskundigen dienst in het garnizoen, dit gewenscht acht, kan ook een middagziekenrapport worden gehouden. Dit ziekenrapport heeft plaats na afloop der middagoefening.

De officier van gezondheid beslist, na ingesteld geneeskundig onderzoek, of de onderzochte, voor zooveel deze laatste althans niet voor opneming in een ziekeninrichting in aanmerking komt, aan de diensten moet deelnemen, c.q. van bepaalde diensten of van het dragen van bepaalde wapenen en/of uitrustingstukken moet worden vrijgesteld,

eventueel gepaard gaande met de verplichting om na afloop van zijn dienst binnenskamers te blijven; voorts kan hij hem, het geval dienende in het kwartierziekenverblijf doen opnemen (kwartierziek, c.q. te bed), eventueel na afloop van den dagelijkschen of van den morgendienst. De genoemde maatregelen mogen telkens voor niet meer dan vier achtereenvolgende dagen worden toegepast. Hij teekent zijn beslissing aan in het ziekenregister en stelt onder de dagelijksche opgave der zieken zijn handteekening.

Kwartierzieken en zij, die van eenigen dienst zijn vrijgesteld, mogen het kwartierverblijf, onderscheidenlijk het kazernecomplex, niet verlaten, dan bij hooge uitzondering en met toestemming van den officier van gezondheid.

Wanneer militairen, die buiten de kazerne mogen overnachten, door den officier van gezondheid worden vrijgesteld van eenigen dienst of na verrichten dienst binnenskamers of in het kwartierziekenverblijf moeten verblijven, moeten zij voor den duur der toepassing van dien maatregel in de kazerne overnachten, tenzij de officier van gezondheid dit voor den betrokken militair niet gewenscht acht. De bedoelde militairen worden zoo noodig in de menage opgenomen.

Ieder korporaal of soldaat, die voor den officier van gezondheid, overeenkomstig het bepaalde in het eerste lid, voor meer dan één dag is vrijgesteld van eenigen dienst of van het dragen van bepaalde wapenen en/of uitrustingstukken, moet op den laatsten dag van den voor bedoelde vrijstelling gestelden termijn, op het (bij voorkeur middag-) ziekenrapport voor den officier van gezondheid verschijnen.

De militairen, te wier aanzien de officier van gezondheid op het ziekenrapport, na ingesteld geneeskundig onderzoek, nader onderzoek of poliklinische behandeling in de ziekeninrichting, dan wel in andere daarvoor bestemde lokalen van den militairen geneeskundigen dienst noodig acht, verwijst hij derwaarts.

De militairen, voor wie hij ziekenhuisverpleging noodig acht, worden door hem aangewezen tot opneming in de daarvoor bestemde ziekeninrichting.

Het staat ieder militair, behoudens het hiervoren bepaalde, vrij om zich, ingeval van ziekte, buiten de militaire gebouwen onder behandeling van een niet aan den militairen geneeskundigen dienst verbonden burgergeneesheer te stellen, een en ander behoudens goedkeuring van den betrokken compagnies- of hoogeren commandant, voor zoover het raadplegen van den burgergeneesheer invloed heeft op den gang van den dienst.

Uitgezonderd het geval, waarin belanghebbende door ziekte niet in staat is, zich naar de kazerne of het gebouw, waar hij zijn dienst moet verrichten, te begeven, behoeft met de door niet aan den militairen

geneeskundigen dienst verbonden burgergeneesheeren aan hun militaire patiënten gegeven voorschriften, welke van invloed zijn op den gang van den dienst, door den betrokken commandant slechts rekening te worden gehouden na bekrachtiging door of vanwege den chef van den militairen geneeskundigen dienst in het garnizoen. Het door belanghebbende ter kennis brengen van bedoeld(e) door den burgergeneesheer gegeven voorschrift(en) moet worden beschouwd als ‘ziek melden’ overeenkomstig het bepaalde in de eerste zinsnede.

In de kazerne wonende militairen, waaronder begrepen de verlofsmilitairen, aan wie vergunning tot overnachten buiten de kazerne is verleend, die binnen het kazernecomplex, of tijdens de uitoefening van den militairen dienst buiten het kazernecomplex, geneeskundige hulp behoeven, moeten zich onder behandeling van den militairen geneeskundigen dienst stellen.

Een militair, die zich onder behandeling van den militairen geneeskundigen dienst bevindt, mag slechts met voorkennis van den chef van genoemden dienst in het garnizoen die behandeling afbreken.

Een militair, beneden den rang van tweede-luitenant, die buiten de kazerne woont, of aan wien vergunning is verleend, om buiten de kazerne te overnachten, die is ziek geworden en niet in staat is, zich naar de kazerne te begeven, draagt zorg, daarvan vóór den aanvang van het ziekenrapport kennis te geven aan den sergeant van de week, of, ingeval hem daartoe de gelegenheid ontbreekt, zoo spoedig mogelijk op het bureel van het onderdeel, waartoe hij behoort, c.q. onder vermelding of hij, voor zoover hij woonachtig is binnen het voorgeschreven rayon, behandeling door den militairen geneeskundigen dienst wenscht.

Wanneer buiten de kazerne wonende militairen beneden den rang van tweede-luitenant, wegens ziekte behandeld worden door een geneesheer, niet verbonden aan den militairen geneeskundigen dienst en geen dienst of hun dienst niet ten volle kunnen verrichten, moeten zij aan den commandant van het onderdeel, waartoe zij behooren, een desbetreffende verklaring overleggen van den hen behandelenden geneesheer.

Indien zich ten huize van buiten de kazerne wonende militairen een geval van besmettelijke ziekte voordoet, moeten de betrokken militairen hiervan onverwijld kennis geven aan vorenbedoelden commandant, onder opgave van den naam en het adres van den behandelenden geneesheer. Deze commandant brengt bedoelde mededeeling zoo spoedig mogelijk ter kennis van den chef van den militairen geneeskundigen dienst in het garnizoen.

Hoofdstuk XXV. Huisvesting.

Ongehuwde korporaals en soldaten van het beroepspersoneel en militairen beneden den rang van vaandrig behoorende tot het verlofspersoneel, wonen, behoudens het hierna bepaalde, in de kazerne.

Aan de overige ongehuwde beroepsmilitairen en aan verlofsmilitairen kan, met inachtneming van de hierna volgende bepalingen worden vergund, buiten de kazerne te overnachten.[1)]

Voor elke bewoonde soldatenkamer wordt dagelijks, bij toerbeurt, een soldaat als kamerwacht aangewezen; deze aanwijzing geschiedt door den sergeant van de week, die daartoe een rooster aanhoudt.

De kamerwacht houdt de kamer en de daarin aanwezige voorwerpen voor algemeen gebruik in zindelijken staat; hij ziet toe, dat er niets beschadigd of ontvreemd wordt.

De compagniescommandant regelt den dienst der kamerwachten; zij moeten zooveel mogelijk aan de oefeningen deelnemen. De kamers worden, wanneer de kamerwachten wegens deelnemen aan de oefeningen niet aanwezig zijn, gesloten.

Ieder militair is verantwoordelijk voor den goeden staat van alle voorwerpen, hem van rijkswege in gebruik gegeven.

Voorwerpen van nachtleger mogen niet anders worden gebruikt dan voor het doel waarvoor zij zijn bestemd; van ontstane gebreken aan die goederen moet onmiddellijk kennis worden gegeven. Indien de gebruikers verzuimen van deze gebreken kennis te geven, geschieden de herstellingen, welke het gevolg van deze nalatigheid zijn, voor hun rekening.

De kleeding- en uitrustingstukken worden zooveel mogelijk in goed afsluitbare kleedingkastjes geborgen; de wapenen worden geplaatst in daarvoor bestemde wapenrekken of gehangen aan de kleedingkastjes.

Het gebruik van zwart geverfde kistjes is toegestaan, mits deze goed gesloten kunnen worden en zoodanige afmetingen hebben, dat zij onder het nachtleger kunnen worden geplaatst. De compagniescommandant doet nagaan, of deze kistjes in zindelijken staat worden gehouden; wanneer hij daartoe aanleiding vindt, kan hij den eigenaar de vergunning tot het in de kazerne hebben van het kistje ontnemen.

1) Deze militairen worden nochtans niet aangemerkt buiten de kazerne te wonen.

Bij afwezigheid van den eigenaar gedurende langer dan vier dagen wordt met het kistje gehandeld, volgens door den compagniescom-, mandant ter zake te stellen bepalingen.

Op het kleedingkastje, op het wapenrek en op de in het vorige lid bedoelde kistjes moeten, op de wijze door den compagniescommandant te bepalen, de geslachtsnaam, de voorletters, de rang en het kleeding- en/of wapennummer van den gebruiker zijn vermeld.

Voor zooveel, naar het oordeel van den regimentscommandant, de plaatsruimte zulks toelaat, kan worden vergund, een rijwiel of motorrijwiel, buiten verantwoordelijkheid van het Rijk, binnen het kazernecomplex te stallen.

Bij elke compagnie is een kazernecommissie, bestaande uit drie vertegenwoordigers van de voor eerste oefening in werkelijken dienst zijnde dienstplichtige sergeanten, van de korporaals en de soldaten, die de regimentscommandant op voordracht van den compagniescommandant, zoo mogelijk rekening houdende met de wenschen der belanghebbenden, aanwijst. Elke twee maanden treedt een der leden af; een aftredend lid kan opnieuw worden aangewezen.

De kazernecommissie dient den compagniescommandant van raad met betrekking tot de behartiging van de belangen der militairen inzake huisvesting, nachtligging en hetgeen verder betrekking heeft op de samenleving in de kazerne.

De commissie brengt verzoeken en klachten van belanghebbenden, ten opzichte van het kazerneleven, rechtstreeks ter kennis van den compagniescommandant.

De commissie vergadert ten minste éénmaal per maand onder leiding van den compagniescommandant. Voorts hoort de compagniescommandant de commissie, wanneer deze dit verzoekt, of wanneer hij dit noodig acht. Hij verstrekt de commissie de inlichtingen, welke zij vraagt, voor zoover deze voor de verrichting van haar functie noodig zijn. Hij beslist op verzoeken en klachten van de commissie of brengt deze ter kennis van den regimentscommandant.

Uit de commissie van elke compagnie[1)] wordt een lid afgevaardigd, om zitting te nemen in de regimentscommissie.

De regimentscommandant hoort de regimentscommissie, wanneer deze dit verzoekt, of wanneer hij zulks noodig acht.

Binnen het kazernecomplex en in andere tot huisvesting of verblijf van militairen aangewezen inrichtingen mag geen nering of bedrijf worden uitgeoefend dan met schriftelijke toestemming van den regimentscommandant.

Het aanbieden van geschriften aan militairen binnen het kazerne-

1) Bij het Regiment genietroepen van elk bataljon.

complex en in andere tot huisvesting of verblijf van militairen aangewezen inrichtingen en voorts gedurende de rust bij militaire oefeningen, mag alleen plaats vinden met vergunning van den regimentscommandant, die deze vergunning alleen zal verleenen, wanneer de inhoud van die geschriften geen aanleiding kan geven tot wanorde of rustverstoring, en voorts de inhoud niet strijdig is met de krijgstucht, met de goede zeden of met de maatschappelijke orde.

In alle voor militaire doeleinden bestemde lokaliteiten, met uitzondering van de cantines der onderofficieren, waar bij meerderheid van stemmen is bepaald, dat verkoop van sterken drank mag plaats vinden, is het in bezit hebben van sterken drank verboden.

Alle hazardspelen om geld zijn binnen het kazernecomplex en in andere tot huisvesting of verblijf van militairen aangewezen inrichtingen verboden.

Vergaderingen van militairen in militaire gebouwen of op voor militair gebruik bestemde terreinen mogen niet plaats vinden zonder vergunning van den regimentscommandant; deze vergunning wordt slechts verleend, wanneer het geldt bespreking van onderwerpen, welke geen dienstaangelegenheden betreffen, zooals ontspanning, sportbeoefening, feestvieringen, e.d., waarbij dan echter steeds een hiertoe door den regimentscommandant aan te wijzen officier met de leiding belast of aanwezig is.

Regeling overnachten buiten de kazerne.

I. De regiments- (detachements-) commandant is - met inachtneming van het gestelde in de navolgende '*Algemeene bepalingen*' - bevoegd om aan voor herhalingsoefeningen in werkelijken dienst komende verlofsmilitairen, voor zooveel niet gerechtigd om buiten de kazerne te wonen, die daartoe uiterlijk een maand vóór den dag van opkomst schriftelijk het verzoek tot hem richten, te vergunnen buiten de kazerne te overnachten.

Algemeene bepalingen.

Aan ongehuwden wordt uitsluitend vergund, om in het huis van hun ouders of voogden te overnachten. De vergunning wordt slechts verleend, nadat ouders of voogden schriftelijk hebben verklaard, daarmede in te stemmen, onder mededeeling, dat zij bekend zijn met den inhoud dezer regeling.

Aan gehuwde verlofsmilitairen kan worden vergund, om bij hun gezin te overnachten.

De vergunning mag slechts worden verleend, indien de woning, waar overnacht wordt, gelegen is op niet meer dan 8 km van de kazerne.

De militairen, aan wie de vergunning is verleend, kunnen worden vrijgesteld van het morgen- en avondappèl, doch moeten op een door den regimentscommandant te bepalen tijdstip vóór den aanvang van den dienst bij het betrokken onderdeel aanwezig zijn. Overigens ontheft de vergunning niemand van eenigen dienst.

De wapenen en het ledergoed van de militairen, aan wie de vergunning is verleend, blijven in de kazerne. Omtrent de kleeding en verdere uitrusting stelt de compagniescommandant bepalingen vast.

Aan de militairen, op wie deze regeling van toepassing is, kan vrijstelling van deelneming aan de menage worden verleend.

Zij, die op het ziekenrapport moeten verschijnen, of die den officier van gezondheid wenschen te raadplegen, moeten zóó tijdig in de kazerne aanwezig zijn, dat zij door den sergeant van de week in het ziekenregister kunnen worden aangeteekend voor den aanvang van het ziekenrapport.

Kwartierzieken en zij, die wegens ongesteldheid worden vrijgesteld van eenigen dienst of nà verrichten dienst rust in het kwartier moeten houden, dan wel gestraft zijn, mogen van de vergunning geen gebruik maken en moeten gedurende bedoelde tijdperken in de kazerne overnachten, tenzij de officier van gezondheid dit voor den betrokken militair niet gewenscht acht; zij worden zoo noodig weder in de menage opgenomen.

De militair, die ziek is geworden en niet in staat is, zich naar de kazerne te begeven, draagt zorg, daarvan vóór den aanvang van het morgenziekenrapport kennis te geven aan den sergeant van de week, of, in geval hem daartoe de gelegenheid ontbreekt, zoo spoedig mogelijk op het bureel van het onderdeel, waartoe hij behoort.

Indien de ziek achtergeblevene vertoeft binnen het rayon, door den chef van den Militair Geneeskundigen dienst in overleg met den Garnizoenscommandant ter plaatse bepaald, waarbinnen zij, die daartoe zijn gerechtigd, geneeskundige hulp kunnen verlangen, wordt hij zoo spoedig mogelijk door een officier van gezondheid bezocht en desgewenscht behandeld. Medicijnen kunnen door bemiddeling van de huisgenooten uit de militaire- of daartoe aangewezen burger-apotheek worden betrokken.

Vertoeft de ziek achtergeblevene buiten het in de vorige alinea bedoelde rayon, dan zijn, onverminderd de verplichting, tijdig kennis te geven aan den sergeant van de week, op hem van toepassing de bepalingen nopens het achterblijven van verlof of bewegingsvrijheid wegens ziekte.

Voor of als gevolg van het buiten de kazerne overnachten zal geen enkele vergoeding van gemaakte kosten van het Rijk kunnen worden gevorderd, dus ook niet, in geval van ziekte, voor geneeskundige behandeling, medicijnen, versterkende middelen of verpleging.

Indien in de gemeente, waar de militair overnacht, cholera, vlektyphus, pokken of pest voorkomt, wordt de vergunning ingetrokken, zoodra daartoe aanleiding wordt gevonden. De vergunning wordt steeds ingetrokken, zoodra in de gemeente een besmettelijke ziekte epidemisch wordt verklaard.

De compagniescommandant zal er den betrokkene op wijzen, van hoe groot belang het niet alleen voor hemzelf, maar ook voor de overige militairen is, dat hij reeds bij het vermoeden van een besmettelijke ziekte in de woning, waarin hij overnacht, van de vergunning geen gebruik maakt.

Indien in de woning een geval van besmettelijke ziekte is vastgesteld, is de betrokkene verplicht, dit onverwijld aan zijn compagniescommandant mede te deelen. Ontvangt deze commandant zoodanige mededeeling van den betrokkene of van den behandelenden geneeskundige, dan wordt de vergunning tijdelijk ingetrokken; ontvangt de commandant de mededeeling van andere zijde, dan wordt de vergunning blijvend ingetrokken.

Militairen, die overnacht hebben in een woning, waarin besmettelijke ziekte is geconstateerd, worden in quarantaine opgenomen in de militaire of daartoe bestemde burgerziekeninrichting.

De vergunning wordt onmiddellijk ingetrokken, wanneer deze naar het oordeel van den compagniescommandant verminderde dienstprestaties of onvoldoende verpleging tengevolge heeft, of het gedrag van den betrokkene daartoe aanleiding geeft.

De regiments- (detachements-) commandant kan voor allen of voor een gedeelte (alsdan om beurten) de vergunning intrekken, indien dit in het belang van den dienst of van het handhaven van orde en rust noodig is.

In den regel zal aan den militair, die vergunning heeft, om buiten de kazerne te overnachten, daarin geen logies worden verstrekt dan in gevallen, waarin de compagniescommandant zulks noodig acht.

II. Militairen aan wie niet, overeenkomstig het bepaalde onder I de vergunning om buiten de kazerne te overnachten kan worden verleend, doch die, op grond van *bijzondere omstandigheden* waarin zij verkeeren, nochtans voor bedoelde gunst in aanmerking zouden wenschen te komen, kunnen zich met een daartoe strekkend schriftelijk, met redenen omkleed verzoek, wenden tot den Minister van Defensie.

Hoofdstuk XXVI. Cantines.

Bij elk regiment - voor verschillende regimenten of onderdeelen in één kazerne of legerplaats verblijf houdende, zoo noodig gemeenschappelijk - wordt ten gerieve van de korporaals en de soldaten zoo noodig een cantine gehouden.

In elke cantine wordt, gedurende door den regimentscommandant vast te stellen gedeelten van den dag, aan vorengenoemde militairen gelegenheid gegeven, om tegen contante betaling eet- en drinkwaren van goede hoedanigheid, alsmede voorwerpen voor dagelijksch gebruik, waaraan onmiddellijke behoefte kan ontstaan en waaronder dus niet te begrijpen kepi's, handschoenen, beenkappen, sporen, schoenen, e.d., tegen zoo laag mogelijk gestelde prijzen te verkrijgen.

De regimentscommandant wijst tot het beheeren van de cantine een cantinecommissie aan van ten minste één officier en van ten minste drie vertegenwoordigers der belanghebbenden, zoodanig, dat iedere groep daarvan (onderofficieren, korporaals en soldaten) is vertegenwoordigd. Bij de aanwijzing der vertegenwoordigers wordt zoo mogelijk rekening gehouden met de wenschen van belanghebbenden. Voor een gemeenschappelijke cantine wordt het getal van de door elk regiment in de cantinecommissie aan te wijzen leden door de betrokken commandanten in onderling overleg geregeld.

De vertegenwoordigers hebben drie maanden zitting. Zij treden om beurten af; een aftredend lid kan opnieuw worden aangewezen. De hoogst of oudst in rang zijnde officier is voorzitter en moet bij voorkeur den rang van kapitein bekleeden.

De commissie vergadert ten minste éénmaal 's maands en bovendien telkenmale, wanneer twee of meer leden zulks aan den voorzitter verzoeken.

In de cantines der korporaals en soldaten, zoomede in alle cantines in legerplaatsen, kampementen, enz is het verkoopen of in voorraad hebben van sterke dranken verboden.

Het is aan ieder militair verboden, vergoedingen, belooningen, giften of beloften van of vanwege de leveranciers te vorderen, te verzoeken of aan te nemen.

Hoofdstuk XXVII. Verlofregeling.

A. Algemeen verlof.

Aan dienstplichtigen, aan de militairen, die behooren tot het verlofspersoneel, en aan de militairen, die vrijwillig de verplichtingen van een gewoon dienstplichtige op zich hebben genomen, wordt tijdens het verblijf in werkelijken dienst **algemeen verlof** verleend:

a. gedurende een verblijf in werkelijken dienst van 5 tot en met 5½ maand **twee dagen**, waarin één Zon- of feestdag moet zijn begrepen;

b. gedurende een verblijf in werkelijken dienst van langer dan 5½ maand **twee dagen per twee maanden of vier dagen per vier maanden**, bij voorkeur te verleenen met Paschen, Pinksteren en Kerstmis; in elk verlof van twee dagen moet één Zon- of feestdag, in elk verlof van vier dagen moet één Zondag en, zoo mogelijk, één feestdag zijn inbegrepen.

Militairen, die korter dan 5 maanden in werkelijken dienst zijn, genieten geen algemeen verlof op werkdagen.

Het hiervoren bedoeld algemeen verlof moet zooveel mogelijk door de militairen, behoorende tot hetzelfde onderdeel, gelijktijdig worden genoten in tijdvakken, door den regiments- (korps- of overeenkomstigen) commandant te bepalen.

Aan militairen, als bedoeld in de eerste zinsnede, aan wie is vergund na afloop van het verplicht verblijf in werkelijken dienst, vrijwillig in werkelijken dienst te blijven of te komen, wordt per *twee maanden twee dagen* algemeen verlof verleend, in elk verlof moet één Zon- of feestdag zijn begrepen.

Het vertrek met verlof heeft plaats op den dag, welke aan den eersten verlofdag voorafgaat, na afloop van den dienst, c.q. op zoodanig vroeger uur, - mits na 13.00 - dat de militair vóór 22.00 de plaats van bestemming kan hebben bereikt.

Het terugkeeren van verlof per eerste reisgelegenheid op den dag na den laatsten verlofdag, kan eenmaal per maand worden toegestaan.

Aan de in de eerste zinsnede bedoelde militairen, die op den dag, na den laatsten verlofdag, dan wel na bewegingsvrijheid, vóór den aanvang van den dienst teruggekeerd kunnen zijn, kan de compagnies- (batterij-, eskadrons-) commandant zulks meermalen per maand toestaan.

De Zaterdag moet bij het verleenen van verlof steeds als volle werkdag worden aangemerkt.

B. Buitengewoon verlof.

Buitengewoon verlof kan worden verleend in de hierna genoemde gevallen, tenzij de belangen van den dienst zich daartegen verzetten:

a. voor de uitoefening van het kiesrecht;
b. voor het voldoen aan een wettelijke verplichting;
c. bij ondertrouw van den militair voor één dag en bij zijn huwelijk voor twee dagen;
d. bij huwelijk van bloed- en aanverwanten in den eersten en tweeden graad voor één dag;
e. bij 25-, 40-, of 50-jarig huwelijksfeest van ouders, stiefouders, schoonouders of grootouders voor één dag;
f. bij ernstige ziekte van echtgenoote, ouders, stiefouders, schoonouders, kinderen, stief- en aanbehuwd kinderen, broeders, zusters of verloofde;
g. bij overlijden van echtgenoote, ouders of kinderen, als bedoeld onder f, voor vier dagen, en van overige bloed- en aanverwanten tot den vierden graad ingesloten, zoomede van verloofde, voor ten hoogste één dag; is de militair bij overlijden van bloed- of aanverwanten tot den vierden graad ingesloten, belast met de regeling der begrafenis of (en) nalatenschap, dan wordt het buitengewoon verlof verleend voor ten hoogste vier dagen;
h. bij bevalling van de echtgenoote voor ten hoogste twee dagen;
i. bij kerkelijke bevestiging en bij de Eerste Heilige Communie van den militair, diens echtgenoote of kinderen, voor één dag; dit verlof moet zoodanig worden verleend, dat het reizen op den dag der plechtigheid wordt voorkomen.
j. tot het afleggen van examens op de(n) dag(en), waarop het examen moet worden afgelegd en den onmiddellijk daaraan voorafgaanden dag, tot een maximum van *zeven* dagen. Voor examens van langeren duur moet buitengewoon verlof worden gevraagd aan den Minister van Defensie; bij het aanvragen van buitengewoon verlof tot het afleggen van examens moet door den belanghebbende de oproepingsbrief voor het examen of een ander bewijsstuk worden overgelegd, waaruit blijkt, op welke dagen de betrokken militair aan het examen moet deelnemen;
k. het zich aanmelden bij de in de woonplaats gevestigde afdeeling of den correspondent van de Koninklijke Nationale Vereeniging tot Steun aan Miliciens;

l. het zich aanmelden bij den vroegeren werkgever;
m. het voldoen aan een oproeping van het orgaan der arbeidsbemiddeling, ter aanmelding bij een werkgever;
n. het voldoen aan de oproeping van een werkgever.

Buitengewoon verlof wegens de onder a, b, k, t/m n van voorgenoemde zinsnede vermelde redenen wordt slechts verleend, indien en voor zoover een en ander niet in den vrijen tijd of tijdens het algemeen verlof kan geschieden.

Indien verlof, als hierbedoeld wordt genoten, bepaalt de commandant, die het verlof verleent, of en in hoever het in mindering wordt gebracht van het algemeen verlof; het verlof, bedoeld onder b, komt in elk geval in mindering van het algemeen verlof, indien het wordt verleend voor het voldoen aan een wettelijke verplichting, welke het gevolg is van schuld of nalatigheid van den betrokken militair.

C. Bewegingsvrijheid.

1. Aan alle militairen kan op Zon- en feestdagen en op andere dagen, waarop dienst als op Zondagen wordt verricht, bewegingsvrijheid worden verleend, voor zoover de belangen van den dienst zich daartegen niet verzetten.
2. Aan minderjarigen wordt slechts bewegingsvrijheid verleend, nadat de ouders of voogden der betrokken militairen verklaard hebben daarmede voor een bepaald geval of bij voortduring in te stemmen.
3. Het vertrek met bewegingsvrijheid heeft plaats op den dag, welke aan den Zon- of feestdag e.d. voorafgaat, na afloop van den dienst, c.q. op een zoodanig vroeger uur - mits nà 13.00 - dat de betrokken militair zoo mogelijk vóór 22.00 (Israëlitische militairen zoo mogelijk vóór den aanvang van den Sabbath of kerkelijken feestdag) de plaats van bestemming kan hebben bereikt.
4. Aan de in de kazerne wonende militairen, bedoeld in den eersten zin onder A., die zulks verzoeken, wordt éénmaal per maand vergund, om op Maandagmorgen per eerste reisgelegenheid van naar hun woonpplaats verleende bewegingsvrijheid terug te keeren.
5. Kan terugkeer op Maandagmorgen vóór den dienst plaats hebben, zoo kan zulks, ter beoordeeling van den betrokken commandant, meermalen per maand worden toegestaan.

D. Buitenlandsch verlof.

Hieromtrent vrage men in voorkomend geval inlichtingen bij den administrateur van de compagnie (het eskadron, de batterij).

E. Bepalingen in verband met, en contrôle op het achterblijven van den militair, die niet op den daarvoor bestemden tijd bij zijn regiment of in zijn standplaats is teruggekeerd of die zich zonder toestemming van zijn regiment of van zijn standplaats heeft verwijderd.

1. De militair, die verhinderd is om tijdig van verlof, van bewegingsvrijheid of van afwezigheid wegens dienstzaken bij zijn regiment of in zijn standplaats terug te keeren, of die, hoewel in zijn standplaats aanwezig, verhinderd is zich bij zijn regiment te vervoegen, is gehouden de reden van die verhindering te staven door overlegging of toezending aan den commandant van de compagnie, waartoe hij behoort of waarbij hij in onderhoud is, of aan den commandant (chef), onder wiens bevelen hij dient, van een schriftelijk bewijsstuk, hetwelk niet gezegeld behoeft te zijn.
2. De reden van verhindering om bij het regiment of in de standplaats terug te keeren, moet worden gestaafd:
   - *a.* bij ziekte van den militair, die in een garnizoensplaats verblijft, door een bewijsstuk van een officier van gezondheid of een aan den militairen geneeskundigen dienst verbonden burgergeneesheer ter plaatse, bij verblijf te *Den Helder, Rotterdam* of *Vlissingen* door een bewijsstuk van den officier van gezondheid der Koninklijke Marine aldaar en bij verblijf elders door een bewijsstuk van een burgergeneeskundige; uit bedoeld bewijsstuk moet blijken, dat de daarin genoemde militair niet in staat was tijdig terug te keeren;
   - *b.* bij ziekte van de na te noemen familieleden of betrekkingen door een bewijsstuk van een burgergeneeskundige, waaruit blijkt, dat er een levensgevaarlijke toestand bestond bij de echtgenoote, ouders, stiefouders, schoonouders, kinderen, stief- of aanbehuwd kinderen, broeders, zusters of verloofde van den erbij betrokken militair;
   - *c.* bij een niet onder *a* of *b* genoemde reden, door een bewijsstuk van dengene, die uit den aard van zijn dienstbetrekking of positie, tot het afgeven daarvan het meest bevoegd of het beste in staat is (burgemeesters, politie-autoriteiten, stationschefs, e.d.).

3. Wanneer de verhindering langer dan veertien dagen voortduurt, wordt een gelijk bewijsstuk, als in punt 1 bedoeld, gevorderd bij het einde van elke kalendermaand (voor soldij- of zakgeldgenietenden bij het einde van het tijdvak, waarover een betalingslijst wordt opgemaakt) en ten slotte bij het einde van de verhindering. In het

laatste bewijsstuk moet melding worden gemaakt van den datum, waarop de verhindering heeft opgehouden.

4. De in punt 1 bedoelde compagniescommandant (commandant, chef) is bevoegd legalisatie te vorderen van de op een bewijsstuk gestelde handteekening van den niet aan den militairen geneeskundigen dienst verbonden burgergeneeskundige, en van een functionaris als bedoeld in punt 2, onder c; het bewijsstuk behoeft daartoe niet te worden gezegeld.
5. De omstandigheid, dat een burgergeneeskundige of een functionaris, als bedoeld in punt 2, onder *c*, niet of slechts tegen een afzonderlijke geldelijke vergoeding, bereid is een bewijsstuk af te geven, ontheft den er bij betrokken militair niet van den bewijslast nopens de wettigheid van zijn achterblijven.
6. Aan het Rijk kunnen geenerlei kosten, welke voor het verkrijgen van een bewijsstuk werden gemaakt, in rekening worden gebracht.
7. Indien de achtergebleven militair geen bewijsstuk kan overleggen, wordt zijn afwezigheid in krijgstuchtelijken en in administratieven zin, als onwettig beschouwd, tenzij, naar het oordeel van den in punt 1 bedoelden compagniescommandant (commandant, chef), de militair te goeder trouw moet worden geacht en hij buiten zijn schuld de wettigheid van zijn afwezigheid niet kan bewijzen.
8. Het in punt 1 bedoelde bewijsstuk moet, voorzien van een verklaring van den compagniescommandant (commandant, chef), nopens de al dan niet wettigheid der verhindering, worden overgelegd bij de betalingslijst, waarin de bezoldiging van den militair, wien het bewijsstuk geldt, in rekening wordt gebracht.
9. De achtergebleven militair moet zich, tot het verkrijgen van het in punt 1 bedoelde bewijsstuk, binnen 24 uren na het tijdstip, waarop hij had moeten vertrekken, om tijdig bij zijn regiment of in zijn standplaats aanwezig te zijn - zoo noodig door bemiddeling van derden - wenden tot dengene die, overeenkomstig het bepaalde in punt 2, tot het afgeven daarvan bevoegd of in staat is. Hij moet het bewijsstuk vervolgens onverwijld opzenden of doen opzenden aan den in punt 1 bedoelden compagniescommandant (commandant, chef) of aan dezen schriftelijk kennis geven van de reden der verhindering, onder mededeeling waarom hij geen bewijsstuk ter zake kan overleggen.
10. Indien een militair wegens ziekte van hem zelf of van zijn naaste familieleden of betrekkingen is achtergebleven, zoomede wanneer een militair wegens ziekte van zijn naaste familieleden of betrekkingen buitengewoon verlof heeft gevraagd of verkregen, kan de in punt 1 bedoelde compagniescommandant (commandant, chef),

indien hij daartoe aanleiding vindt, een onderzoek vragen aan den Chef van den militairen geneeskundigen dienst in het garnizoen waar de militair is achtergebleven of waarheen het verlof is gevraagd of verleend of, wanneer het betreft *Den Helder, Rotterdam* of *Vlissingen*, aan den officier van gezondheid der Koninklijke marine aldaar.

11. De in punt 10 bedoelde militaire geneeskundigen zijn gehouden het gevraagde onderzoek zoodra mogelijk in te stellen of te doen instellen, mits de te onderzoeken patiënt zich bevindt binnen het rayon. bedoeld in art. 14 van het Reglement voor den geneeskundigen dienst bij de landmacht in tijd van vrede (boewerk nr. 8).
12. Het onderzoek van den ziek achtergebleven militair strekt mede ter beantwoording van de vraag of opneming in een ziekeninrichting al dan niet kan of moet plaats hebben. Wanneer de bedoelde militair niet in een ziekeninrichting wordt opgenomen, zal de militaire geneeskundige - indien en voor zooveel de ziektetoestand daartoe aanleiding geeft - zijn contrôlebezoeken herhalen of doen herhalen, ter voorkoming dat het achterblijven onnoodig wordt verlengd.
13. De regeling der contrôlebezoeken geschiedt door den Chef van den militairen geneeskundigen dienst in het garnizoen, onderscheidenlijk den officier van gezondheid der Koninklijke marine te *Den Helder, Rotterdam* of *Vlissingen*. Deze doet zoo mogelijk aan den erbij betrokken compagniescommandant (commandant, chef) mededeeling van het tijdstip, waarop de achtergebleven militair naar zijn regiment of standplaats kan terugkeeren.
14. Indien een ziek achtergebleven militair verblijf houdt in een plaats, waar geen garnizoen is, moet hij zich, zoodra zijn toestand zulks gedoogt, doch nochtans zijn ziekte nog van dien aard is, dat hij niet naar zijn standplaats kan terugreizen, aanmelden bij den Chef van den militairen geneeskundigen dienst in het naastbijzijnde garnizoen, eventueel bij den officier van gezondheid der Koninklijke marine te *Den Helder, Rotterdam* of *Vlissingen*, die, na geneeskundig onderzoek, beslist, of de militair in een ziekeninrichting ter plaatse moet worden opgenomen, geëvacueerd moet worden, dan wel naar zijn regiment of standplaats moet doorreizen.
15. Indien een militair niet tijdig bij zijn regiment of in zijn standplaats is teruggekeerd en de reden van zijn achterblijven niet bekend is, of wanneer vermoed wordt dat zijn achterblijven onwettig is, dan wel, indien een militair zich zonder toestemming van zijn regiment of van zijn standplaats heeft verwijderd, kan de in punt 1 bedoelde compagniescommandant (commandant, chef) een onderzoek ter plaatse waar de militair vermoedelijk vertoeft, doen instel-

len en zich tot dat doel in de eerste plaats - c.q. telegrafisch of telefonisch - wenden tot de groepscommandanten van het Korps politietroepen en voorts tot de brigadecommandanten der Koninklijke marechaussee.

Wanneer de plaats, waar het onderzoek moet worden ingesteld, te ver is verwijderd van de standplaats der groep of der brigade, zoodat aan het onderzoek groot tijdverlies zou zijn verbonden, kan het verzoek tot het instellen van dit onderzoek worden gericht tot den burgemeester der gemeente, of, in gemeenten waar een commissarts van politie is, tot deze autoriteit.

F. Algemeene bepalingen.

1. Ieder militair, die met verlof of bewegingsvrijheid vertrekt, draagt tijdig te voren zorg voor het overgeven van zijn dienst en, voor zooveél noodig, van onder zijn berusting zijnde, niet tot zijn kleeding of uitrusting behoorende rijksgoederen.
2. Ieder militair, die met verlof of bewegingsvrijheid vertrekt, is er voor verantwoordelijk, dat zijn adres bekend is op het bureel van den commandant van de compagnie (batterij, eskadron) waartoe hij behoort.
3. Verleend verlof kan worden ingetrokken, wanneer dringende redenen van dienstbelang zulks noodzakelijk maken. In zoodanig geval komt een dag, waarop de militair dientengevolge slechts gedeeltelijk verlof genoot, niet in aanmerking bij het berekenen van het aantal genoten verlofdagen.
4. Het vertrek met verlof heeft plaats op den dag, welke aan den eersten verlofdag voorafgaat, na afloop van den dienst, c.q. op zoodanig vroeger uur - mits na 13.00 - dat de militair vóór 22.00 de plaats van bestemming kan hebben bereikt.
5. Aan de in de kazerne wonende militairen kan eenmaal per maand worden toegestaan uit de woonplaats per eerste reisgelegenheid terug te keeren op den dag na den laatsten verlofdag - aan hen, die op den dag na den laatsten verlofdag, vóór den aanvang van den dienst teruggekeerd kunnen zijn kan de compagnies-(batterij-, eskadrons-)commandant zulks meermalen per maand toestaan.
6. De Zaterdag wordt bij het verleenen van verlof als volle werkdag aangemerkt.
7. Kosten van geneeskundige of andere verklaringen, afgegeven door burgergeneesheeren of anderen, in verband met de bepalingen dezer regeling, kunnen in geen geval ten laste van het Rijk worden gebracht.

G. Vervoer voor rijksrekening.

Vervoer voor rijksrekening kan worden verleend aan verlofsmilitairen, die:

I. 5-8 maanden onafgebroken verplicht in werkelijken dienst blijven: **éénmaal**;

II. 8-12 maanden onafgebroken verplicht in werkelijken dienst moeten blijven: **tweemaal**, waarvan de tweede maal na een verblijf in werkelijken dienst van ten minste zes maanden;

III. langer dan 12 maanden onafgebroken verplicht in werkelijken dienst moeten blijven: **driemaal**, waarvan de tweede en derde maal na een verblijf in werkelijken dienst onderscheidenlijk van ten minste zes en negen maanden;

IV. ten minste 6 maanden onafgebroken **vrijwillig** in werkelijken dienst zijn geweest, onder genot van soldij **(geen jaarwedde): éénmaal na afloop van elk tijdvak van 6 maanden**; Voorts wordt vervoer voor rijksrekening verleend aan:

V. soldij-genietende beroepsmilitairen: **tweemaal** per jaar;

VI. verlofsmilitairen, aan wie buitengewoon verlof is verleend in een der gevallen, genoemd onder f, g, k, l, m of n van punt B., indien de commandant, die het verlof verleent, zulks noodzakelijk acht.

Onder verlofsmilitairen worden in het bovenstaande verstaan in werkelijken dienst zijnde dienst- en reserveplichtigen, zoomede vrijwilligers, wier verplichtingen in hoofdzaak overeenkomen met die, welke op een gewoon dienstplichtige rusten, beneden den rang van adjudant-onderofficier (vaandrig, kornet).

Zij, die, in hun garnizoen verblijvende, geen vervoer voor rijksrekening, als bedoeld onder I t/m VI, genieten, omdat zij in die garnizoensplaats of in de nabijheid daarvan wonen, kunnen bij oefeningen of detacheeringen buiten hun garnizoensplaats alleen dan vervoer voor rijksrekening genieten, wanneer het te voorzien is, dat hun verblijf buiten de garnizoensplaats langer dan één maand zal duren, voorzoover deze militairen overigens daarvoor in aanmerking komen.

Het vervoer voor rijksrekening bij buitengewoon verlof, als bedoeld onder VI, mag slechts worden verleend in die gevallen, waarin zulks naar het oordeel van den regiments- (korps- of overeenkomstigen commandant) noodzakelijk is.

Het vervoer voor rijksrekening geschiedt op *vervoerbewijzen*.

Het vervoer voor rijksrekening, bedoeld in den aanhef en onder I t/m V, wordt uitsluitend verleend voor reizen naar de vaste woonplaats van het gezin, waartoe de betrokken militair behoort, of, naar het oor-

deel van den meerdere, die het verlof of de bewegingsvrijheid verleent, geacht moet worden te behooren, met dien verstande, dat voor de militairen, van wie de vaste woonplaats van het gezin in het buitenland is gelegen, slechts vervoer voor rijksrekening wordt verstrekt naar en van het grensstation in *Nederland*.

Indien het in het voorgaande lid bedoelde gezin tijdelijk elders vertoeft, kan, in plaats van het vorenstaande, vervoer voor rijksrekening worden verleend *naar de tijdelijke verblijfplaats in Nederland van dat gezin*, met dien verstande, dat de kosten van de reis, te berekenen als hieronder is aangegeven, die van het vervoer naar de woonplaats niet mogen overschrijden.

Blijken de aan de reis naar de tijdelijke verblijfplaats van het gezin verbonden kosten hooger te zijn, dan de kosten van de reis naar de vaste woonplaats, dan kan voor rijksrekening vervoer worden verleend voor een zoodanig gedeelte van de reis, dat aan de in het vorige lid gestelde beperking wordt voldaan.

De kosten voor het verder af te leggen reisgedeelte moeten door den betrokken militair worden betaald.

Bij de heenreis kan voor dit gedeelte door den belanghebbende aan het station van vertrek, bij de aanbieding ter afstempeling van het vervoerbewijs, een zg. *doorreiskaart* worden gevraagd.

Bij de terugreis wordt de strook B van het vervoerbewijs aan het station van vertrek ter afstempeling aangeboden en behoort de militair zich gelijktijdig te voorzien van een burgerplaatsbewijs naar een station, gelegen aan het baanvak, waarvoor de strook geldig is.

Strook A van het vervoerbewijs en de doorreiskaart moeten bij het einde der heenreis en strook P van het vervoerbewijs en de plaatskaart bij het einde der terugreis worden afgegeven aan den beambte, belast met het innemen der plaatskaarten.

H. Werkzoekenden.

Het is niet noodzakelijk meer, dat de werkzoekende zich persoonlijk tot het orgaan der arbeidsbemiddeling in de woonplaats wendt, ten einde zich aldaar te doen inschrijven.

Bedoelde inschrijving kan geschieden door bemiddeling van de gemeentelijke organen der arbeidsbemiddeling (gemeentelijke arbeidsbeurzen of gemeentelijke agentschappen der arbeidsbemiddeling) in andere gemeenten, en derhalve door in werkelijken dienst zijnde militairen en door de vrijwilligers die een verbintenis hebben gesloten op den voet van een gewoon dienstplichtige in het eigen garnizoen.

Deze militairen moeten zoodra hun verblijf in werkelijken dienst is geëindigd, persoonlijk hun inschrijving bij het orgaan der arbeidsbemiddeling in hun woonplaats laten hernieuwen.

Hoofdstuk XXVIII.

A. Geestelijke verzorging.

Op Zondagen en voor hen geldende kerkelijke feestdagen worden de in de kazerne wonende korporaals en soldaten - voor zoover zij niet zijn gestraft of in dienst zijn - in de gelegenheid gesteld, om de godsdienstoefening van de gezindte of de instelling, waartoe zij behooren, of waarbij zij zijn aangesloten, volledig bij te wonen.

Aan kwartierzieken wordt deze gelegenheid gegeven, wanneer de behandelende officier van gezondheid daartegen geen bezwaar heeft.

De compagnies-(batterij-, eskadrons-) commandant verleent aan den met licht of verzwaard arrest gestraften militair, wanneer daartoe ter plaatse overigens gelegenheid bestaat, op diens verzoek vergunning om op Zondagen en op voor hem erkende Kerkelijke feestdagen één godsdienstoefening van de godsdienstige gezindheid of instelling, waartoe hij behoort of waarbij hij is aangesloten, bij te wonen. Deze vergunning kan worden geweigerd voor zoover de belangen van den dienst zulks eischen, zoomede er gegrond vermoeden bestaat, dat van de gelegenheid om een bepaalde godsdienstoefening bij te wonen, misbruik zou worden gemaakt. De regimentscommandant beslist of het bijwonen van de godsdienstoefening al dan niet onder geleide zal plaats vinden, alsmede op welke tijdstippen de vorenbedoelde militair de kazerne mag verlaten en daarin moet zijn teruggekeerd.

Aan den militair die zich in voorloopig arrest bevindt, wordt geen vergunning als in de derde zinsnede bedoeld, verleend.

Aan hen, die in dienst zijn, wordt desgewenscht vergund, een godsdienstoefening hunner gezindte of van de instelling, waarbij zij zijn aangesloten, bij te wonen, wanneer gedurende hun afwezigheid in hun dienst door een door belanghebbende te stellen vervanger is of kan worden voorzien en het dienstbelang daardoor niet wordt geschaad.

De Protestantsche korporaals en soldaten worden, voor zoover zij dit wenschen, in de gelegenheid gesteld, tweemaal per maand, telkens niet langer dan één uur in de diensturen 's namiddags, een godsdienstige bijeenkomst te hebben met een legerpredikant of diens vervanger.

De Roomsch-Katholieke korporaals en soldaten worden, voor zoo-

ver zij dit wenschen, in de gelegenheid gesteld, éénmaal per maand gedurende niet langer dan één uur in de diensturen 's namiddags, een godsdienstige bijeenkomst te hebben met den aalmoezenier of diens vervanger. Deze bijeenkomst wordt gevolgd door een godsdienstoefening in de ochtenduren, waartoe hun des zomers zoo noonig tot 9.00 en des winters zoo noodig tot 9.30 vrij van dienst wordt gegeven. Voor zoover de dienstbelangen zulks toelaten, wordt tusschen de bijeenkomst en de godsdienstoefening geen nachtoefening gehouden. De deelnemers aan de godsdienstoefening mogen hun brood voor den morgenmaaltijd medenemen.

Voor zoover dit zonder nadeel voor den dienst mogelijk is, kan aan hen, die niet gestraft of in dienst zijn, door den compagnies-(eskadrons- of batterij-) commandant worden vergund, om, vóór den aanvang van de morgenoefening, eene godsdienstoefening hunner gezindte bij te wonen en daartoe de kazerne te verlaten.

Aan hen, die verlangen in de kazerne in de gelegenheid te worden gesteld tot het bijwonen eener gemeenschappelijke bijbellezing of huiselijke godsdienstoefening van anderen aard, zal die gelegenheid éénmaal per dag buiten de normale diensturen en ten hoogste gedurende 15 minuten worden gegeven, terwijl daarvoor een lokaal ter beschikking wordt gesteld.

Vóór en na de gemeenschappelijke maaltijden moet eenige oogenblikken stilte heerschen, zoodat de aanzittenden behoorlijk gelegenheid hebben tot bidden en danken.

B. Kerkelijke feestdagen.

Algemeene, voor alle militairen geldende, kerkelijke feestdagen zijn:

Nieuwjaarsdag, Goede Vrijdag, 2e Paaschdag, Hemelvaartsdag, 2e Pinksterdag, 1e en 2e Kerstdag.

Bijzondere kerkelijke feestdagen zijn:

a. voor Roomsch-Katholieke militairen:
Maria Hemelvaart (15 Augustus) en Allerheiligen (1 November);

b. voor Oud-Katholieke militairen:
Driekoningen (6 Januari), Witte Donderdag, Sacramentsdag, H.H. Apostelen Petrus en Paulus (29 Juni), Maria Hemelvaart (15 Augustus), Allerheiligen (1 November);

c. voor Israëlitische militairen:
het Paaschfeest (de eerste 2 en de laatste 2 dagen), het Wekenfeest, ook Israëlitische Pinksteren genaamd (2 dagen), de Verwoesting van den Tempel, ook de Verwoesting van Jeruzalem genaamd (1 dag), het Nieuwjaarsfeest (2 dagen), de Verzoendag, het Loof-

huttenfeest (2 dagen), het onmiddellijk op het Loofhuttenfeest volgende Slotfeest (2 dagen, de 2e dag ook Vreugdedag der Wet genaamd). De jaarlijksche regeling van de in verband hiermede aan Israëlitische militairen te verleenen bewegingsvrijheid, vrijstelling van dienst- of gelegenheid tot het bijwonen van godsdienstoefeningen wordt in den aanvang van elk jaar afzonderlijk bekend gemaakt.

Wanneer deze feestdagen samenvallen met die van andere gezindten, moeten, zoo noodig en alleen in de garnizoenen, waar het aantal Israëlieten een belangrijk deel der sterkte bedraagt, het verlof en de gelegenheid, om de godsdienstplichten te vervullen, naar billijkheid, in evenredigheid van het aantal militairen van iedere gezindte, in verband met de dienstbelangen, worden geregeld.

C. Dienst op Zon- en feestdagen en op Zaterdagen.

Op Zondagen worden alleen onvermijdelijke diensten verricht; deze diensten worden zoodanig geregeld, dat een zoo groot mogelijk getal der daarbij betrokken militairen in de gelegenheid kan worden gesteld, om de godsdienstoefening van de gezindte of instelling, waartoe zij behooren of waarbij zij zijn aangesloten, volledig bij te wonen.

Hetzelfde geldt voor de niet op Zondag vallende kerkelijke feestdagen, ten aanzien van de militairen voor wie die feestdagen gelden.

Bij de bereden onderdeelen kan op Zondagen en op andere dagen, waarop dienst als op Zondag wordt verricht, de morgenstaltijd in beginsel worden beperkt tot het drenken en voeren der paarden en het nagaan van eventueele ongesteldheidsverschijnselen, verwondingen, losse ijzers, e.d.

Op den Zaterdag, vallende tusschen den Goeden Vrijdag en Paschen, alsmede op den 2den Januari en op den 27sten December, wanneer deze dagen op een Zaterdag vallen, en op den 24sten en den 31sten December, wanneer deze dagen op een Maandag vallen, wordt - behoudens onvermijdelijke diensten - dienst verricht als op Zondag.

Op de overige Zaterdagen wordt in den regel na 14.00 dienst verricht als op Zondag.

Voor het verrichten van de op Zondagen en algemeene kerkelijke feestdagen onvermijdelijke diensten, worden zoo mogelijk in de eerste plaats die militairen bestemd, voor wie die dagen, in verband met hun godsdienst, geen bepaalde Zon- en feestdagen zijn.

De miltairen, die behooren tot een kerkgenootschap, dat heeft voldaan aan de bepalingen van art. I der Wet van 10 September 1853 (*Staatsblad* nr. 102), en dat den wekelijkschen rustdag op Zaterdag

viert, moeten zooveel mogelijk in de gelegenheid worden gesteld, dien rusdag, alsmede hun erkende godsdienstige feesten te vieren.

Op nationale feestdagen wordt dienst verricht als op Zondag en wel op den dag, waarop:

a. de verjaardag van Hare Majesteit de Koningin wordt gevierd gedurende den geheelen dag, behoudens deelneming aan de parade, dan wel aan een daarvoor in de plaats tredende door den regimentscommandant, c.q. garnizoenscommandant, te bepalen plechtigheid.

b. de verjaardagen van leden van het Koninklijk Huis worden gevierd, na 13.00.

Op nationale feestdagen wordt van de kazernegebouwen de nationale vlag (zonder wimpel) uitgehangen.

Hoofdstuk XXIX. Steun aan dienstplichtigen.

Een dienstplichtige, die door de verplichting tot het vervullen van de eerste oefening een vasten werkkring heeft moeten verlaten en prijs stelt op behoud of het weder verkrijgen van zijn betrekking, kan zich wenden tot de *Koninklijke Nationale Vereeniging tot steun aan miliciens* met het verzoek, dat zij haar medewerking zal verleenen tot het verkrijgen van de toezegging, dat hij na vertrek met groot verlof weder in bedoelden werkkring zal worden opgenomen.

Het verzoek moet *schriftelijk* geschieden.

In het verzoek moet worden opgegeven de datum, waarop de dienstplichtige de eerste oefening heeft aangevangen, de datum, waarop deze oefening vermoedelijk voor hem zal eindigen, alsook de naam en het adres van den werkgever, bij wien de dienstplichtige tot het tijdstip van zijn opkomst in betrekking was.

Het verzoek moet worden gezonden aan het *secretariaat* der vereeniging, adres: Hemonylaan 20, AMSTERDAM (Z.), dat het ontvangen verzoek in den regel doet toekomen aan de hierbij betrokken plaatselijke afdeeling.

Deze afdeeling of het secretariaat treedt spoedig na ontvangst van het verzoek in verbinding met den werkgever, met het doel te bereiken, dat deze vroegtijdig rekening zal kunnen houden met het tijdstip, waarop de dienstplichtige vermoedelijk weder te zijner beschikking zal kunnen zijn.

De dienstplichtige, die tegen het einde van de eerste oefening nog geen stellige toezegging aangaande herplaatsing in zijn vorigen werkkring heeft verkregen, hoewel hij te voren een verzoek aan de vorenbedoelde vereeniging richtte, kan nogmaals een verzoek van dien aard aan het secretariaat der vereeniging zenden.

Na ontvangst van dit nader verzoek herhaalt de vereeniging haar pogingen tot het herplaatsen van den dienstplichtige in de door hem verlaten betrekking of doet zij pogingen, hem geplaatst te krijgen in een soortgelijke betrekking.

Indien met de in het vorig lid bedoelde pogingen geen gunstige uitslag wordt bereikt, zal de vereeniging den dienstplichtige behulpzaam zijn bij het verkrijgen van een anderen werkkring.

Indien de dienstplichtige van de genoemde vereeniging hulp in anderen vorm wenscht te verkrijgen en hij daartoe een schriftelijk verzoek aan de vereeniging richt, zal deze overwegen, of en in hoever zij aan het verzoek zal voldoen.

De vereeniging onthoudt in den regel de gevraagde hulp aan den dienstplichtige, die zich door minder goed gedrag tijdens zijn verblijf in werkelijken dienst het verkrijgen van deze gunst niet waardig heeft gemaakt.

Bijlage I. De Militaire Willemsorde.

De *Militaire Willemsorde* is ingesteld bij de Wet van 30 April 1815, en strekt tot belooning van uitstekende daden van *moed, beleid en trouw*, bedreven door hen, die ter zee of te land, in welke betrekking ook en zonder onderscheid van stand of rang, de Koningin en het Vaderland dienen.

Aan het verkrijgen en verleenen van de orde zijn verschillende bepalingen verbonden, welke een waarborg scheppen, dat aan de verleening alleen werkelijke, wèl bewezen verdienstelijke daden ten grondslag liggen; daarom mag elk drager van het eereteeken met recht trotsch zijn op het kruis '*Voor Moed, Beleid en Trouw*'.

Indien ieder Nederlander den drager van dat kruis met eenige onderscheiding aanziet, dan is dat niet anders dan een rechtmatige erkenning van bewezen verdiensten.

De orde bestaat uit vier klassen:
Ridders van de 4e klasse;
Ridders van de 3de klasse;
Ridders van de 2de klasse of Commandeurs;
Ridders van de 1ste klasse of Grootkruisen.

Ridders beneden den rang van tweede-luitenant ontvangen jaarlijks een *riddersoldij*, welke ook als burger wordt behouden, en voor de ridders van de 4e klasse bedraagt:

adjudant-onderofficier	*ƒ* 325
sergeant-majoor of opperwachtmeester	*ƒ* 270
sergeant of wachtmeester	*ƒ* 200
korporaal	*ƒ* 140
soldaat	*ƒ* 120

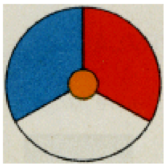
Ridders van de 3de klasse genieten het dubbele bedrag der genoemde toelagen.

Bijlage II. Kenteekenen voor Nederlandsche Militaire Vliegtuigen.

De militaire vliegtuigen van de Koninklijke Landmacht en van de Koninklijke Marine voeren de volgende kenteekenen:

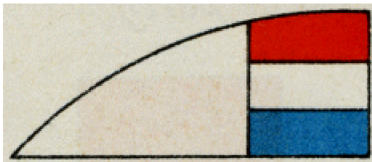
A. een kenteeken als onder a aangegeven:

1. *op de uiteinden van elken vleugel* en wel:
   bij het bovendraagvlak op de bovenzijde.
   bij het benedendraagvlak op de onderzijde,
   bij ééndekkers op boven- en onderzijde;
2. *op beide zijden van den romp van het vliegtuig*.

a.

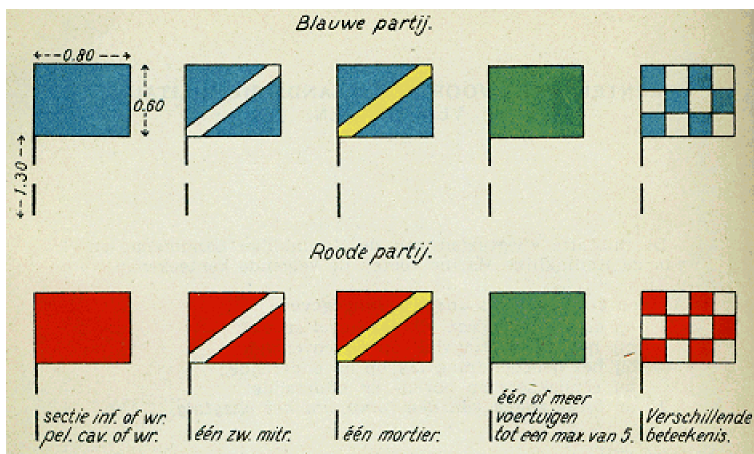
B. een kenteeken als onder b aangegeven:
op het richtingsroer.

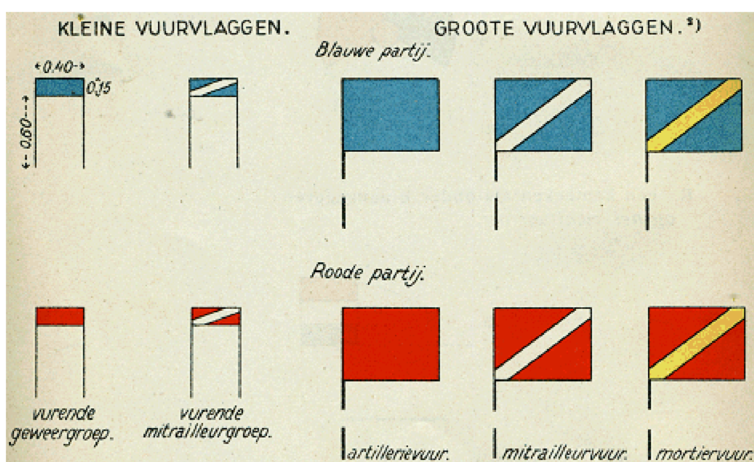
b.

Bijlage III.

Markeervlaggen.[1]

Vuurvlaggen.

2)

1) Met deze vlaggen mag *niet* worden gezwaaid.
2) Het doorloopend zwaaien met de vlaggen beteekent: *hevig vuur;* het eenige malen zwaaien, gevolgd door een pauze met de vlag rechtstandig, beteekent: *matia vuur*.

Bijlage IV.

Voorbeeld I.

Aan Zijne Excellentie den Minister van Defensie.
Geeft met verschuldigden eerbied te kennen *(geslachtsnaam* **en** *voornamen)* dienstplichtig........ (rang of stand) van de lichting 19......, ingedeeld bij de .... compagnie van het ......e Regiment infanterie en geboren den .... (geboortedatum);); dat hij .... *(mededeelingen, waarom het verzoek wordt gedaan, telkens aanvangende met:* ‘dat hij’).
Redenen, waarom hij zich tot Uwe Excellentie wendt, met het eerbiedig verzoek hem .... *(vermelding van wat verzocht wordt)*
....
't Welk doende, enz.
Plaats en datum.
....
(handteekening)

Voorbeeld II.

......e REGIMENT INFANTERIE.
.... COMPAGNIE.
VERZOEK.
De dienstplichtige .... (rang of stand, *geslachtsnaam en voorletters)*, verzoekt zijn dienst als kamerwacht op Zondag a.s. te mogen overgeven aan den dienstplichtige .... *(geslachtsnaam* en *voorletters)*.
..................., ...
(plaatsnaam), (datum)
De vervanger, De verzoeker,
....
(handteekening) (handteekening)

Voorbeeld III.

......e REGIMENT INFANTERIE.
.... COMPAGNIE.
VERZOEK.
De dienstplichtige .... (rang of stand, *geslachtsnaam en voorletters)*, verzoekt één dag buitengewoon verlof op............ *(datum)*, teneinde te kunnen tegenwoordig zijn bij het huwelijk van zijn broer.
Zie overgelegd bewijs, waaruit het voornemen blijkt.
..................., ...
(plaatsnaam), (datum)
De verzoeker,
....
(handteekening)

Voorbeeld IV.

......e REGIMENT INFANTERIE.
.... COMPAGNIE.
VERZOEK.
De dienstplichtige .... (rang of stand, *geslachtsnaam en voorletters)*, verzoekt den compagniescommandant te mogen spreken.
Reden: particuliere belangen.
..................., ...
(plaatsnaam), (datum)
De verzoeker,
....
(handteekening)

Bijlage V. Garnizoensindeeling.

Autoriteiten, staven, troepen, inrichtingen, enz.	Garnizoenen, standplaatsen, enz.
Chef van den Generalen Staf	's-Gravenhage.
Luchtvaartafdeeling	Soesterberg.
Luchtvaartbedrijf	Soesterberg.
Korps Motordienst	Haarlem.
Compagnie intendance troepen	Utrecht.
Veldleger.	
Hoofdkwartier van het Veldleger	's-Gravenhage.
Staf Iste Divisie	's-Gravenhage.
Staf IIde Divisie	Arnhem.
Staf IIIde Divisie	Breda.
Staf IVde Divisie	Amersfoort.
Staf Lichte brigade	's-Gravenhage.
Infanterie.	
Inspecteur der infanterie	's-Gravenhage.
Staf Brigade Grenadiers en Jagers (Iste Infanteriebrigade)	's-Gravenhage.
Staf IIde Infanteriebrigade	Ede.
Staf IIIde Infanteriebrigade	Assen.
Staf IVde Infanteriebrigade	Arnhem.
Staf Vde Infanteriebrigade	Venlo.
Staf VIde Infanteriebrigade	Breda.
Staf VIIde Infanteriebrigade	Harderwijk.
Staf VIIIde Infanteriebrigade	Amersfoort.
Regiment Grenadiers	's-Gravenhage.
Regiment Jagers	's-Gravenhage.
1ste Regiment infanterie	Assen.

2de Regiment infanterie	Venlo.
3de Regiment infanterie	Bergen op Zoom.
4de Regiment infanterie	Leiden.
5de Regiment infanterie	Amersfoort.

Autoriteiten, staven, troepen, inrichtingen, enz.		**Garnizoenen, standplaatsen, enz.**
6de Regiment infanterie		Breda.
7de Regiment infanterie		Harderwijk.
8ste Regiment infanterie		Arnhem.
9de Regiment infanterie		Assen.
10de Regiment infanterie		Ede.
11de Regiment infanterie		Nijmegen.
12de Regiment infanterie		Groningen.
13de Regiment infanterie		Maastricht.
14de Regiment infanterie		Bergen op Zoom.
15de Regiment infanterie		Nijmegen.
16de Regiment infanterie		Amersfoort.
17de Regiment infanterie		Venlo.
18de Regiment infanterie		Amersfoort.
19de Regiment infanterie		Arnhem.
20ste Regiment infanterie		Harderwijk.
21ste Regiment infanterie		Amersfoort.
22ste Regiment infanterie		Ede.
Regiment wielrijders		's-Hertogenbosch.
School voor reserveofficieren der infanterie.	{ Staf	Kampen.
School voor reserveofficieren der infanterie.	{ 1ste Compagnie	Kampen.
School voor reserveofficieren der infanterie.	{ 2de Compagnie	Kampen.
School voor reserveofficieren der infanterie.	{ 3de Compagnie	Breda.
Infanterieschietkamp		Legerplaats bij Harskamp.

Cavalerie.

Inspecteur der cavalerie, tevens Commandant van de Lichte brigade			's-Gravenhage.
Staf Iste Regiment huzaren			Amersfoort.
1ste halfregiment. {	1ste veldeskadron	}	Amersfoort.
1ste halfregiment. {	2de veldeskadron	}	Amersfoort.
4de halfregiment. {	3de veldeskadron	}	Deventer.
4de halfregiment. {	4de veldeskadron	}	Deventer.
4de halfregiment. {	5de (reserve-) eskadron	}	Deventer.
Staf IIde Regiment huzaren			's-Gravenhage.
2de halfregiment. {	3de veldeskadron	}	Breda.
2de halfregiment. {	4de veldeskadron	}	Breda.

Autoriteiten, staven, troepen, inrichtingen, enz.		Garnizoenen, standplaatsen, enz.
3de halfregiment. {	1ste veldeskadron	} 's-Gravenhage.
3de halfregiment. {	2de veldeskadron	} 's-Gravenhage.
3de halfregiment.	5de (reserve-) eskadron	's-Gravenhage.
Eskadron Pantserwagens		's-Hertogenbosch.
Rijschool (waarin opgenomen de School voor reserve-officieren der cavalerie)		Amersfoort.
Remontedepot		Legerplaats bij Milligen.

Artillerie.

Inspecteur der artillerie		's-Gravenhage.
Staf Iste Artilleriebrigade		's-Gravenhage.
Staf IIde Artilleriebrigade		Ede.
Staf IIIde Artilleriebrigade		Breda.
Staf IVde Artilleriebrigade		Amersfoort.
1ste Regiment veldartillerie		Utrecht.
2de Regiment veldartillerie		's-Gravenhage.
3de Regiment veldartillerie		Breda.
4de Regiment veldartillerie		Ede.
5de Regiment veldartillerie		Amersfoort.
6de Regiment veldartillerie		Leiden.
7de Regiment veldartillerie		Bergen op Zoom.
8ste Regiment veldartillerie		Ede.
Regiment Motorartillerie		Naarden.
Treinafdeeling Iste Artilleriebrigade		's-Gravenhage.
Treinafdeeling IVde Artilleriebrigade		Utrecht.
Korps rijdende artillerie		Arnhem.
School voor reserve-officieren der bereden artillerie		Ede.
Artilleriepaardendepot		Tilburg.
Regimentkustartillerie. {	Staf	Den Helder.
Regimentkustartillerie. {	1ste Schoolcompagnie	Den Helder.
Regimentkustartillerie. {	2de Schoolcompagnie	Vlissingen.

Korps luchtdoelartillerie	Utrecht.
School voor reserve-officieren der onbereden artillerie	Utrecht.
Artillerieschietkamp	Legerplaats bij Oldebroek.

Autoriteiten, staven, troepen, inrichtingen, enz.		**Garnizoenen, standplaatsen, enz.**
Genie.		
Inspecteur der genie		's-Gravenhage.
Regiment genietroepen (waarin opgenomen de school voor reserve-officieren der genie)		Utrecht.
Korps pontonniers en torpedisten.	{ Staf	Dordrecht.
Korps pontonniers en torpedisten.	{ Schoolcompagnie pontonniers	Dordrecht.
Korps pontonniers en torpedisten.	{ Schoolcompagnie torpedisten	Gorinchem.
Militaire gasschool		Utrecht.
Militaire administratie.		
Inspecteur der militaire administratie		's-Gravenhage.
School voor reserve-officieren der militaire administratie		Kampen.
School voor dienstplichtige onderofficieren-administrateur		Middelburg.
Inspecteur Koninklijke Marechaussee		's-Gravenhage.
Commandant Korps Politietroepen		's-Gravenhage.
Geneeskundige dienst.		
Inspecteur van den geneeskundigen dienst der landmacht		's-Gravenhage.
1ste Compagnie geneeskundige troepen		Utrecht.
2de Compagnie geneeskundige troepen		Utrecht.
3de Compagnie geneeskundige troepen		Breda.
4de Compagnie geneeskundige troepen		Breda.
School voor reserve-officieren van den geneeskundigen dienst		's-Gravenhage.

Autoriteiten, staven, troepen, inrichtingen, enz.	**Garnizoenen, standplaatsen, enz.**
Militaire Veterinaire dienst.	
Chef van den militairen veterinairen dienst	's-Gravenhage.
Hoefsmidschool	Amersfoort.
Militaire Rechtspleging.	
Hoog Militair Gerechtshof	's-Gravenhage.
Krijgsraad bij de Landmacht	's-Hertogenbosch.
Geestelijke verzorging.	
Leger en Vlootpredikant in algemeenen dienst	's-Gravenhage.
Leger en Vlootaalmoezenier in algemeenen dienst	's-Gravenhage.
Artillerie-inrichtingen	Hembrug.
Hoogere krijgsschool	's-Gravenhage.
Koninklijke militaire academie	Breda.
Topografische Dienst	's-Gravenhage.